BÜTÜN ESERLERİ

PAYDOS

CEVAT FEHMİ BAŞKUT

İNKILÂP ve AKA

CEVAT FEHMİ BAŞKUT KÜLLİYATI: 6

PAYDOS

OYUN

3 PERDE

İNKILÂP ve AKA
Kitabevleri koll. Şti.
Ankara Cadd. No. 95 — İst.

«Bu eseri, babamın aziz ruhuna ithaf ediyorum.»

C.F.B.

Bu eser ilk defa, 1964 - 1965 tiyatro mevsiminde Istanbul Şehir Tiyatrosunda ve Ankara Devlet Tiyatrosu'nda temsil edilmiştir.

Dizgi - Baskı : YELKEN MATBAASI
İstanbul — 1976

ŞAHISLAR

Sahneye giriş sırasıyla

Muallim Murtaza	(İstanbul 47 nci ilkokul öğretmenlerinden, 55 yaşlarında)
Hatice	(Karısı, 50 yaşlarında)
Elektrik tahsildarı	(35 yaşlarında)
Salih usta	(Murtazanın evinin altındaki dükkânda tenekeci, 70 yaşlarında)
Balıkçı Ahmet	(Murtazanın evinde kiracı, 42 yaşlarında)
Kâmile	(Ahmedin karısı, 40 yaşlarında)
Rıdvan	(Murtazanın oğlu, 23 yaşında)
Muhtar Hasan	(Orta Anadoluda Sivriköy muhtarı, 60 yaşlarında)
Ayşe	(Hasan'ın kızı, 25 yaşlarında)
İbrahim	(Sivriköylü, 30 yaşlarında)
Ömer	(Sivriköylü, 30 yaşlarında)
Hacı Hüsamettin Tüccaroğlu	(Zengin bir bakkal, Murtazanın komşusu, 60 yaşlarında)
Safinaz	(Hüsamettinin karısı, 50 yaşlarında)
Muhittin	(Murtazanın arkadaşı, tacir, 50 yaşlarında)

(Birinci ve ikinci perdeler muallim Murtaza'nın tek odadan ibaret evinde, üçüncü perde bir bakkal dükkânında geçer. Mevsim yaz başlangıcıdır.)

BİRİNCİ PERDE

(Muallim Murtaza'nın bir tek odadan ibaret evi, mevsim ilkbahar sonu, vakit öğleden sonra)

(Oda oda kiraya verilen büyük, ahşap bir binanın ikinci kattaki bir odasıdır bu. Bir şeyhülislâm konağı eskisi heybetli manzarasiyle, geniş mermer merdivenli antresi, uzun loş koridorları, altın yaldızlı tavanları, sıvaları dökük duvarlarındaki yağlı boya nakkaş eserlerinin artıklariyle eski, çok eski bir refah ve ikbal devrini hatırlatır. İçinde bugün yuva kuran fakr u zarurete rağmen havası hâlâ öyle esrarlı, müphem, fakat ayni zamanda öyle vakur ve muhteşemdir ki koridorlarında yürürken tâ nihayette ipek bir ferace eteğinin köşeyi kıvrılıverdiğini veya aralık kalmış bir kapının ardında, odanın loşluğunda bir harem ağasının bembeyaz kavuğunun ağardığını görür gibi olursunuz. Bu bina bir ilk mektep muallimine aittir. Durun hemen gülümsemeyin. Yanlış anlattım galiba... Muallimin anası 7-8 sene evvel kocasından kalan üç aylığın 10 seneliği birden verilince bu paraya bankadan alınan bocru da eklemiş, konağın tapusunu elde etmiş, iki sene sonra hayata gözlerini yumunca tapu senedi ve koskocaman banka borcu olduğu gibi oğluna intikal etmiştir. Ne bitmez tükenmez bir borçtur, bu bilseniz... Hâlâ da toplanan bütün kiralar taksitlerini hemen hemen başabaş karşılar, artan üç beş kuruş da vergi ve tamirata gider. Muallimin kârı yalnız ve yalnız işgal

ettiği tek odada bedava oturmaktan ibarettir. Muallimin işgal ettiği oda... Bunun manzarası görülecek şeydir doğrusu... Yangından kurtarılan bir ev eşyası bir araya toplanıp da akrabalardan birinin beş on günlüğüne verdiği bir odaya tıkıldığı zaman nasıl karmakarışık bir tahta, bez, demir, teneke, çinko yığını hâsıl olursa aynen öyledir. Cepheye gelen duvarda, solda kapı ile nihayetlenen koridorumsu bir girinti vardır. Duvarın arta kalan kısmında bir teldolap ve onun yanında tencerelerin, tabakların durduğu tahta raf görülür. Sağ duvarda muallimin, karısının, çocuğunun elbiseleri asılıdır. Sol duvarda sokağa bakan iki pencere, bunların ortasında bir Anadolu haritası görülür. Cephede ve sağda üstüste konmuş yataklar büyük bir tümsek teşkil ederler. Bunların yanında bir mangal, bir maltız, bir su tenekesi, su küpü vesaire durur. Nihayette geniş bir sedir vardır. Solda muallimin limon sandığından kütüphanesi, bir ikinci sedir, çocuğun ders yaptığı minimini masa mevcuttur. Ortada üstü muşambalı yemek masası ve sandalyalar durur. Öyle ki yabancı bir insan bu odaya girdiği zaman bir şey kırıp dökmeden, eteği bir yere takılmadan, basacağı yeri şaşırıp sendelemeden mümkün değil tek adım atamaz. Fakat ev sahipleri alışıktırlar. Bu levhayı tamamlamak için ortada, havada tavandan sarkan elektrik kordonunun ucundaki üstü sinek tersleriyle bezenmiş, tıpkı nazar boncuklarına benziyen çıplak elektrik ampulünü unutmamalıdır.)

BİRİNCİ MECLİS

(Muallim Murtaza, karısı Hatice)

(Muallim Murtaza ufak tefektir. Korkak gibi görünür. Fakat hakikatte yılgın, bezgin, feylesoftur. Yüzde doksan dokuz onda dokuzumuzun olduğu kadar sinirlidir amma bunu belli etmemeye çalışır. Bazı yıpranmış elbiseler vardır ki görür görmez derhal «yapıldığı zaman çok iyi kumaşmış» deriz. Onun gibi bizim muallim için de bu kadar mihnet çekmeseymiş neşeli adammış hükmünü verebiliriz. Karısına gelince, Hatice Hanım sinirli, sert, mütehakkim bir kadındır. Yürüyüşünden, konuşuşuna kadar her şeyi erkeğe benzer. Mukadderatın kendilerine çizdiği yoldan daima kocasını mesul tutmuştur. Onun kendisine karşı gösterdiği yumuşaklık kadını daha fazla şımartmış görünür. Günde en az bir kaç kere kavga çıkartmaya çalışır. Fakat muallimin ricati karşısında her defasında sinirlenir. Hiç bir şeyden memnun olmaz. Hiç bir şeyi fazla sevmez. Daima her şeyden şikâyet için yaratılmıştır. Her an yeni kavga mevzuları yapıp biriktiren gürültülü bir makine halinde yaşar gider.)

(Murtaza sağdaki sedirde oturmaktadır. Elinde bir gazete vardır. Okur gibi yapmakta, fakat hakikatte karısını gözetlemektedir. Hatice odayı topluyor. Ayni hareketleri tekrarlamakta, şimdi yerini değiştirdğii bir iskemleyi biraz sonra tekrar eline alıp başka yere koymaktadır. Bundan sinirli ve heyecanlı olduğu

anlaşılır. Pencereler açıktır. Dışarıdan yakındaki mektepte çocukların hep bir ağızdan okudukları bir şarkı duyulur. İkisi de kısa bir müddet susarlar.)

MURTAZA

Bugün Çarşıkapı pazarından geçerken kimi gördüm biliyor musun, Hatice Hanım? **(Hatice aldırmaz).** Birisi, hocam, diye ellerime sarıldı. Kimi gördüm, ha? Mümkün değil bilemezsin! Nereden bileceksin, ben de tanıyamadım ki... Hani Boztepe köyünde bir Hacı Süleyman vardı ya... Canım hani seccadeden kalkıp rakı sofrasına oturan Süleyman... İşte onun oğlunu... Öküz Hüseyini... On beş sene evvelki talebem... Düşün, Tekelde müfettiş olmuş... **(Kadın doğrulur, dik dik Murtaza'ya bakmaya başlar)** doğrusu göğsüm kabardı... Bir köylü çocuğu müfettiş olsun... Hem de benim talebem... İşte hocalığın mükâfatı... İftihar ettim... İftihar...

HATİCE

Ben olsam yerin dibine geçerdim Murtaza Bey...

MURTAZA

O niye o?

HATİCE

Taleben müfettiş olmuş, sen daha ilk mektep hocalığında sürtüyorsun... Daha hâlâ adam olacaksın!

MURTAZA

A... Yooo bu drecesi de fazla... Yine başlamıyalım...

HATİCE

Elbette başlayacağım... Bugün de söyliyeceğim, yarın da söyliyeceğim...

MURTAZA

Öbür gün susacak mısın? Susmazsın... Susmazsın...

HATİCE

Nedir bu benim çektiğim çile? Ne üstte var, ne başta var. Ne de ev eve benziyor! 25 senedir sefaletten başka bir şey görmedim... Çek, çek, çek... Didin, didin, didin... Yine de bir kuru ekmek, bir yamalı entari, kümes gibi bir oda... Alnımın kara yazısı... **(Öteberiyi düzeltmeğe devam eder)** Sana varacağıma keşki bir hamala varsaydım...

MURTAZA

Devenin başı...

HATİCE

Ne zannettin ya... Evet keşke bir hamalın karısı olsaydım... Hamal bugün günde 25 kâğıda para demiyor...

MURTAZA

İyi amma ben hamallık yapamam ki...

HATİCE

Beğenmediğin hamal kulüp rakısı içiyor.

MURTAZA

Bilirsin ki ben rakı içmem...

HATİCE

Otomobillerde geziyor.

MURTAZA

Eksik olsun, binmem, safram var, başım dönüyor.

HATİCE

Bıktım usandım canımdan Murtaza Bey... Anlıyor musun, bıktım usandım. Bir gün kaldırıp kendimi pencereden aşağı atacağım.

MURTAZA

Canım efendim... Hele dur bakalım, sinirlenme...

HATİCE

Talebesi müfettiş olmuş... Hocalığın mükâfatı işte bu imiş... Hangi mükâfat?... Ben mükâfat almayan hammalı tercih ederim.

MURTAZA

(Şakaya boğarak) Hanım, sus, duymasınlar... Birisinde gözü var derler.

HATİCE

Talebesi müfettiş olmuş... Bu karın doyurmaz. Sen kaç kâğıt kazanıyorsun ona bak... Aslî maaşın 35 lira... Eline geçer 172 lira... 10 da çocuk zammı, eder 182 lira..

MURTAZA

Hatice hanım, para saadet temin etmez

HATİCE

Parasızlık mı saadet temin eder?

MURTAZA

O da etmez.

HATİCE

182 lira... Al da bol bol ye, iç, giyin, kuşan, gez, eğlen...

MURTAZA

Hatice Hanım, mesleğimin temin ettiği manevî haz bana yetişiyor. Bir adam yetiştirmek zevki... Bilemezsin ne büyük şey bu... Muallimlik Tanrı sanatıdır.

HATİCE

Tövbe yarabbi, beni nihayet dinden imandan da ede-

ceksin. Sen sefaletten, zaruretten zevk duyuyorsan, bizim günahımız ne? Besliyemiyecektin, beni niye aldın? Bakamıyacaktın çocuğu niye yaptın? Benim eşim dostum yok mu? Çocuğun arkadaşları, ahbapları yok mu? Onların arasında ne vaziyette kaldığımızı düşünmüyor musun? **(Murtaza gazete okumaya başlar. Fakat gazeteyi ters tutmaktadır.)** Bu üstümdeki entari kaç seneliktir dersin... Evvelki sene ters yüz etmiştim. Geçen sene bir defa daha çevirdim. İskarpinlerimin altları mı daha çok delik, üstleri mi fark edemiyorum. Sırtımdaki manto yama içinde... Çocuk dersen keza...

(Kapının dışında bir çocuğun Tarzan gibi acı acı bağırdığı duyulur.)

MURTAZA

Bu ne bu?

HATİCE

Köftecinin oğlu sinemadan dönüyor... Bak bir köfteci kadar olamıyorsun... Karısı bir giydiğini bir daha giymiyor, sofralarında bir kuş sütü eksik... Bir de iyi adam, bir de cömert adam... Her gün elinde bir paket, karısına bir hediye... Kadın bu kış kürk manto yaptırdı... Çocuklarının bir ayakkabısı var, altı nah işte böyle bir karış lâstik... Peki ama benim kusurum ne? Ben de kadın değil miyim? Ben de giyinmek, ben de gezmek istemez miyim. Hep bunlar senin pısırıklığın, senin beceriksizliğin yüzünden...

MURTAZA

Canım karıcığım, sen de biliyorsun ki çok borcumuz var. Annemden konak ile beraber bütün borç da bize kaldı. Hele şu borç bir bitsin, o zaman göreceksin...

HATİCE

Çocuk mu kandırıyorsun? O borç daha on sene bitmez. Biz bu odaya tıkıldık kaldık, üstelik bütün kiraları veriyoruz da bankanın faizini güç karşılıyoruz. Konak, konak deyip de beni büsbütün sinirlendirme! Böylesine han derler. Hem on sene sonra kim öle, kim kala... **(Murtaza yine gazete okumaya başlar)** Ben benden geçtikten sonra konağı al da başına çal... Rahmetli babam mezarından başını kaldırsa da sevgili kızının halini görse... Okumuş adamdır, kâmil adamdır diye beni sana zorla vermişti. Okumuş adam... Kâmil adam... Şu odanın haline bak kâmil adam... Eve değil bitpazarına benziyor. Buraya nasıl misafir alacağız? Bize kim bilir nasıl gülecekler?

MURTAZA

Misafir mi, kim gelecek?

HATİCE

Ay, şimdi deli olacağım. Bakkallar gelmiyecekler mi? Söz kesmiyecek miyiz? Oğlanı şunlara hayırlısiyle bir iç güveysi versem de kurtulsa yavrucağız... Onun taksiratı ne bilmem ki... O da bizimle beraber çekiyor. Bir kurtulsa senin elinden... Sadaka vereceğim... Haydi kalk kımıl-

da biraz... Hamalları beğenmiyorsun ama kılık kıyafetin onlardan beter... Kendine biraz çeki düzen ver. Vallahi ben olsam senin gibi hırpani kılıklı adamın oğluna dünyada kız vermem...

(Dışarıda sokakta bir satıcı sesi: «On beşere bunlar... On beşere bunlar... Alın, kalmadı... On beşere!»)

MURTAZA

Ne satıyor?

HATİCE

Sana ne? Alacak mısın? Cebinde paran mı var? Nemize yetmez bizim peynir ekmek... Nemize yetmez zeytin ile helva... **(Murtaza tekrar gazeteye dalar).** Yok, artık tahammül edemiyeceğim... Sana söylüyorum, tahammül edemiyeceğim. **(Murtaza gazeteye dalmış görünür).** A, vallahi bu adam gün geçtikçeç sapıtıyor... Hırsımdan çatlıyacağım. Kalkacak mısın yerinden? **(Üzerine yürüyerek elinden gazeteyi kapar ve parçalar).**

(Oda kapısı şiddetle vurulur ve gür bir ses yükselir: «Elektrik»)

HATİCE

(Yavaş sesle) Hah, işte bir bu eksikti, gördün mü başımıza gelenleri... Bu üçüncü gelişi... Mutlaka kesecek...

MURTAZA

Dur canım, telâşlanma... Varsın kessin... Mum yok mu?...

HATİCE

(Parmağını dudaklarına götürerek) Sus... Haydi çık paraları... Ölürüm elektriği kestirmem... Benim de bir parçacık haysiyetim var. Kız tarafı gelecek diyorum.

MURTAZA

Fakat Hatice Hanım, ay sonu... Bende o kadar para ne gezer? Salih ustanın kirayı vermeyişi bu işi bu ay biraz aksattı...

HATİCE

Tanımam... Çocuğun istikbali ile alâkadar... Ya meseleyi halledersin, ya kendimi öldürürüm. Bir çare bul...

(Kapı tekrar vurulur ve ayni ses daha dik bir tonla tekrarlar: «Elektrik»)

HATİCE

Rezil olduk. Şimdi bir tarafıma inecek... Fena oluyorum... Yetişin fena oluyorum.

MURTAZA

(Anî bir ilhamla yerinden fırlayarak) Çantamı ver bana. Şapkamı da... Ah şu kadınlar! **(Hatice istediklerini verir).**

MURTAZA

Aç kapıyı...

(Hatice şaşkın, itaat ederek kapıya yürür)

MURTAZA

(Yüksek sesle) Evet, şüphesiz bu sizinki mühim bir mazeret... Çok mühim... Nazarı dikkate almaya mecburuz.

(Hatice kapıyı açar, kapının çerçevesi içinde elektrik tahsildarı görülür. Murtazanın sesini duyarak şaşırmıştır.)

MURTAZA

(Farkında olmuş görünmiyerek devam eder) Mühim bir mazeret amma, şu var ki Havagazı idaresi de parasını ister, değil mi ya... O kadar havagazı vermiş, bedelini alacak. Biz havagazı tahsildarını bu iş için kullanıyor. 93 metre borcumuz var, 15 lira 65 kuruş.

İKİNCİ MECLİS

(Evvelkiler, elektrik tahsildarı)

(Elektrik tahsildarı, iri yarı, her halinden saflığı anlaşılan bir adamdır).

ELEKTRİK TAHSİLDARI

(İçeri girerek, Haticeye) Elektrik...

MURTAZA

(Haticeye) Havagazı...

HATİCE

(Murtaza'ya) İyi ama...

MURTAZA

Evet, anlatmıştınız. Mazeret mühim... Ben, kani oldum... **(Elektrik tahsildarına)** Ne buyurulur arkadaş?

E. TAHSİLDARI

Elektrik...

MURTAZA

(Elektrik tahsildarına, onun taklidini yaparak) Havagazı... **(Hatice'ye)** Ben birkaç gün sonra gelmeğe razı oluyorum...

HATİCE

Allah sizden razı olsun...

MURTAZA

(Elektrik tahsildarına) Mühim... Mühim... Allah kimsenin başına vermesin... Pek mühim bir mazeret... Bu kadar senelik havagazı tahsildarıyım, böyle mazeret görmedim.

E. TAHSİLDARI

Ne mazereti?..

MURTAZA

Canım, söylenir şey değil... Bana inan... Kulağıma gizlice fısıldadılar... Sır olarak! Anlıyorsun ya! Doğrusu

pes dedim... Ne yapacağız, canlarını alacak değiliz ya. Doğru değil mi?

E. TAHSİLDARI

Doğru...

MURTAZA

Ben birkaç gün sonra uğrayacağım... Anlıyorum, mutlaka verecekler... Parayı cebimde biliyorum. Sen de öyle yap...

E. TAHSİLDARI

Fakat ben bu eve üçüncü defa geliyorum.

MURTAZA

Ooo, ben kaçıncı defa geliyorum, bir bilsen... Yemin ederim ki say desen sayamam...

E. TAHSİLDARI

Öyle mi, vah vah... Kesseydin yahu!

HATİCE

Neyi kesecek?

MURTAZA

(Hatice'ye) Siz üzülmeyin... Biz de nihayet insanız... Bizde de kalp var... Tahsildarız dedikse canavar değiliz

ya... **(Elektrik tahsildarını işaretle)** o da iki üç gün sonra uğrayacak **(omuzunu okşayarak)** benim sözümü dinler o, değil mi arkadaş?..

E. TAHSİLDARI

Öyle!..

MURTAZA

(Tahsildara) Yürü... **(Hatice'ye)** Amma bakın üç, dört gün sonra parayı mutlaka alacağız ha, artık daha fazla bekliyemeyiz! Hoşça kalın!.. **(Kapıya doğru yürür).**

E. TAHSİLDARI

(Murtazaya) İyi amma arkadaş, dur bakalım, şimdi hatırladım, bu evde havagazı yok.

MURTAZA

Ne üstüne vazife senin yahu! Ben tahsildarım. Havagazı parası istiyorum. **(Haticeyi işaretle)** o müşteri, borcu olduğunu kabul ediyor. O halde sana ne oluyor? Doğru değil mi?

E. TAHSİLDARI

Doğru...

MURTAZA

Öyle ise yürü...

(Çıkarlar)

(ÜÇÜNCÜ MECLİS —

(Hatice, sonra Salih usta)

(Salih usta 60 - 65 yaşlarında, kısa boylu, şişman, pos bıyıklı, güler yüzlü, emekli bir kamacı ustasıdır. Beli hafif bükülüktür. Kulakları ağır işitir. Konağın altındaki küçük dükkânda tenekecilik yapmaktadır. Hayatta tek başına kalmıştır. Böbrek ve mesane hastalığı çekmekte, üç gün çalışırsa beş gün yatmaktadır. Kuş meraklısıdır. Hayatta sevgi olarak yalnız onlara olan sevgisini tanır.)

Dışarıdan karşı evin penceresinden gelen şımarık ve cırlak bir kız sesi duyulur. Makamla bağırmaktadır: **«(Hatice hanım teyze... Hatice hanım teyze!»)**

HATİCE

(Pencerelerden birine koşup açarak dışarı sarkar) Söyle meleğim, emret gülüm...

GENÇ KIZ SESİ

Babamla annem size geleceklerdi, biliyorsunuz ya... Ablamın işi için...

HATİCE

Bilmez olur muyum şekerim... Bekliyoruz... Ne haber?

GENÇ KIZ SESİ

Vallahi bana bir şey söylemiyorlar. Yalnız annem

biraz düşünceli görünüyor... Ha, dediler ki yarım saat sonra geleceklermiş ...Babama bir misafir geldi... Bakkallar cemiyetinin reisi...

HATİCE

Peki kızım, ne yapalım... Yarım saat sonra olsun. **(Salih usta kapıyı vurur, cevap alamayınca, içeri girer. Hatice kendisini ancak pencereyi kapatıp geri dönünce görür).**

MURTAZA

(Mutadından yüksek sesle) Ay... İlâhî Salih usta, sen misin? Yüreğim ağzıma geldi...

SALİH USTA

Affedin, Hatice Hanım... Kapıyı vurdum, fakat anlaşılan duymadınız...

HATİCE

Zararı yok canım... Zararı yok... Sen yabancı mısın? Ben boş bulundum da... Ne haber?

SALİH USTA

Efendim?

HATİCE

(Bağırarak) Ne haber diyorum.

SALİH USTA

Ha, kirayı getirdim... **(Avucundaki parayı verir).** Kusura bakmayın, bu ay biraz gecikti. Biliyorsunuz ki hastahanede idim... Ne yaparsınız kimsesizlik...

HATİCE

Bilmez olur muyum... Geçmiş olsun, şimdi nasılsın?

SALİH USTA

Eh, şöyle böyle... Bu yaştan sonra ben artık iyi olmam... Geçenlerde kasap Alinin damını aktardım. Saçaklar patlamıştı. Lehimleyim derken iş uzadı. Hava da rüzgârlı idi, üşütmüşüm... Doktorlar, bir daha sefere gidersin, dikkat et, diyorlar... Üstelik tansiyon da artmış! Böbrekler hiç işlemiyormuş... Prostat da var. Ne yapalım, insan yaşıyacağı kadar yaşar... Benim derdim o değil... Asıl başka derdim var...

HATİCE

Hayrola, ne derdin var?

SALİH USTA

Bizim kanaryalardan biri kuluçka ya... Ah bu benim unutkanlığım... Dün gece pencereyi açık bırakmışım... Hava biliyorsunuz yağmurlu idi. Kanaryalar şimşekten çok korkarlar. Sen şimşek çakmaya başlayınca fırla yu-

mutaların üzerinden... Bütün gece o duvar senin, bu duvar benim, kendini çarpa çarpa helâk et... Tabiî yumurtalar da soğuyup bozuldu. Bugün canımın sıkıntısından elim iş tutmuyor.

HATİCE

Canım bu o kadar mühim bir dert değil Salih Usta...

SALİH USTA

Efendim?

HATİCE

Bu da dert değil diyorum. Sen kuşlarla meşgul olacağına biraz kendinle meşgul ol. Kanaryaların yumurtaları bozulmuş. Bu o kadar büyük felâket sayılmaz...

SALİH USTA

Nasıl sayılmaz Hatice Hanım... Benim başka kimim var? Kızımın yerini onlar tuttu.

HATİCE

Sahi hiç bir yeni haber yok mu o işten?

SALİH USTA

Efendim?

HATİCE

Yeni bir haber yok mu kızdan diyorum.

SALİH USTA

Sinirlenince kulaklarım daha ağır işitiyor. Hayır; yok. Nereden olacak? Gözlerimi yummadan şu kızı bir görebilseydim...

— DÖRDÜNCÜ MECLİS —

(Evvelkiler, sonra balıkçı Ahmet ile karısı Kâmile, sonra Murtaza)

(Dışarıda sofada «Ay elin kırılsın inşallah... İmdat!» diye bir kadın feryadı duyulur. Arkasından kapı hızla açılır. Kâmile nefes nefese içeri dalar. Arkasından onu kovalamakta olan Ahmet girer. Kâmile kırk yaşlarındadır. Gündüzleri evlere tahtaya, çamaşıra gitmekte, akşam olurken, yorgun argın eve dönmektedir. Bu hayat onu vaktinden evvel yıpratmıştır. Fakat hâlâ çirkindir denemez: Ahmet alkoliklerin bütün alâmetlerini taşımaktadır. Çabuk kızar, çok bağırır. İçmediği zamanlarda tembel, çalışmak istediği zamanlarda sarhoştur. Şimdi de dilinin kaymasından aklının pek başında olmadığı anlaşılır.)

KÂMİLE

Kurtarın... Kurtarın... Bu adam beni öldürecek...

HATİCE

(Her ikisinin arasına girerek) Ahmet, dur... Utanmıyor musun? Hani bana ne söz vermiştin...

AHMET

(Kâmileye) Karının iyisi altı ay yaşar... Ulan sen on yedi seneden beri başımdasın... Bırakın şunu geberteyim...

(Kâmileye hücum etmeğe çalışır. Hatice ve Salih usta ellerini tutarlar.)

SALİH USTA

Yapma, ayıptır, kadın dövülür mü?

HATİCE

Ahmet, rahat dur diyorum... Ööf, ağzın da leş gibi rakı kokuyor. Yine sarhoşsun!

MURTAZA

(Kapıdan girerek) Ne var, ne oluyor?

HATİCE

Ne olacak, balıkçı Ahmet yine karısını dövüyor...

MURTAZA

Ahmet!

AHMET

Muallim bey, ayaklarının altını öpeyim... Müsaade buyur, bak dinle, sen de bana hak vereceksin...

KÂMİLE

Yağma yok, ben anlatacağım... Sen şimdi yine yalanlara başlarsın...

AHMET

Müsaade buyur, yemek diye önüme bir yumurta getiriyor, ağıza alınır şey değil! Yağları donmuş, yumurtalar kaskatı, hem de buz gibi soğumuş...

KÂMİLE

Dün geceden kaldı. Ne yapayım, dün gece bana dayak atmaktan yemek yiyemedi... Yiyecek hali de yoktu ya! Ziyan edecek değildim. Yumurta bu...

SALİH USTA

(Haticeye) Ne olmuş... Niye dövüyor?

HATİCE

İncir çekirdeği doldurmaz bir sebep... Yumurtaları soğumuş...

SALİH USTA

Eyvah bozulmuştur...

AHMET

Hay ağzını öpeyim... Tabiî bozulmuştu ya... Müsaade buyur...

SALİH USTA

Pencereyi açık mı bırakmış?

AHMET

Yoo, kapalı idi...

SALİH USTA

E, kuş neden ürkmüş?..

AHMET

Ne kuşu be?

SALİH USTA

Yumurtaların üzerinde kim oturuyordu?

AHMET

Ben oturuyordum. Al beş paralık da bundan! Müsaade buyur, anladım... **(Etrafındakilere)** Sarhoş **(güle-rek)** Sarhoş! Fitil olmuş!

KÂMİLE

(Mustazaya) Bakın muallim bey, dün gece olanları anlatayım.

AHMET

Yok, müsaade buyur, ben anlatacağım...

MURTAZA

Peki, sen anlat... (**Kâmileye**) sen de sonra anlatırsın.

AHMET

Karı kısmı kocasından evvel yatağa girer mi, dinini seversen? Benim derdim zaten başımdan aşkındı. Pis pis düşünürken baktım, yatağa girmiş uyuyor... Müsaade buyur, kafam kızdı doğrusu...

KÂMİLE

Yalan... Sorsanıza niye derdi başından aşkınmış? Evvelki gece balığa gitmişti. Otuz kâğıt kazanmış... Paraları alınca bir arkadaşının düğününe gitmiş... Otuz kâğıdı da çengilere yapıştırmış... Eve kör kütük, hem de beş parasız geldi.

HATİCE

Sahi mi söylüyorsun, bir günde 30 lira kazanmış ha!

KÂMİLE

İnanmazsanız işte kendisi... Sorun... Eve dönünce kara kara düşünmeğe başladı. E, ben bütün gün el kapısında çamaşır yıkamışım... Sabaha kadar da otuup bekliyemem ya... Çocuğu da uyandırdı. Ödü patladı yavrucağızın...

AHMET

Müsaade buyur.

KÂMİLE

Asıl sen müsaade buyur... Gündüz iş, gece dayak... Artık çekemem.

AHMET

Vay, vay, vay! Almıyayım ayağımın altına!.. İki üç kişi görünce şımarıverdi...

(Dışarıdan, sokaktan satıcı sesi:) «Mis kokuyor kaymak!... Silivri... Silivri...»

SALİH USTA

Eh, bana müsaade!

HATİCE

Güle güle Salih usta!

(Salih usta çıkar)

MURTAZA

(Ahmet ve Kâmileye) Çocuklar, beni dinleyin! Hayat zaten müşkül, ıstıraplı bir boğuşma... Böyle iken bir de siz hiçten sebeplerle kavga çıkararak onu büsbütün acılaştırıyorsunuz.

HATİCE

Allah size bir nimet vermiş... Günde 30 lira kazanıyorsunuz... Bakın biz bunun yarısını kazanmıyoruz. Şükredip rahat otursanıza...

MURTAZA

Kavga etmeden de anlaşmak kabil iken niye bu dikenli yolu tercih etmeli?..

HATİCE

Bizden ibret alsanıza... Bakın nasıl gül gibi geçinip gidiyoruz. Hem sizden çok az kazandığımız halde...

MURTAZA

İnsan niye evlenir? Hayat denen yükü yarı yarıya taksim etmek, elele verip onu mümkün mertebe güzelleştirerek felekten intikam almak için...

AHMET

Müsaade buyur **(Kâmile'ye)** duyuyor musun, ne güzel söylüyor? Amma sende bu doğru sözleri anlıyacak kafa nerede?

KÂMİLE

Ben niye duyacakmışım... Asıl sen duy... Sana lâzım...

AHMET

Almıyayım ayağımın altına... Kadın, sen insanı delirtirsin... Utanmasan bütün kavgaları benim çıkarttığımı söyliyeceksin?!

MURTAZA

Haydi şimdi gidin bakalım... Sözlerimi unutmayın!

HATİCE

Bizi örnek tutun.

MURTAZA

Siz kimseye bakmayın... Amma nasihatlerimi de aklınızdan çıkarmayın!

— BEŞİNCİ MECLİC —

(Evvelkiler, sonra Rıdvan)

(Rıdvan muallimin çocuğudur, 23 yaşındadır. Uzun boylu, yakışıklı, hayalperesttir. Bu vasıfları dışında kendisini anlatmak için 23 yaşındaki bütün delikanlılar gibidir, demek kâfi gelir zannındayız. O ancak ana ve babasının nazarında aldığı ehemmiyet noktasından bahdedilmeğe değer. Muallime göre herkesin çocuğundan bambaşka olan bu çocuk, uğrunda katlandıkları fedakârlıkların daha nicelerine değer. Ona sabah kahvaltısı yedirebilmek için kendileri seneler var ki kahvaltıyı kaldırmışlardır. Onu giydirip okutabilmek için yemeklerini bu kadar basitleştirmişler, üstlerine başlarına bu kadar bakmaz olmuşlar, muallim kendi cep harçlığından vazgeçmiş, otobüse binmez olmuştur. Karısına gelince, o çocuğun varlığı onun nazarında bambaşka

noktalardan ehemmiyetlidir. Bir kere bu çocuk olmasaydı o çaktan, amma senelerce evvel, şu sümsük, beceriksiz kocasından ayrılır giderdi. Sonra yine bu çocuk senelerden beri beslediği hayalin tahakkukunda âmil olacak, onu bakkallara damat vererek iki aileyi birbirine bağlıyacaktır.)

(Ahmet ile Kâmile çıkarlarken kapıda Rıdvan ile karşılaşırlar.)

AHMET

Oo, küçük bey, buyur...

RIDVAN

Rica ederim, siz buyurun...

AHMET

Ne çocuk be, safi nezaket... Karı muamele öğren!
(Ahmet ile Kâmile çıkarlar. Rıdvan girer.)

MURTAZA

Ne haber oğlum... Oldu bitti mi imtihan?

RIDVAN

Bitti baba...

HATİCE

Nasıl geçti?

RIDVAN

Çok iyi... En fazla çalıştığım bahis çıktı. Profesör çok beğendi.

HATİCE

Bundan emindim... Her şeyin gibi çalışkanlığın da bana benzemiş. Babana benzeseydin görürdün gününü...

KÂMİLE

(Kapıdan başını uzatarak seslenir) Hatice hanım...

HATİCE

Efendim?

KÂMİLE

Biraz baksanıza dışarıya... Bir alay köylü merdivenlerde bekleşip duruyorlar. Galiba sizi arıyorlar.

HATİCE

Geliyorum. **(Çıkar)**

MURTAZA

Bu son imtihandı, değil mi?

RIDVAN

Evet baba...

MURTAZA

Demek irfan ordusu yeni bir kumandan kazandı... Edebiyat Fakültesi Felsefe şubesi mezunu Rıdvan Bey... Öhö... Öhö... E, hemen şimdi Maarife bir istida... Bir tabaka kaymak kâğıt, 16 kuruşluk pul...

RIDVAN

O niçin baba?

MURTAZA

Seni derhal bir liseye tayin etsinler. Şuna da bakın! Babası ilk mektep muallimi, oğlu lise muallimi... Boynuzla kulak hikâyesi... E, ne yapalım, biz artık ihtiyarladık.

RIDVAN

Fakat baba...

HATİCE

(Girerek) Ne aksilik... Ne aksilik... Tam gününü buldular. Köyden bir alay misafir geldi.

MURTAZA

Ha... Köyden misafir mi? Kimmiş bunlar? Niye içeri almadın?

HATİCE

Seninle görüşmeden doğru bulmadım... Bana bak

Murtaza Bey, bugün ne kadar sinirli olduğumu görüyorsun... Allahını seversen mesele çıkarma... Yoksa şakkadak düşüp bayılırım...

MURTAZA

Canım Hatice Hanım, ne oluyorsun? Gelenler kim?

HATİCE

Tanrı misafiri kovulmaz, anladın mı? İnsan kanlı bıçaklı bile olsa misafir misafirdir... Hem onları kovarsan bil ki ben de bu evden çıkar giderim...

RIDVAN

Canım anne söylesene kim geldi?

(Murtaza kapıya hücum eder, açar ve Sivriköy muhtarı Hasan ile karşılaşır)

— ALTINCI MECLİS —

(Evvelkiler, sonra Hasan)

(Muallim Murtaza, hayatta yalnız iki insan tanımıştır ki karşılarında iradesine hâkim olamaz. Birisi karısı, öteki bundan evvel köy muallimliği yaparken tanıdığı eski muhtar.

Birisinden ne kadar çeçkinirse öbüründen o kadar nefret eder. Muhtar Hasan, mualimin bütün

isyanlarını, kin ve nefretini, hiddet ve şiddetini kilitlediği demir mahzenin anahtarıdır. Köyde muallimlik yaptığı on sene zarfında onunla daima cenkleşmişler, bir dakika durup dinlenmeden çekişip boğazlaşmışlardır. Birbirlerinin ölesiye düşmanıdırlar.

Hâlen aralarında Hukuk ve Ceza mahkemelerinde görülmekte olan iftira, darp, hakaret, emniyeti suistimal vesaire dâvaları mevcuttur. Muhtar Hasan, kısa boylu, köse sakallı, oldukça çirkin bir adamdır. Orta Anadolu lehçesiyle konuşur. Hilekârlığı ve sinsiliği denebilir ki kulaklarının iriliğinden, burnunun üzerindeki et beninden daha evvel göze çarpar. Bu herifin Ayşe gibi güzel, Ayşe gibi saf bir kızın babası oluşuna şaşmamak kabil değildir.)

MURTAZA

Neee... Sen ha Muhtar... İstanbul'da da mı karşıma çıktın? Burada da mı beni buldun? Behey iz'ansız, insafsız, vicdansız adam... Behey hilekâr, gaddar, zalim ve hunhar muhtar... Aramızda bu kadar hakaret, darp, emniyeti suistimal, iftira, gasp, kasten yangın çıkarma, bilâ mucip hayvan öldürme davaları varken, benim hasmıcanım, biâman düşmanım iken ne yüzle kalkar evime gelirsin? Söyle ben şimdi ne yapayım?

HASAN

(Gülerek ve omuzundaki heybeyi yere koyarak) Muallim bey, biz senin yerinde olsak Türk Ceza Kanununun hakaret fiiline hasr ve tahsis olunan 480 ilâ 490 ıncı mad-

delerini okur, yeni bir dava ile başımıza gelecekleri tetkik ve teemmül edip susardık...

MURTAZA

Yaa, sen böyle yaparsan ben boş durur muyum samyorsun? Şimdi işlediğin bu fiil haneye taarruz değil mi?

HASAN

Bir noktayı tashih edeyim, kanun dilinde haneye taarruz değil, meskene tecavüz denir.

MURTAZA

Öyle olsun! Bu fiil meskene tecavüz sayılmaz mı? Türk Ceza Kanununun... Kanununun...

HASAN

493 üncü maddesi...

MURTAZA

İstemem... Yardımın eksi kolsun... Parasız kalınca kütüphanemdeki bütün kitapları sattım. Anlıyor musun, Kamusuâlâmı sattım, Kamusu Türkîyi sattım. Gülistanı sattım. Mevlânânın Rübailerini sattım, fakat yalnız ve yalnız Ceza Kanununu satmadım.. Niçin? Senin için... Bir gün lâzım olur, diye... İşte burada... **(Kütüphanesine hücum ederek Ceza Kanunu cildini yakalar.)** Bu elimde

oldukça altta kalmam, Allahın izniyle... Benden ne istersin be muhtar, niye yakamı bırakmazsın?. Sivriköyde, ben muallim ve sen muhtar olarak, on sene, eksiksiz, hilâfsız on sene boğazlaştıktan sonra tam seni unutmaya çalıştığım zaman ne diye yine karşıma çıkıyorsun? Yarabbi, senin elinden kurtulmak için Hinde mi gitmeli, yoksa Çine mi?

HATİCE

Yetişir, Murtaza Bey, yetişir!

MURTAZA

(Hatice'ye) Evet biliyorum hanım, yetişir, oralara da yetişir, **(Hasan'a)** sen bir musibetsin, sen bir felâketsin, sen verem gibi, veba gibi, kolera gibi bir âfetsin. Aşmadığın mesafe, ulaşmadığın diyar, bulaşmadığın taraf yok... Muhtar sen merhamet nedir bilmez misin? Ben de neler sayıklıyorum... Viranelerde nasıl gül bitmezse...

HATİCE

Yetişir dedim Murtaza Bey, yetişir...

MURTAZA

Haklısın hanım, yetişir, viranelerde belki gül yetişir, fakat bu adamın kalbine merhamet, insaniyet hisleri girmez.

HASAN

Muallim bey, bütün bu telâş ve heyecan, bütün bu hiddet ve asabiyet beyhude. Biz buraya fenalık yapmaya değil, iyilik yapmaya geldik.

MURTAZA

Ah zehirli yılan! Şimdi de iğfal ha. Benim iyiliğimi istiyen adama bakın... Köyde bunun evinde otururken bir at satın alıyorum. Her gün yedirsin diye yemlerini buna veriyorum. Yarısını hayvana yedirirse yarısını çuvala istif ediyor. Maksat ne? Hayvan yemiye yemiye zayıflayacak, muallim işe yaramaz diye satacak ve muhtar yok bahasına kapatacak! Ben gizli bir hastalığı var sandığım hayvanı onun kasabada bulunduğu bir gün satınca kıyamet kopanıyor ve foyası meydana çıkıyor.

HASAN

Biz böyle şey yapmadık.

MURTAZA

Sus, yalan söyleme! Yapmasan mahkûm olmazdın. Sen benim iyiliğimi istiyeceksin, ha! Benim iyiliğimi isteyen adam azgın çoban köpeğini günlerce aç bırakıp üzerime saldırtır, ben köpeği vurunca bilâmucip hayvan öldürmek iddiasiyle hakkımda adliyeye ihbarda bulunup beni mahkûm ettirir miydi?

HASAN

Esef etme muallim bey, Temyiz bu hükmü senin lehine nakzetti... İkinci Ceza Dairesi 2226 numaralı ilâmında «Maznunun köpeği havlayarak üzerine hücüm etmesi sebebiyle öldürdüğü yolundaki müdafaasının aksini gösteren şahadet mevcut olmadığından 521 inci maddeye göre mahkûmiyet kararı verilmesi yolsuzdur» diyor.

MURTAZA

Elbette diyecek... Bu memlekette benim gibi namuslu insanları senin gibi eşkiyanın şerrinden muhafazaya memur bir adalet makinesi var...

HASAN

Fakat mualim bey, bu derecesi fazla... Sonra bu sözleri söylediğine pişman olacaksın...

MURTAZA

Neee... Şimdi de tehdit ha... Hem haneye taarruz...

HASAN

Hayır, meskene tecavüz...

MURTAZA

Karışma, istediğimi söylerim... Hem haneye taarruz. Hem tehdit... Muhtar, vallahi seni sürüm sürüm sü-

ründürürüm... İşte kanun burada... **(Telâşla elindeki kitabın sahifelerini açarak)** Bak ne diyor. Madde: 577... **«Bir kimse hayvanlara karşı insafsızca hareket ederse..»** Yok bu değil... Madde: 576... «Bir kimse edebe muhalif bir surette halka görünür veya bir yerini gösterirse...» Bu da değil... **(Kitabın yapraklarını süratle karıştırarak)** Madde... Madde..., Madde... Hay Allah...

HASAN

Sen zahmet etme, ben söyliyeyim. 191 inci maddenin birinci fıkrası... Altı aya kadar hapis...

HATİCE

Canım Murtaza Bey, dinle şu adamı... Bak bakalım niye gelmiş...

RIDVAN

Baba, baba dinle...

MURTAZA

Niye gelmiş olacak, beni evvelâ kızdırıp aleyhine söyletmek, sonra hakkımda hakaret dâvası açmak için...

HASAN

Yok, yok, böyle bir maksadımız yok.

MURTAZA

Yahut bana hakaret edip dayağı yemek, sonra aleyhime darp dâvası açmak için...

HASAN

Böyle bir niyetimiz de mevcut değil. Son darp meselesini de hâlâ unutmadık.

MURTAZA

Bak, bak, bak... Dayak attığımı bana söyletecek, sonra bunu şahitlerle tesbit ettirip beraetimle biten dâvasını yenileyecek.

HASAN

Vallahi değil, inanın!

MURTAZA

Şu halde yeni bir gasb dâvası ha! Veya emniyeti suistimal, iftira, yahut da daha ağır bir şey... Dağa adam kaldırmak...

HASAN

Allah allah, bu sefer böyle bir niyetimiz yok dedik ya...

MURTAZA

Muhtar, imkânı yok, sen başka maksatla evime adım atmazsın.

HASAN

Dinleyin.

RIDVAN

Baba ne olur dinle!

HATİCE

Murtaza Bey, dinle!

MURTAZA

Dinliyeceğim, fakat yalan söylemiyeceksin.

HASAN

Söylemiyeceğim.

MURTAZA

İftira atmıyacaksın.

HASAN

Atmıyacağım.

MURTAZA

Dedikodu yapmıyacaksın.

HASAN

Yapmıyacağım.

MURTAZA

O halde sana yapacak iş kalmıyor. Ne halt edeceksin?...

HASAN

Evinizde define arıyacağız.

HATİCE

Evimizde define mi arıyacaksınız?

RIDVAN

Ay, burada define mi var?

MURTAZA

Yalan! Ya temelleri çökertip evimi başıma yıkacak, ya para buldu saklıyor, diye Maliyeye yalan ihbarda bulunacak, yahut zengin oldu şayiasını çıkartıp eşi dostu, alacaklıları, dilencileri başıma musallat edecektir. Kabul etmem... Kabul etmem.

(Muhtar Hasan kapıya gidip açar ve eliyle işaret eder).

HASAN

Gelin.

YEDİNCİ MECLİS

(Evvelkiler, sonra Ayşe, İbrahim, Ömer)

(Ayşe'yi kısaca tarif etmek lâzım gelirse saf, boyasız bir güzellik altında derin bir hassasiyet, diyebiliriz. İstanbul şivesine pek uymıyan bir şive ile konuşur. Fakat bu konuşmanın bazan

bir şiirden farksız olduğunu görerek hayretle duralarız. Ayşe zaten cahil bir köy kızı sayılmaz. Sivriköyde on çocukluk senesini muallim Murtaza ailesinin içinde geçirmiş muallimin karısı tarafından terbiye edilmiş, muallim tarafından okutulmuştur. Muallimin oğluna ait romanların en hararetli okuyucusunun Ayşe olduğunu da ilâve edersek onun bilgi seviyesi karşısında duyduğumuz hayrete sebep kalmaz. Bu vasıfları haricinde Ayşe bazan acı bir istihza ve ağır bir hiciv diliyle konuşur. Bunun sebebini araştırırken bir köylü kızının büyük şehirde duyduğu aşağılık duygusunun aksülâmeli midir, yoksa Ayşeyi için için kavuran ıstırabın bir nevi işareti midir diye tereddüde düşeriz. Çünkü Ayşe ümitsiz bir aşkla muallimin oğlunu sevmektedir. Öyle bir aşk ki onu bazan kendi kabiliyetinin de sevkiyle bir saz şairine benzetir. Ömer ile İbrahime gelince bunlardan birincisi saf, temiz, düpedüz köylüdür. Ayşeye olan aşkı daha doğrusu hayranlığı ile İbrahime karşı duyduğu kıskançlık onun şahsiyetini çizen en bariz çizgilerdir. İbrahim ise bir köy donjuanıdır. Para ve kadın için yaşar. Bu ikisi uğruna yapmadığı ve yapmıyacağı yoktur. Tam bir çarıklı erkânı harp ve tam bir gönüllü hayduttur.)

(Ayşe, Ömer, İbrahim girerler. Ellerinde bohçalar, bavullar, çantalar, kazma ve kürekler vardır. Erkekler başlarındaki kasketler, sırtlarındaki mintan ve ceketler, ayaklarındaki yemenilerle tam bir köylü gibi giyinmişlerdir.

Ayşeye gelince onun kasabalı kızla, şehirli kız arasında bir giyinişi vardır ve boyasızdır.)

AYŞE

(Elindeki bohça ve çantayı bir kenara bıraktıktan sonra Murtazaya doğru yürüyerek) Öpeyim muallim bey amca!

MURTAZA

Eksik olma Ayşe! **(Ömer ve İbrahime gözü takılarak)** Oh, oh, oh, bütün köy halkı burada.. Yahu siz topunuz da delirdiniz mi? Ne oldu işiniz gücünüz, ne oldu çiftiniz çubuğunuz? **(Muhtarı göstererek)** Hiç bu adama uyulup da yola çıkılır mı?

HASAN

Fakat muallim bey!

İBRAHİM

Biz ona uymadık, o bize uydu, Öpeyim muallim bey **(öper).**

ÖMER

Daha doğrusu ne o bize uydu, ne biz ona uyduk.

İBRAHİM

Benim yalanımı çıkaracak sen mi kaldın be Ömer? O bize uydu diyorum.

ÖMER

Uyan muyan yok, senin aklın ermez bu işlere...

İBRAHİM

Benim aklım ermez de seninki mi erer? Şuna da bakın! Aklın olsaydı, deli Ömer demezlerdi sana!

ÖMER

Beni, şimdi kötü kötü söyletecek... Sana ne dediklerini söyleyivereyim mi? Muharebeden mi kaldı o yanağındaki yara yeri, yoksa koyun hırsızlığından mı? Çoban sallayıvermiş palayı suratına! Kır bekçisi her şeyi biliyor. Fazla ileri gidersen çağırırım, ha!..

İBRAHİM

Lâfa bak, lâfa... Kır bekçisini çağıracakmış. Beni herkes tanır... Kim olduğumu bilirler...

ÖMER

Doğru... Kaymakamın buradan köye zorla aldırdığı azgın boğayı bir yol hatırla, hele! Bütün köylüyü bir tarafa bırakır, seni kovalardı. Hayvan bile ne mal olduğunu anlamıştı senin.

İBRAHİM

Cahil cahil konuşmaya başladın yine... Hayvan ne bilir...

ÖMER

Senin koyun hırsızlığı, tütün kaçakçılığı yaptığını, komşu köylerden kız kaçırdığını, yaylada kadın oynattığını bilmiyen mi var? Dağa taşa sorsan cevap alırsın.

İBRAHİM

Haydi haydi, ben iş güç sahibi, kendi halinde adamım. İftira atma... Senin gibi aylak değilim.

ÖMER

Aylak değilsen define aramakta işin ne?

İBRAHİM

Ya sen ne haltetmeğe geldin buraya?

ÖMER

Benim gelişimin sebebi başka... **(Ayşeyi işaretle)** Ben muhtarın kızını senin şerrinden korumak için geldim. Köyde göz dikmediğin karı olarak bir anan kaldı... Allah doyursun! Hacı Emminin kızını evvelki yıl almıştın! Altı ay geçti geçmedi, Kör Mehmedin dul karısiyle evlendin. Geçen yıl da Güllüyü nikâhladın... Seni hükûmete haber vermeli...

İBRAHİM

Neyi haber vereceksin!.. Onlardan bir tanesi karım, ötekiler metresim... Zaten hepsini boşayacağım... Mahkemedeyiz, sebebini biliyorsun...

ÖMER

Avucunu yala...

AYŞE

Ömer, İbrahim, susun bakayım, fazlaya gidiyorsunuz. Bir daha ağzınızı açtığınızı duymıyacağım.

ÖMER

Benim bir şey dediğim yok, ona söyle, ağzını kapatsın...

İBRAHİM

Ben ağzımı bile açmadımki abla!

ÖMER

Öpeyim hocam...

MURTAZA

Berhüdar olun... Safa geldiniz, hoş geldiniz... Ömer köyde ne var, ne yok? Senin buzağı büyüdü mü? **(Ömer başını sallayarak, evet der)** Kösenin Zeynep daha evlenmedi mi? **(Ömer, hayır makamında başını sallar)** Kargalar bu yıl çok mu? **(Ömer parmaklariyle, kaynıyor, işareti yapar)** Cevap versene! Dilini mi yuttun? **(Ömer başiyi Ayşeyi işaret eder).**

HATİCE

Murtaza bey, Ayşeye bak Ayşeye, üç senede ne kadar boy atmış. Ne değişmiş, ne güzelleşmiş değil mi?

İBRAHİM

Güzelleşti ya...

ÖMER

Sen sus... Terbiyeni takın! Büyükler konuşurken senin gibilere söz düşmez...

MURTAZA

Ayşe zaten güzel kızdı, zaten güzel kızdı amma neyleyim ki büyük bir kusuru var...

HATİCE

Kusur mu? O nasıl lâkırdı Murtaza bey!..

MURTAZA

Basbayağı lâkırdı hanım.. **(Muhtarı işaretle)** bu adamın kızı olmayı sen az buçuk kusur mu sayıyorsun?

HATİCE

(Lâkırdıyı değiştirmek maksadiyle) Ayşe, ne o, Rıdvana merhaba demek yok mu? İki üç sene birbirinizi görmediniz diye bu yabancılık niye? Ayol siz kardeş sayılırsınız. Bir arada büyüdünüz, bir arada oynadınız... Yoksa sıkılıyor musun?

AYŞE

Yok, ne diye sıkılacağım... Hani kasabadaki zahirecinin karısı demişti ki bana...

HATİCE

Hangi zahirecinin karısı?

AYŞE

Kasabada babamın ahbabı bir zahireci var ya... Çıplaklı Hüseyin... İşte onun hanımı...

HATİCE

E, ne dedi zahirecinin hanımı bakalım.

AYŞE

Dedi ki, büyük şehirlerde karı kısmı kendini dirhem dirhem satarmış... O erkeklerin ayaklarına gitmez, erkekler onun ayağına gelirlermiş... Sen de böyle yap, dedi, zahirecinin hanımı bana...

HATİCE

Yok canım, yok canım... Bu size göre değil...

RIDVAN

(Gülerek yaklaşır) Hoş geldin Ayşe... Kusura bakma, birdenbire pek heyecanlandım da... Nasılsın, iyi misin?

AYŞE

İyiyim ya... Görmüyor musun? Sen ne yapıyorsun bakalım! Yalancı sen de... Hani İstanbula varır varmaz bana mektup yazacaktın... Aylarca bekledim, durdum...

HASAN

Ey artık biz işimize bakalım... Hatice Hanım, nasıl oldu da bu konak sizin elinize geçti?

MURTAZA

Çaldık. Çaldık... Haydi ihbar et!

HASAN

Yok, koca konak çalınmaz ya. Olsa olsa başkasına ait emlâk ve araziyi zapt ve tasarruf hakkındaki 514 üncü madde ile alâkalı bir cürüm işlemiş bulunabilirsin.

MURTAZA

Ceza Kanunu'nda kaç madde varsa hepsi ile mahkûm ol inşallah. Yahu herif, sen hiç iyi bir şey düşünmez misin? Sence temiz bir hareket, doğru bir söz, salim bir düşünce yok mu? Öyle bir dünyada yaşıyorsun ki mahlûkları yalnız ve yalnız Ceza Kanunu'nun maddelerini tatbik ile meşguller...

HASAN

Yalan da değil hani hocam... Sen bile bu sözlerinle şimdi beni halkın husumetine maruz bırakarak 480 inci maddenin şümulüne giren bir suç işlemekle meşgulsün. Cezası altı aydan başlar.

MURTAZA

Aman Allah, boğuluyorum... Şimdi aklımı oynata-

cağım... Aklımı oynatıp bu herifin boynuna sarılacağım, yahut aklımı oynatmadan gırtlağına yapışacağım... Ben gidiyorum...

HATİCE

Murtaza Bey!

MURTAZA

Yok yok, artık duramam. Ne halt ederlerse etsinler. Yalnız bana görünmesinler!

HATİCE

Geç kalma sakın... Beş dakika dolaş dön, biliyorsun misafir gelecek...

(Murtaza çıkar)

HASAN

(Haticeye) Sinirli...

HATİCE

Evet fazla asabileşti. Siz onun kusuruna bakmayın!

HASAN

Bakar mıyım? Ceza Kanununun 46 ncı maddesi akli malûliyete müptelâ olan kimseye ceza verilemez diyor.

RIDVAN

Maşallah Hasan efendi, Ceza kanununun bütün maddelerini adetâ ezbere biliyorsun...

HASAN

Ne diyorsun sen? Adetâ değil, tamamen ezberimde... Dinlersen birinci maddeden 592 nci maddeye kadar okurum. Baban sebep oldu, beş senede ezberledim... Yalnız şimdi şimdi yeni maddeler eklerlerse veya bir madde tâdil olunursa iyice zaptedemiyorum... E ne olsa ihtiyarladım...

HATİCE

Evet konaktan bahsediyorduk. Efendim kaynanamın kocasından kalan bir maaşı vardı. Az bir şey... Onun on seneliğini birden verdiler. Bankadan da borç aldı. Bu konağın tapusunu eline geçirdi. Geçirdi amma aradan çok geçmeden sizlere ömür vefat edince tapu ile beraber o kocaman banka borcu da bize kaldı

HASAN

Çok güzel, çok güzel...

HATİCE

Sizin anlayacağınız koca konağın böyle bir odasına tıkıldık, kaldık, bütün aldığımız kiraları habire bankaya yatırıyoruz. Kalan üç beş kuruş da vergisi ile tamirata gidiyor.

HASAN

Çok iyi, çok iyi...

HATİCE

İlâhî muhtar efendi bunun neresi iyi... Parasızlıktan canımız çıkıyor.

HASAN

Alâ... Alâ... Efendim şimdi biz sadede gelelim... İbrahim şu define hikâyesini anlat bakalım Hatice Hanıma...

İBRAHİM

Sen anlat muhtar... Daha iyi becerirsin...

HASAN

Efendim bu konak vaktiyle bir şeyhülislâmın malı imiş... **(İbrahime)** Adı ne idi?

İBRAHİM

Sanırım Zenbilli Ali efendi...

RIDVAN

Fakat o Yavuzun şeyhülislâmı idi.

HASAN

Biz de Sultan Osmanın demedik ki oğul...

RIDVAN

Olur şey değil, yani 450 sene evvel mi yapılmış bu ahşap konak?

HASAN

İbrahim yanlış söyledi. Ebussûut efendimiz diyecekti galiba...

RIDVAN

O da aynı asırda yaşadı...

İBRAHİM

Yalan, aynı asırde değil, bu konakta yaşamış... Sen nereden bileceksin! Analığım söyledi...

ÖMER

Analığı da onun gibidir inanmayın!

HATİCE

Rıdvan... Bırak adamlar konuşsunlar... Babanın yerine sen mi geçtin?.. Nefes vermiyorsun biçarelere... Sus da söylesinler...

RIDVAN

Fakat anne. O kadar iyi bildiğim bahisler ki bunlar... Tez yazdım...

İBRAHİM

Benim analığım da bana söyleyeli 10 sene olmuyor ya.. Tez söyledi..

HATİCE

Ukalâlığı bırak diyorum Rıdvan. Mesele Şeyhülislâmın isminde değil...

HASAN

Hem biz cahil insanlarız. Kusurumuza bakmamalı! Bir şeyhülislâmın konağı imiş işte bu...

HATİCE

Devam... Devam...

HASAN

Günlerden bir gün Yeniçeriler kazan kaldırmışlar. Ocak aleyhine fetva veren şeyhülislâmın kellesini istedikleri haberi gelmiş...

İBRAHİM

Bir ramazan akşamı imiş... Sular henüz kararıyormuş...

HASAN

Şeyhülislâm efendi selâmeti firarda bulmuş... Moralı imiş...

İBRAHİM

Oraya sığınmaya karar vermiş.

HASAN

Karanlıkla beraber emin adımlarından bir kaçını

yanına alıp tebdili kıyafetle konağı terki kurmuş. Bilcümle nukut ve mücevheratından taşıyabilecekleri kadarını yanına almış, diğerlerini bahçeye gömmüş... Yalnız bir cariye bu iş olurken konağın penceresinden olanları gözetlemişmiş...

İBRAHİM

İşte benim analığım bu karının torunu imiş...

HASAN

Şeyhülislâm efendi ile admaları tam şehri terkederlerken yakalanmışlar ve kılıçtan geçirilmişler... Hayatta defineden haberdar olan bir bu cariye kalmış...

İBRAHİM

O da son nefesinde benim analığıma işi çıtlatmış...

HASAN

İbrahim de bana açtı. Kalkıp geldik... Tahkikat, tetkikat konağın bu konak olduğu meydana çıktı. Koskada başka şeyhülislâm konağı yok... Derken sizinle karşılaştık...

HATİCE

E, şimdi ne olacak?

HASAN

Bahçeyi kazacağız, karış karış arıyacağız.

HATİCE

Ya bulunursa?...

HASAN

Her şey yarı yarıya...

HATİCE

Kabul... Aşağıda bahçe üzerinde boş bir oda var... Kiracısı evvelki gün çıktı... Size onu açayım... Orada yatar kalkarsınız... Bir maltız ile bir de tencere veririm, yemeklerinizi pişirirsiniz. Tabiî şilte falan da veririm... Yalnız o odanın elektriği kesiktir. Kiracı borcunu vermediği için kesmişlerdi. Artık bir icabına bakarsınız.

AYŞE

Ya ben ne yapacağım Hatice Hanım teyze?..

HATİCE

Kızım üzülme oda geniştir. Çamaşır ipleri götürür, onları duvara gereriz. Yatak çarşafları ile de bölmeler yaptık mı bir oda, olur üç oda... Yahud dur, daha iyisi sana başka bir oda açarım. Beş on günlüğüne boş bir odam daha var... Evet, evet böylesi daha münasip.

AYŞE

Demem o demek değil... Büyük şehirlerde kadın kısmı sabaha karşı yatarmış... Sen de böyle yap dedi za-

hirecinin hanımı bana... Gün ışırken makiyajını temizler, banyo alır, sonra yatarsın dedi...

İBRAHİM

Oh, oh, oh... Kız gündüzler çuvala mı girdi ki... Var gündüz gözü ile nereyi temizleyeceksen temizle, ne satın alacaksan al...

AYŞE

Cahil cahil konuşma İbrahim. Hem erkek, karı kısmının işlerine burnunu sokmaz.

İBRAHİM

Yok hani, gündüz yaparsan belki sana yardımım dokunur dedim... Makyajı sen temizlerken banyoyu da ben alıveririm...

ÖMER

Bak, bak, bak... Aklın erer mi ki? Sanki ömründe bir kaç defa banyo almışsın gibi... Elbet onu ben alırım... Vaktim kalırsa makyajı da temizlerim ki Ayşem rahat rahat uyusun...

HATİCE

Kızım, zahirecinin hanımı sana yanlış söylemiş. Biz öyle sabahleyin yatan makyajlı hanımlardan değiliz. Keyfine bak.. Haydi şimdi alın öteberinizi aşağı odanıza götüreyim sizi...

HASAN

Haydi gidelim.
(Hasan, Ayşe ve diğerleri getirdiklerini yüklenirler).

AYŞE

(Rıdvana) Sen gelmiyor musun?

HATİCE

Yok onun işi var burada... Misafirler gelecek... Hayırlı misafirler... Sonra anlatırım. Onları beklesin ki gelenler kapıda kalmasınlar...

AYŞE

Peki teyze, siz yürüye durun, ben arkanızdan yetişirim. Rıdvana diyecek bir çift lâkırdım var.

(Hatice, Hasan çıkarlar, yalnız İbrahim ile Ömer kalırlar).

AYŞE

Haydi siz de... Ne duruyorsunuz

İBRAHİM

Ben mi?

AYŞE

Evet sen...

İBRAHİM

Hiç... Belki bir ihtiyacın olur... Bir şey istersin diye.

AYŞE

Ya sen Ömer?

ÖMER

Ben İbrahimi bekliyorum. Belki bir ihtiyacı olur... Bir şey ister diye...

AYŞE

Haydi gidin diyorum... Gölgem gibi peşimden ayrılmazsanız sonra karışmam ha... Hiç bir şeye ihtiyacım yok... Hiç bir şey istiyecek değilim.

(İbrahim, Ömer çıkarlar).

RIDVAN

Bana bir şey mi söyliyecektin Ayşe?

AYŞE

Yooo...

RIDVAN

Anneme öyle dedin de.

AYŞE

Ha. Evet... Aah hiç bir diyeceğim yok... Senin de bana bir söyliyeceğin yok mu?

RIDVAN

Yok...

AYŞE

Amma eskiden olurdu. Otur şöyle. **(Sedire otururlar)** Bilir misin sen gidince köyün tadı kaçtı... Dere kenarındaki söğüt yine suya eğiliyor amma aah o eski nazı yok... Harman yerinde düven yine dönüyor, ama, neyleyim o eski hızı yok. Kırlarda papatyalar karardımı ne, hiç o eski sarısı, eski beyazı yok. Akşamları gün solunca eskiden vardığımız kayalığa çıkıyorum, rüzgâr bizim yandan sizin yana esiyorsa sana bağırıyorum, bağırıyorum... Bilirim, ses o kadar ırağa gitmez. Amma duyarmışsın gibime geliyor, avunuyorum. Rüzgâr sizin yandan bizim yana esiyorsa dinliyorum, kokluyorum. Birşey duyacağımdan değil, ama bu rüzgâr hani belki şenin saçlarını perişan eden rüzgârdır diye umuyorum, kendi kendimi aldatıyorum. Hele geceler bitmek bilmiyor. Gözüm bakarken bakarken bir yıldıza, yahut aya takılıyor, kalıyor... O lâhzada onun seni de, beni de gördüğünü, yalnız bizim birbirimizi görmediğimizi düşünüyorum. Bir cep aynasına benziyor bu ay diye düşünüyorum. İçinde seni bulmağa uğraşıyorum. İşte o zaman kendimi tutamıyor, boşanıyorum. Demek bana bir söyliyeceğin yok...

RIDVAN

Hayır şimdi var... Bu parlak lâkırdılar hangi kitaptan?

AYŞE

Hiç bir yerden değil...

RIDVAN

Haydi atma, eski huyundur, bilmez miyim? Lisede okurken yaz tatillerinde köye getirdiğim romanları aşırıp içinden parçalar ezberliyerek bana yutturmaya kalkmaz mıydın? Söyle demin okuduklarını nereden?

AYŞE

Aman be, sen de insanı bozum etmesini ne seversin... Bil bakayım...

RIDVAN

Ne bileyim ben... O kadar çok kitap çıkıyor ki... Bu sene mektep sıkı geldi. Vallahi bir tek kitap okuyamadım dersem inan. Bir çok yeni imzalar var.

AYŞE

Aşk Cehennemi diye bir romandan... Sen bırakmıştın Halit Rahminin...

RIDVAN

Hatırlamıyorum.

AYŞE

Zaten sen ne hatırlarsın ki...

RIDVAN

Benim şaştığım ne biliyor musun Ayşe... Maşallah

babanda da sende de öyle bir hafıza var ki... Hele o ihtiyar... O ihtiyar... Yahu koca Ceza Kanunu'nu yutmuş.

AYŞE

Kimmiş gelecek misafirler? Teyzem hayırlı misafirler diyordu. Sakın bir evlenme meselesi falan...

RIDVAN

Yooo zannetmem...

AYŞE

Yalan söyleme... Benim kulağım deliktir. Rıdvan be...

RIDVAN

Söyle Ayşe.

AYŞE

Yok... Artık bir şey diyecek değilim... Haydi şimdilik Allaha ısmarladık... **(Elini uzatarak)** Öp elimi.

RIDVAN

Efendim?

HASAN

Kadın kısmı erkeğe ikide bir elini öptürürmüş... Hani zahirecinin hammı demişti bana...

RIDVAN

Nereden çıkardın bu zahirecinin hanımını Allahını seversen... Ayşe seni tanımıyor değiliz. Sen bir köylü kızı sayılmazsın. Annemin elinde büyüdün. Babamın nezaretinde yetiştin. Kimbilir. Alay mı ediyorsun, nedir! Amma bu sana hiç yakışmıyor her halde!..

AYŞE

Biz köylü kızlarına zaten ne yakışır ki... Boyanmak şehirli kızlar için... Çıplak gezmek onların hakkı, içki içmek onlara vergi... Kumar oynamak onlar için biçilmiş kaftan... Var mı bize iş görmek... Onlar ne yapıyorsa hepsini yapacağım! Keyif benim değil mi?

RIDVAN

Haydi haydi böyle söylemedim... Kızma...

AYŞE

(sinirli) Hoşça kal!

(Çıkar)

SEKİZİNCİ MECLİS

(Rıdvan, sonra Hacı Hüsamettin Tüccaroğlu ve karısı Safinaz)

(Hacı Hüsamettin Tüccaroğlu... Harbin zengin ettiği sabık mahalle bakkalı... Zengin ederken ayni zamanda şımarık, küstah, mağrur ve mütehakkim yaptığı bir adam. Gövdesi

bir ağaç gövdesi gibi dimdik ve ipirildir. Vücudunun çizgileri o kadar kaba ve serttir ki bir bakıma yeni ressamların yaptıkları insan resimlerine benzer. Hiç gülmez. Siyah ve sert bir sakal yüzünü öylesine kaplamıştır ki hiddeti bile yalnız gözlerinin büyümesinden, sakalının titremesinden ve boyun damarlarının şişmesinden anlaşılır. Konuşmaz, gürler. Elinde kehribar tesbihi eksik olmaz. İkide bir pehlivan narası halinde «Allah şükür» diye bağırır. Dindar bir adam sanırsınız, halbuki Millî Korunma Mahkemelerinde ihtikârdan ve mağşuş mal satmaktan tam 8 defa mahkûm olmuştur. Paradan başka bir şey bilmez. Maddî ve manevî bütün kıymetler ona göre yalnız para ile ölçülür. Harbin başında topu topu bir tek dükkânı varken bugün muhtelif semtlerde üç bakkaliye mağazası sahibidir. Hepsine o nezaret eder. Kravatsızdır. Kıllı kumaştan bol ceketi ve şalvarı andıran pantalonu ütüsüzdür amma göbeğinde parmak kalınlığında bir altın köstek, sol elinde de fındık büyüklüğünde pırlanta bir yüzük görülür. Karısı Safinaz hanıma gelince o bu canavar adamın elinde bir balmumu parçası gibi yumuşamış, ezilmiş zavallı bir mahlûk hissini verir. Son derece terbiyeli ve sessiz görünür. Hacı Hüsamettin Tüccaroğlu zaten «Allah şükür» diye bağırmaktan başka bir de «Hanım, sen sus!» diye haykırmasını bilir. Fakat bu görünüş tamamen zahirîdir. Hakikatte kadın işini bilir. Kafasına koyduğu işlerde dolu yağarken, fırtına ağaçları devirirken saçak altına sığınıp büzülmesini bilen, ha-

va açınca yoluna devam eden bir yolcu gibidir. Ne yapar, ne eder, arzusuna kavuşur).

(Hüsamettin önde, Safinaz arkada girerler)

RIDVAN

Buyurun efendim, buyurun!

HÜSAMETTİN

(Odayı istihfaf eden nazarlarla süzerken Rıdvan'a bakmaya lüzum görmiyerek) Kimseler yok mu?

RIDVAN

Köyden misafirler geldi, annem onları aşağı yerleştirmeğe götürdü. Babam da pek acele bir işi çıktığı için sokağa gitti amma şimdi neredeyse gelir.

HÜSAMETTİN

(Hiddetli) Bu vaziyetten haberdar edilmeli değil mi idik. Komşularımız tarafından böyle bir lâkaydiye lâyık görülmek için herhangi bir kusur mu işledik?

RIDVAN

Aman efendim, nasıl olur, günlerdenberi sizleri bekliyorlar. Kusura bakmayın, şimdi gelirler. Oturun rica ederim... **(Safinaz oturunca Hüsamettine)** Siz de buyurmaz mısınız?

HÜSAMETTİN

Delikanlı karışma!

RIDVAN

Efendim?

HÜSAMETTİN

Harekâtıma müdahale olunmasından hazetmem... Hem oturmak tembellerin harcıdır. Ben otururşam üç bakkaliye mağazası, üç müesseseyi kim idare eder?..

RIDVAN

Hakkınız var efendim.

(Kısa bir sükût, Hüsamettin odada gezinmeğe devam eder).

HÜSAMETTİN

Allah şükür!

RIDVAN

Efendim?..

HÜSAMETTİN

Allah şükür diyorum.

RIDVAN

Çok şükür efendim!

(Kısa bir sükût, Hüsamettin gezinirken Rıdvanın önünde durur).

HÜSAMETTİN

Delikanlı sen ne iş yaparsın?

RIDVAN

Edebiyat Fakültesi Felsefe şubesini yeni bitirdim efendim. Son imtihan bugün oldu.

HÜSAMETTİN

Fasa fisoyu bırak da söyle ne iş yaparsın, kaç para kazanırsın?

SAFİNAZ

Canım Hacı bey söylüyor ya... Mektebini yeni bitirmiş...

HÜSAMETTİN

Hanım sen sus! (Rıdvana) Söyle bakalım!

RIDVAN

Şimdilik hiç bir iş yapmıyorum efendim. Dediğim gibi mektebimi bugün bitirdim...

HÜSAMETTİN

Böyle kazık kadar adamın eli ekmek tutmaz olur mu? Ne günlere kaldık? Yemin ederim ki sen daha bir zeytinyağı fıçısı açmasını, bir terazi kullanmasını, hattâ tezgâh silmesini bilmezsin. Söyle, kaç cins fasulya vardır?

RIDVAN

Bilmem efendim...

HÜSAMETTİN

Hah âli mektep mezunu, kaç cins fasulye olduğunu bilmiyor... Öyle ise ne bilirsin? Fan fin fon değil mi? Fan... fin... fon karın doyurmaz, anladın mı?

(Safinaz basıyle Rıdvan'a aldırmamasını işaret eder)

RIDVAN

Doyurmaz efendim...

(Kısa bir sükût... Hüsamettin gezinmeğe devam eder)

HÜSAMETTİN

Allah şükür!

DOKUZUNCU MECLİS

(Evvelkiler, sonra Hatice, sonra Murtaza)

HATİCE

(Kapıdan girerek) Affedersiniz, hiç böyle olsun istemezdim. Doğrusu pek üzüldüm. Köyden misafirler geldi. Hiç haritada yoktu. Hoş geldiniz.

SAFİNAZ

Hoş bulduk şekerim...

HÜSAMETTİN

Hatice Hanım, Muallim Bey gelmiyecek mi. Çok mu

bekliyeceğiz? Daha evvel haber de göndermiştik. Biz komşu hakkına riayeten kalkıp ayağına kadar gelelim de bu muameleye maruz kalalım hoş değil... Hoş değil... Mahdum mühim işi çıktı, dedi. Acaba bizim görüşeceğimiz mevzu daha az mı mühim?.

HATİCE

Estağfurullah o ne demek o? Efendim siz yabancı değilsiniz. İşin doğrusunu söyliyeyim. Murtaza Bey gelen misafirlere sinirlendi. Köy muhtariyle dâvalıdır da onu tekrar görünce kan beynine çıktı.. Şöyle bir hava alayım iki dakikaya kadar dönerim, misafirler daha gelmezler, dedi. Kahveniz şekerli mi olsun, sade mi?

HÜSAMETTİN

Allah şükür!...

SAFİNAZ

Oruçlu iki gözüm, Hacı Bey oruçlu... Geçen ramazan tutamadığı oruçları tutuyor... Hani biliyorsun ya... Geçen ramazan Millî Korunma ile bir işi olmuştu da başına bir kaza gelmişti. Amma haksız yere ha... Nazara uğramıştık.

HÜSAMETTİN

Hanım... Sen sus!

SAFİNAZ

Sustum Hacı Bey, sustum... Hatice Hanım benim dünya ve âhiret kardeşimdir de...

HATİCE

Biz Murtaza Bey gelinceye kadar isterseniz konuşalım... Zaten böyle şeylerde onun pek reyi olmaz.

HÜSAMETTİN

Sizinle mi? Hatice Hanım, size hürmet ederim, riayet ederim amma ben böyle ciddî işleri kadınlarla görüşmem...

MURTAZA

(Kapıdan girerek) Efendim... Hoş geldiniz... Sefalar getirdiniz... Affedersiniz sizleri karşılayamadım... Teresin biri beni çileden çıkardı... Neyse lâzım değil şimdi... Hacı Bey otursana... Tenezzül et... Tenezzül et... Fakirleri taltif etmek büyüklerin şanındandır.

HÜSAMETTİN

Yok canım onun için değil.. Oturayım...

HATİCE

(Rıdvana) Oğlum haydi sen bizi bir az yalnız bırak...

MURTAZA

Karıcığım bence pek âlâ kalabilir. Madem ki mevzuu bahis olacak o...

SAFİNAZ

Yok, yok muallim Bey biz bize kalalım daha iyi... Sebebi var nenize lâzım...

HÜSAMETTİN

Hanım, sen sus...

MURTAZA

Siz bilirsiniz amma efendim, ne diyeyim artık o da çocuk değil...

HATİCE

Murtaza Bey, sen sus!.. **(Rıdvana)** Haydi Rıdvan ne söylüyorsam onu yap.

RIDVAN

Peki anne!..

HÜSAMETTİN

Allah şükür!...

(Rıdvan çıkar)

MURTAZA

Efendim, benim niyetim şu idi... Oğlan bugün Üniversiteyi bitirdi. Sevinçli bir günü... İstikbale ait projelerini anlatsın.. Kızınızı mesut etmek için nasıl gayret sarfedeceğini saysın döksün... Ondan sonra biz yine kendi kendimize görüeceğimizi görüşürdük.

HÜSAMETTİN

Muallim Bey beni dinle! İyi adamsındır, hoş adamsındır, efendi adamsındır, seni severim.

MURTAZA

Eksik olma komşu...

HÜSAMETTİN

Soyun, sopun temiz, namuslu, dürüst insanlar...

MURTAZA

Öyle ya... Öyle ya...

HÜSAMETTİN

Çirkin değilsin, sakat değilsin, hastalıklı değilsin!

MURTAZA

Değilim elhamdülillâh...

HÜSAMETTİN

Ve lâkin züğürt adamsın...

MURTAZA

Eh zengin sayılmam...

HÜSAMETTİN

Zaruret içindesin.

MURTAZA

Hâlime şükrederim.

HÜSAMETTİN

Bir hayale kapılmış gidersin, akıntıya kürek çekersin.

MURTAZA

Telâkki meselesi...

HÜSAMETTİN

Hülâsa sana kız vermeyi düşünürüm.

MURTAZA

Hacı Bey, bana verecek değilsin, oğluma vereceksin.

HÜSAMETTİN

Uzun lâfın kısası hocam, babamın nasihatı ve benim ahdın: Hacı Hüsamettin Tüccaroğlu ailesi ancak bir bakkal, bir esnaf ailesiyle sihriyet peyda edebilir. Ona kız verir, ondan oğlan alır...

MURTAZA

Bu karar katî mi?

HÜSAMETTİN

Elbette...

MURTAZA

O halde?

HÜSAMETTİN

Muallim Bey iyi adamsın, hoş adamsın, efendi adamsın.

MURTAZA

Mersi... Mersi...

HÜSAMETTİN

Soyun... Sopun...

MURTAZA

Hepsi temiz, namuslu, dürüst insanlar... Anladık. Sonra.

HÜSAMETTİN

Sonra sen...

MURTAZA

Çirkin değilim, sakat değilim, hastalıklı değilim. Anladık yahu... Lâkırdıya yekûn tut... Ne demek istiyorsun?

HÜSAMETTİN

Sana kızımı vermek isterim...

MURTAZA

Hoppala... Gel de çık işin içinden... Bana kız vermezsin amma vermek istersin...

HÜSAMETTİN

Doğru...

MURTAZA

Arzun var amma niyetin yok...

HÜSAMETTİN

Aşağı yukarı öyle... Bir çare bulalım.

MURTAZA

Bulalım.

HÜSAMETTİN

Gel bakkal ol...

MURTAZA

Ne dedin?..

HÜSAMETTİN

Bakkal ol dedim. Sana sermaye vereyim, dükkân tutayım, çıraklar göndereyim, mesleğin sırlarını öğreteyim. Yol göstereyim.

MURTAZA

Ben, yirmi senelik muallim Murtaza, mesleğimi bırakacak, oğluma kızını almak için bakkal olacağım öyle mi?

HÜSAMETTİN

Tabiî. Zaruretten kurtulacaksın, hem de benim ahdım yerine gelecek. Bu kadar yıl okumuşsun da ne olmuş?.. Bana bak bana... Bir çiftliğim, dört apartmanım, takside çalışan beş otomobilim, üç bakkaliye mağazam var. Elifi görsem direk sanırım... Sen ki kitapları yutmuşsun, söyle neyin var? Adam olmak okumakla değil.. Şöyle bir etrafına bak, bu günkü günde hangi zengin, hangi hâli vakti yerinde adam okumuş... Hattâ sana şu kadarını söyliyeyim, bence birisi okumuş mu, o adam artık iflâh olmaz!

SAFİNAZ

Şu evinizin hâline bakın... Frijideriniz var mı? Bizim iki tane var... Havagası fırınınız var mı? Bizim iki tane var... Elektrik süpürgeniz var mı? Bizim üç tane var... Her kat için bir tane... Bir de çamaşır yıkama makinemiz var.

MURTAZA

Hacı Bey, ciddî adamsın, çalışkan adamsın, azimli adamsın, seni takdir ederim.

HÜSAMETTİN

Teşekkürler...

MURTAZA

Hâlin vaktin yerinde, ailenin namusuna diyecek yok, kızın güzel...

HÜSAMETTİN

Tabiî tabiî...

MURTAZA

Ve lâkin para seni şımartmış... Ne oldum delisi olmuşsun, aklî muvazenen bozulmuş... Senden kız almayı düşünürüm...

HÜSAMETTİN

Allah şükür!.

MURTAZA

Amma almak da isterim... Bir çare bulalım... Gel muallim ol.

HÜSAMETTİN

Allah şükür!..

HATİCE

Murtaza Bey bir daha elimize geçmiyecek bir fırsat bu...

SAFİNAZ

Ne olur muallim bey, bizim hatırımız için bakkal olun!

HÜSAMETTİN

Hanım, sen sus!

MURTAZA

Yahu siz topunuz da çıldırdınız mı?

HÜSAMETTİN

Çıldırmış olan biz değiliz sensin... Bir gün sözüme geleceksin...

MURTAZA

Gelmem...

HÜSAMETTİN

Büyük söyleme! Gelmezsen getireceğim...

MURTAZA

Getiremezsin...

HATİCE

Murtaza Bey sen sus!

MURTAZA

Yoo hanım, müsaade et! Her şeyin bir haddi var. Ben konuşayım, sonra sen de fikrini izah edersin. Hayatta herkesin yolu başka, düşüncesi ayrı, görüşü çeşit çeşit... Size göre muallim, gördüğünüz bu ilk mektep hocası hakir, fakir, hayal peşinde koşan, açlıktan nefesi kokan meczup bir adam... Fakat şimdi bir de beni dinlemeniz lâzım... Şu istikbale doğru yürüyen insan sellerine bakın! Memeden yeni kesilmiş denecek yaşta mini miniler, onlardan bir az daha kabacaları, bıyıkları yeni terliyen delikanlılar, sonra genç adamlar... Bunlar yer yüzünün yarınki sahipleri. Biz öleceğiz, onlar kalacaklar... Bir kısmı hâkim olacak, adalet terazisini elinde tutacak, şaşmadan, vicdanının sesinden başka ses dinlemeden, riyâ, endişe, hatır, gönül bilmeden insan haklarını tevzi ve taksim edecekler. Bir kısmı asker olacak... Parlak nişanlar, yaldızlı düğmeler, sırmalı apuletler takacaklar, fakat günün birinde vatan dediğimiz mefhum için bir lâhza düşünmeden, bir nefes fazla almadan, hat-

tâ göz kırpmadan can vermesini bilecekler... Şu çember çeviren sarışını büyük bir tüccar olarak görüyorum. Çok para kazanacak. Fakat halktan topladığı bu parayı hayır işleriyle yine halka dağıtmasını bilecek. Şu muharrir, onun yanındaki politikacı, daha berideki küçü kız, faziletli bir anne olacak. Allah bütün bu insanları birbirinin eşi, kimisi fazla zeki, kimisi biraz az zeki fakat hepsini şu elindeki tesbihin taneleri kadar birbirine benzeyen br sürü olarak yarattı. Eğer onlarda namus, şeref, doğruluk, merhamet hisleri bulunacaksa, eğer onların muhakeme kabiliyetleri, muhayyileleri, vicdanları olacaksa, eğer vatanlarını tanıyacak, fazilet nedir bilecek, hayâsızlık karşısında utanacak, istibdat karşısında şahlanacaklarsa işte bunları ben yaratacağım... Şu namuslu hâkim bir hırsız, şu fziletli anne bir orospu, şu vatansever kumandan bir casus olabilir eğer ben olmasam... Evet, ben fakirim, fakat hazineler yaratıyorum. Beni hakir görebilirsiniz, fakat ben eserini tamamlıyarak Allah yolunda gidiyorum... Hayâl peşinde koştuğumu sanıyorsunuz, halbuki ben insanlığa istikbal hazırlıyorum. Sizin olsun para, sizin olsun mevki, sizin olsun şeref, benim talebelerim, benim kürsüm, benim kara tahtamla tebeşirim bana yetişiyor!

HÜSAMETTİN

Allah şükür!...

HATİCE

Bitti mi Murtaza Bey?

MURTAZA

Bitti.

HATİCE

Güzel konuştun. Zaten yegâne bildiğin şey bu... Boş mide, fakat parlak söz... Eğer hayatta yalnız başına olsaydın ne yapalım bir budala kendini bile bile uçurumа atıyor diyebilirdik. Sen bir balıkçıdan daha az kazanmağa katlanıyor, bir sırık hamalından daha fena yemeye, bir bakkal çırağından daha kötü giyinmeğe razı oluyorsun. Fakat bu meskenete biz ne diye boyun eğelim? Bizim namımıza konuşmaya, bizi harcamıya, bu mezbeleye bizi, karını ve çocuğunu zorla sürüklemeye ne hakkın var?

MURTAZA

Karıcığım beni dinle... Sen makul kadınsındır... Her insan her işi yapamaz. Ben bakkallık yapamam. Hele bunu borç para ile hiç yapamam... İki günde sermayeyi kediye yükletirim... Zaten bankaya gırtlağıma kadar borçluyum... Bir de bakkal dükkânının sermayesini borç alırsam bunun altından kalkamam... Bu düşüncelerimi hesaba katma, fakat hapishanelerde çürümem ihtimalini de gözden uzak tutma... Yahu rezil olurum. Defe koyarlar beni... Ben terazide hile yapamam, ben zeytin yağına makine yağı katamam. Ben beşe alıyorsam on beşe satamam... Ben ağız kokusuna ve gözyaşına dayanamam... Yok... Yok... Ben hacı bey değil, hacı ağa bile olamam...

ONUNCU MECLİS

(Evvelkiler, sonra Muhtar Hasan)

HASAN

(Kapıdan nefes nefese girerek) Müjde... Müjde... Ben demedim mi idi? İşte bir Mahmudiye altını... İlk kazmayı vurur vurmaz çıktı. Büyük çınar ağacının hemen dibinde... Toprağın bir karış altında! Çocuklar kazmaya devam ediyorlar! Al hocam güle güle harca...

MURTAZA

Bana mı veriyorsun bunu?..

HASAN

Evet...

MURTAZA

Sen mi veriyorsun?

HASAN

Tabiî... Görmüyor musun?

MURTAZA

Haydi oradan, kimi kandırıyorsun, rüyamda görsem inanmam... Bu para kalptır.

HASAN

Nereden bildin?

MURTAZA

Çünkü senin elinden alıyorum... Muhtar, kanunu bilir misin?

HASAN

Bilirim muaddel 316 ncı madde... Kalp para yapan kimse üç seneden on iki seneye kadar hapis olunur.

MURTAZA

Kalp parayı bilerek alana verilen cezayı da bilir misin?

HASAN

Bilirim. Aynıdır.

MURTAZA

(Bağırarak) Yahu çekilin be... Çekilin yanımdan... Biri beni göz göre göre mesleğimden, biri bile bile namusundan edecek. Savulun, istemiyorum... İstemiyorum...

HÜSAMETTİN

Allah şükür!...

P E R D E

İKİNCİ PERDE

(Aradan on beş gün geçmiştir. Ayni sahne... Vakit akşam. Perde açıldığı zaman sahne boş ve kapı ardına kadar açıktır, tahta masa kaldırılmış, yatakların yanına diklemesine konmuş, iskemleler bir kenara çekilmiştir. Çıplak ampulün yerinde süslü bir avizenin sallandığı görülür. Bu, muallim Murtazanın evinde definenin bulunmasıyle başlayan değişikliklerin ilk işaretidir.)

BİRİNCİ MECLİS

(Hatice, Ömer İbrahim)

(Aradan geçen on beş gün İbrahimi kıyafet itibarıyle bambaşka bir adam yapmıştır. Kıyafeti tıpkı Rıdvanın kıyafetidir. Ayni renk elbise, aynı renk kravat, aynı ayakkabılar...) (Dışarıdan sokaktan evvelâ bir yoğurtçunun sesi gelir, sonra sofadan Haticenin sözleri duyulur)

HATİCE

(Dışardan) Yavaş... Aman dikkatli olun... Kıracaksınız. Yok yok o öyle girmez. Ters çevirin diyorum. Hah şöyle... Şimdi yana yatırın. Tamam... Evvelâ şu bacaklar...

(İbrahim önde, Ömer arkada yeni, büyük ve süslü bir masayı taşıyarak içeri girerler, Hatice onları takip eder)

İBRAHİM

Herif ömründe masa görmemiş ki taşımasını bilsin.

ÖMER

Bana mı söylüyorsun?

(Masayı bırakarak dururlar.)

İBRAHİM

Elbet! Dağdan odun taşıdın... Çeşmeden su taşıdın... Camiden tabut taşıdın.. Amma böyle masayı ne zaman taşıdın?

ÖMER

Evet ben odun taşıdım, su taşıdım, tabut taşıdım, amma sen ne yaptın? Sarıköyden çaldığın koyunları taşıdın. Kavaklıdan kaçırdığın kızları taşıdın, bizim köyden mahkemeye muhtarın düzme arzuhallerini taşıdın... Söyle bakalım, sen böyle masayı ne zaman taşıdın?

HATİCE

Ee... Lâkırdıyı bırakın şimdi, yürüyün bakayım. Şöyle ortaya... Biraz daha sağa götürün... Tamam... Yere koyun şimdi.

Ömer ve İbrahim tekrar yüklendikleri masayı yere bırakırlar)

ÖMER

Başına şapkayı kondurdun, boynuna yarım arşın bez doladın, ayağına parlak yemeniler geçirdin diye kendini adam mı oldun sanıyorsun!

İBRAHİM

Şaka ettim yahu... Ne lakırdı anlamaz adamsın!

ÖMER

Sözüm ona kendini muallimin oğluna benzetmişsin. Çul değişmiş ama içindeki yine bizim İbrahim.

HATİCE

Çocuklar kesin münakaşayı... İş mi göreceğiz, yoksa çene mi yarıştıracağız? Haydi alın toz bezlerini... Ben gelinceye kadar şu masayı kuru kuru iyice bir silip temizleyin! İşte burada iskemlenin üzerinde duruyor bezler...

(Ömer ve İbrahim toz bezlerini alırlar ve masayı silmeye başlarlar. Hatice çıkar)

(Kısa bir sükût)

İBRAHİM

Ne düşündün şimdi Ömer?..

ÖMER

Ne düşüneceğim... Toprağı üçümüz kazıyoruz da al-

tınları niye hep muhtar buluyor? Muallimle birlikte zengin oldular be... Bize verdikleri beş on kuruş...

İBRAHİM

Yok haksızlık ediyorsun, iki defasında da ben birer altın buldum ya... Hatta birini sana verdim...

ÖMER

İyi amma muhtar avuçla buluyor; hem niye ben hiç bulmuyorum?..

İBRAHİM

Öyle rast geldi.

ÖMER

Aklım ermedi doğrusu...

İBRAHİM

Uzun etme, ya, sen de birçok antikalar buldun...

ÖMER

Evet buldum, iki katır boncuğu.

İBRAHİM

Tövbe de, tövbe de, çarpılrsın.. Şeyhülislâm efendimizin mübarek tesbihinden kopmuş taneler onlar... Kim bilir ne para eder?

ÖMER

Eski bir pabuç teki...

İBRAHİM

Şeyhülislâm efendimizin mübarek mestleri...

ÖMER

Yahu pabuç, bebe pabucu...

İBRAHİM

İyi ya, Şeyhülislâm efendimizin ayakları küçükmüş...

ÖMER

Delik bir kepçe...

İBRAHİM

Sus... Sus... Yine günaha giriyorsun... Şeyhülislâm efendimizin mübarek kaşıkları o!..

ÖMER

Kepçe dedim, kaşık demedim...

İBRAHİM

Anlayıversene... Kepçeyi kaşık diye kullanırlarmış. Tabiî Şeyhülislâm ağzı bu...

ÖMER

Bütün bunlar çok para eder mi dersin İbrahim?..

İBRAHİM

Ne diyorsun sen, binlerce lira... Muhtarı duymadın mı? Hepsi müzelik şeylermiş..

ÖMER

(Koynundan bütün söylediklerini çıkararak masanın üzerine koyar) İşte hepsi burada... Gel seninle bir pazarlığa girişelim. Bütün bunları sana vereyim.

İBRAHİM

Eyyy?.

ÖMER

Karşılık olarak Ayşeyi bana bırak!.

İBRAHİM

Yok, yok onlar senin hakkın... Olacak iş değil... Hem ben bıraksam bile muallimin oğlunu ne yapacaksın?

ÖMER

Zararı yok, sen alma da varsın muaalimin oğlu alsın. Gam yemem. Benim zorum seninle!.. Al bunları, «vazgeçtim Ayşeden» de.

İBRAHİM

Aah, başka şey konuşalım... Böyle pazarlık olmaz.

ÖMER

Ulan İbrahim, senin olmayan bir şeyi vermek için bile bunları almaya nazlanırsan sonra ben nasıl inanırım söylediklerine... Bunlar binlerce lira etse sen bana Ayşeyi değil köyün tapusunu verirdin.

İBRAHİM

Kim demiş Ayşe benim değil, diye... Daha dün gece muhtar «Ben kızımı senden başkasına vermem» diye yemin etti.

ÖMER

Muhtar yemin eder, amma bekle dur bak, Ayşe sana nasıl oyun eder!

İBRAHİM

Gözümle görsem inanmam... Bekle göreceksin... Ben bir kadına el atmayayım... Sen de bilirsin, kurtulmaz benden...

ÖMER

Öyle mi? Benimle bahse tutuş öyleyse... Muallimin oğlu Ayşeyi alırsa bana on kâğıt verir misin?

İBRAHİM

Yüz kâğıt veririm... Bin kâğıt veririm...

ÖMER

Yavaş gel... Sigara kâğıdı verecek değilsin... Sende bin kâğıt ne gezer?

İBRAHİM

Kayınbabam sağ olsun!

ÖMER

Bir sual daha soracağım... Niye artık geceleri bizimle yatmıyorsun.

İBRAHİM

Üç kişi bir odada yatılır mı be?. Hem senin horultundan adamın gözüne uyku mu giriyor?

ÖMER

Hele hele çıkar baklayı ağzından... İki üç kere balıkçının karısı ile gizli gizli konuşurken yakaladım seni.

İBRAHİM

Ömer bunlar senin karışacağın şeyler dğeil...

(Hatice girer)

HATİCE

O ne o? Aman yarabbi yepyeni masanın üzerine o süprüntüleri kim koydu?

ÖMER

Tövbe de, tövbe de teyze... Çarpılırsın... Bunlar şeyhülislâm efendimizin mübarek tesbihinden kopan taneler... **(eline alarak).** İşte bu mübarek pabucu... Bu da mübarek kaşığı... Sen şimdi şeyhülislâm efendimizin eni

boyuna uymuyor diyeceksin amma kabahat benim değil, muhtarla İbrahimin...

HATİCE

Haydi, haydi masal dinlemeğe vaktim yok benim... Kaldırın onları oradan... Koltuklar aşağıda kaldı. Birer birer taşıyın onları... Araba neredeyse iskemleleri getirecek. **(Masanın üzerindekileri koynuna dolduran Ömere)** Ne diye o pis şeyleri koynuna sokuyorsun? Yoksa söylenenlere inanıyor musun?

ÖMER

Yok canım inanır mıyım teyze, amma bakalım bu adamların oynadıkları oyunun sonuna kadar kalsınlar diyorum. Sonra bana pek de zararları dokunmuyor, hani... Yalnız kepçe biraz huylandırıyor, o kadar!.

İKİNCİ MECLİS

(Evvelkiler, sonra Safinaz)

(Safinaz girer)

HATİCE

O! buyurun kardeşim...

SAFİNAZ

Ne o taşınıyor musunuz yoksa? Kapılar ardına kadar açık!

HATİCE

Yok canım, ne taşınması? Evi biraz tanzim ediyoruz.

SAFİNAZ

Ben olsam para harcamakta bu kadar acele etmezdim...

HATİCE

Niye?

SAFİNAZ

Bugün bakkal dükkânı açmak kolay değil... Eskidenmiş o 100 - 200 liraya mağaza düzüldüğü...

HATİCE

Yok kardeşim, yok hele o iş olsun, paramız yeter de artardı bile. Hiç biri buna benzemez... Yürü gidelim...

SAFİNAZ

(Masayı muayene ederek) Güya stil amma kaplaması kötü... Bir ay geçmeden çatır çatır çatlar bu... Hacı bey geçenlerde Mısırlı prensesin müzayedesinden bir takım aldı, işte takım o... Amma kendisi yine de beğenmiyor... Onu her günlük odamıza koyup misafir odası için Viyanaya ısmarlıyacağız.

ÖMER

(İbrahime) İbrahim be... Bu kadını benim gözüm ısırıyor. Görmüşlüğüm var amma nerede?

İBRAHİM

(Telâşla) Devenin başı... Nerede göreceksin... Atma yine.

ÖMER

Buldum... Bu bizim yeni çiftlik sahibinin karısı... Ali Bey çiftliğini aldılar bunlar... Kocası sakallı lânet bir herif... Bizim muhtarla ahbap... Kaç defa köye geldiler. Hattâ bir seferinde kadın yalnız geldi. Muhtarla görüştü. İstanbulda oturuyorlar. Arasıra çiftliğe gelip yine gidiyorlar.

İBRAHİM

Haydi haydi... Rüya görüyorsun.. Ben de bilirim onları, hiç bir kadına benzemez... Yürü gidelim...

ÖMER

Ben bir defa gördüğümü bir daha unutmam...

İBRAHİM

Yürü gidelim diyorum.

HATİCE

(Ömer ve İbrahime) Haydi çocuklar, dediğimi yapın. Meydanda kaldı koltuklar...

İBRAHİM

Gidiyoruz, gidiyoruz teyze!

(Ömer ve İbrahim çıkarlar)

HATİCE

Bakkal dükkânı dedin de yine dertlerimi depreştirdin Safinazcığım. Ne olacak bizim iş?

SAFİNAZ

E, artık kolay... Şimdi paranız var...

HATİCE

Var amma, benimki Nuh diyor, Peygamber demiyor.

SAFİNAZ

Haydi haydi, kadın olur da dediğini yaptırmaz mı? Erkek dediğin ata benzer. Bazıları azgın, asabî olurlar. Onları okşarsın. Onlarla tatlı tatlı konuşursun, onların suyunca gidersin.. Amma dizginleri de elinden bırakmazsın. Teper, tepinir, kişner, fakat sonunda senin istediğin yola girer. İdare edersin. Amma bunu sen idare ediliyormuşsun gibi yaparsın. Bak bana. Benimki, hanım sen sus, diye bağırır, peki Hacı bey derim. Hanım sen karışma, diye bağırır, peki Hacı bey, derim. Amma sonunda ben yine dediğimi derim. Bazı atlar da yumuşak başlı olur. Sakın onlara iyi muamele edeyim deme... Vur mahmuzu... Fakat her zaman değil ha... Ara sıra... Amma öyle vur ki kan çıksın... Kan çıksın da bir daha baş kaldırmaya cesaret edemesin. At dedim de aklıma geldi... Bizim Hacı bey bir yarış atı almak istiyor... Fakat herif 4000 lira demiş dayatmış... Şimdi pazarlıktalar... Ha, onu söylüyordum, ben benim barut fıçısını idare eder-

ken, sen senin kuzuyu yola getiremiyecek misin? Yoksa artık istemiyor musun kızımı almak?

HATİCE

Vallahi gücenirim Safinaz... O nasıl söz? Karşılıklı yemin etmedik mi bu iş için? Kur'ana el bastık. Ben Allahtan korkarım... Hem canım ben istemesem bile oğlan istiyor. Sonra sen demiyor musun ki kız Rıdvanı tutturmuş.

SAFİNAZ

Tutturmak ne kelime! Sararıp soldu kızcağız. Şak şak düşüp bayılıyor.

HATİCE

Gördün mü?

SAFİNAZ

Öyle amma, sen de biraz faaliyete geç kardeşim... Bak ben kendime düşeni yaptım...

HATİCE

Ne yaptın?

SAFİNAZ

Yok, şimdi söylemem... Sonra anlıyacaksın...

HATİCE

Benim de bir plânım var, var amma pek müşkül...

SAFİNAZ

Nedir?

HATİCE

İyi, sen ağzını mühürle... Ben bülbül gibi öteyim... Yağma yok, evvelâ sen söyle...

SAFİNAZ

Kolay, söylerim... Zaten söylemem lâzım geldiği anlaşılıyor. Bilmem, benim ümidim gittikçe kuvvetleniyor. Elbet Hacı bey de bir şeyler yapacak. Ben onu bilirim... «Seni bakkallığa razı edeceğim» demişti Murtaza beye... Söylediğini yapacaktır... Yapmasa da yaptıracağım. Zaten şimdi bile şöyle hafiften hafiften iğneliyorum...

HATİCE

Sen, şu senin yaptığını söylesene...

— ÜÇÜNCÜ MECLİS —

(Evvelkiler, sonra Ayşe)

(Ayşe girer, kıyafeti tam bir İstanbul kızının kıyafetidir. Tırnakları boyalıdır. Yüzü ve dudakları boyalıdır.)

AYŞE

Beni aramışsınız, Hatice hanım teyze...

HATİCE

(Ayşeye) Evet kızım... Dur biraz ...Otur... Otur şöyle...

SAFİNAZ

(Ayşe'ye) Nasılsın kızım?

AYŞE

Teşekkür ederim efendim.

HATİCE

Safinazcığım, haydi söyle, meraktan çıldıracağım... Kulağıma söyle... **(Safinaz kulağına söyler)** Ne diyorsun? Aaa... Bunu evvelden haber vermek yok mu? İlâhî kardeşim, doğrusu şaşırdım kaldım... Peki amma sonrası ne olacak? Demek biz rüya görmüşüz. **(Safinaz kulağına söyler)** Şüphe yok, şüphe yok, o öyle olur tabiî, amma insan biraz çıtlatırdı... Vah, vah, vah... Aman kimse duymasın! **(Safinaz kulağına söyler)** Doğru... Haklısın... Ah... Ah... Ah!...

SAFİNAZ

Nasıl doğru söylemiyor mu imişim... Artık benden paso... Şimdi sıra sende...

HATİCE

Bende.. Bende tabiî.. Ben de vazifemi yapacağım. Göreceksiniz...

SAFİNAZ

Haydi Allahaısmarladık güzelim... Sakın bu masayı

ateş yanına koymayın.. Patır patır patlar. Tabiî Kapalı-Çarşı malı... Sen bizim yeni takımları bir görsen... Haydi kal sağlıcakla!

HATİCE

Güle güle, sen merak etme Safinaz, yemin ettim... Nasıl olsa uhdesinden geleceğim. Sen üzülme sakın!

(Safinaz çıkar)

HATİCE

İşte nihayet yalnız kaldık kızım. Ayşe biliyor musun, buraya geleli on beş gün oluyor, amma bayağı değiştin. Seni şimdi gören olsa doğma büyüme İstanbullu der.

AYŞE

Nerede teyze, biraz boyanmağa başladım o kadar. Daha öyle eksiklerim var ki...

HATİCE

Ben her zaman onu bilir, onu söylerim. Ayşe zeki kızdır, kavrayışlı kızdır, muhite uymasını bilir, akıllı kızdır, derim...

AYŞE

Amma bir şey unuttunuz, Ayşe ayni zamanda taşralı kızdır...

HATİCE

Konuşmasan nereden belli taşralı olduğun... Onu da zamanla düzeltirsin!

AYŞE

Ne poker biliyorum, ne bezik...

HATİCE

Bunlar da eksik mi? İstersen öğrenirsin.

HATİCE

Ne erkek gibi pantalon giyip içinde kadın gibi kırıtıyorum, ne argo kelimeler belleyip açık hikâyelere sırıtıyorum, ne erkeklerle içki içip sızmasını, ne gırtlaktan konuşup sesimi kalınlaştırmasını beceriyorum.

HATİCE

Bak bak, neler de bellemişsin.

AYŞE

Ne sakıza çiklet, ne incir yaprağına mayo, ne de eyvallah yerine bay bay diyebiliyorum.

HATİCE

Sonra?

AYŞE

Ne patlıcan kızartmazken otomobil kullanmakla

övünüyorum, ne de beş parasını ben kazanmamışken kulüplere 5000 liraya kâğıt çekmeye özeniyorum.

HATİCE

İsabet kızım, isabet...

AYŞE

Ne kaşlarımı, ne de poşlarımı aldırıyorum.

HATİCE

Ayşe vallahi beni şaşkına çeviriyorsun. Sen cahil kız değilsindir. Murtaza bey az mı emek verdi sana?.. Amma yine de ömrümde işitmediğim kelimeleri kullanıyorsun. Kim öğretti sana bunları? Zahirecinin karısı mı?

AYŞE

Ya.. Ya...

HATİCE

Ah şu senin yalancılığın yok mu? İyi kızsındır, hoş kızsındır, amma yalancı kızsındır. Ben baban ile konuştum. Kasabada sık sık görüştüğünüz böyle bir zahireci yokmuş. Hangi şırfıntı sana bunları belletti?

AYŞE

İsmi nenize lâzım... Dediğiniz gibi şırfıntının biri işte.

HATİCE

Orası muhakkak...

AYŞE

Amma açık saçık mı, açık saçık... Her tarafı meydanda...

HATİCE

Tahmin ederim...

AYŞE

Fındıkçı mı fındıkçı...

HATİCE

Bak kahpeye...

AYŞE

Önüne gelenle kırıştırıyor...

HATİCE

Allah müstahakını versin...

AYŞE

Bir ayak üstünde bin bir dolap... Herkesle lâübali, herkesle ahbap...

HATİCE

Şerrine lânet! Güzel mi bari?

AYŞE

Eh... Bir boyalı bebek...

HATİCE

Kim bu? Adını merak ettim... Söyle, söyle rica ederim.

AYŞE

Hacı Hüsamettinin kızı Nazan...

HATİCE

Neee, yok canım... Yok canım...

AYŞE

Bizim köyün yanındaki çiftliği aldılar... Orada tanıştık...

HATİCE

Amma... Amma biliyor musun, ne yapsa yakışır maskaraya...

AYŞE

Doğru...

HATİCE

Ne giyse gösterir... Allah övmüş de yaratmış...
Bir içim su... Bakmaya kıyamıyorum. Üstelik şirin mi şirin...

AYŞE

Evet, belki de size münsaip bir gelin...

HATİCE

Onu da mı biliyorsun?

AYŞE

Ne zannettiniz ya... Amma teyze Rıdvana yazık olur.

HATİCE

Yoo, Ayşe orada kal, başından büyük işlere karışma!

AYŞE

Affedersiniz...

HATİCE

Ne istiyorsun? Rıdvan da mı bize benzesin? O da babası gibi muallim olacak... Babası gibi bütün hayatı sıkıntı, parasızlık içinde mi geçsin! Yok, yok, ben buna razı olamam... Elime bir yağlı kuyruk geçmişken doğrusu onu kaçıramam. Ayşe senden büyük bir hizmet bekliyorum.

AYŞE

Emredin...

HATİCE

Biliyorsun, anneni pek az tanıdın. Seni ben büyüttüm, ben terbiye ettim. Üzerinde on senelik emeğim var.

AYŞE

Haklısınız. Daima söylerim... Size çok borçluyum

HATİCE

İşte şimdi bu borçlarını ödemek zamanı geldi...

AYŞE

Ne gibi...

HATİCE

Murtaza bey bu izdivaca razı değil. Seninle elbirliği edip onu kandıracağız. Hem benim hakkımı ödemek, hem de Rıdvanın istikbalini temin etmek için.

AYŞE

Rıdvan da bu izdivacı istiyor mu?

HATİCE

Şüphesiz...

AYŞE

Peki teyze... Mademki o da istiyor... İstediğinizi yapacağım. Amma benim elimden ne gelir?

HATİCE

Çok şey gelir...

AYŞE

Alay etmeyin!

HATİCE

Alayın sırası mı? Biliyorsun Murtaza bey ile senin baban birbirlerine kanlı bıçaklı düşman... Eğer Murtaza bey bilirse ki Rıdvanın seninle evlenmesi tehlikesi var. Tabiî öteki izdivacı tercih eder... Rıdvan da ikiniz birbirinizi seviyormuş gibi görüneceksiniz...

AYŞE

Güzel oyun...

HATİCE

Meselâ Murtaza bey sizi öpüşürken yakalıyacak...

AYŞE

Mini mini bir balığın hikâyesi bu... Ben karnımı doyurmak için yemi ısıracağım, sonunda balıkçı benimle karnını doyuracak.

HATİCE

Anlamadım...

AYŞE

Nasıl anlatayım, ben minimini bir peynir parçası olacağım. Fare beni yemek için kapana girecek. Ben yenip biteceğim, amma kapan da kapanmış olacak.

HATİCE

Haydi haydi, deli deli söylenme. Bir şey anlamıyorum lâkırdılarından...

AYŞE

Peki teyze... Madem ki Rıdvan da böyle istiyor diyorsunuz. Sahi onunla konuştunuz mu? Razı olduğu muhakkak mı?

HATİCE

Tabiî, benim sözümden çıkmaz o... Zaten kız hoşuna gidiyor. Ne yapacağımızı bile kararlaştırdık. Şimdi buraya gelecek... Dediğimi yapacaksınız... Murtaza bey de üstünüze gelecek...

AYŞE

Buyursun...

HATİCE

Amma ekinizi belli etmeyin, her şey altüst olur.

AYŞE

Siz merak etmeyin. Rıdvanı hakikaten seviyormuşum, onun için ölüyormuşum gibi davranacağım. Bütün düşüncem o imiş, bütün emelim onunla evlenmekmiş gibi hareket edeceğim.

HATİCE

Teşekkür ederim Ayşe, ben de senden bunu beklerdim.

— DÖRDÜNCÜ MECLİS —

(Evvelkiler, sonra Ömer ve İbrahim)
(Ömer ve İbrahim birer koltuk taşıyarak içeri girerler)

HATİCE

Aferin çocuklar... Size bu akşam kendi elimle tatlı yapacağım. Şuraya, şuraya... **(Ömer ve İbrahim koltukları bırakırlar)** Haydi şimdi aşağı... Arabayı bekleyin...

İBRAHİM

Gidiyoruz. Şimdi gidiyoruz.

HATİCE

Çıkarken kapıyı da kapatmayı unutmayın.

ÖMER

Olur.

HATİCE

(Ayşeye) Ben gidiyorum, Ayşe... Rıdvan nerdeyse gelir... Dediklerimi unutma... **(Ayşe başını sallar, Hatice çıkar. Ayşe dalgındır).**

ÖMER

Ayşe... Kız Ayşe!

AYŞE

Ne var?

ÖMER

İbrahime bak... İbrahime...

AYŞE

Baktım, ne olmuş...

ÖMER

Canım, dikkat etsene... **(İbrahimin kıyafetini işaret eder.)**

AYŞE

Ettim... Bizim İbrahim, işte... Şişmanlamış mı?

ÖMER

Yok be... Onu demedim **(İbrahimin boyunbağını işaret eder).**

AYŞE

Gönlü mü bulanıyor? Hasta mı?

ÖMER

Allah Allah...

AYŞE

Haydi çocuklar, sizinle uğraşacak halim yok benim.. Beni yalnız bırakın...

ÖMER

(İbrahime) Ağa, bu işten hayır yok... Kızın gözü seni görmüyor. Yürü gidelim.

AYŞE

Ha, İbrahim, sana bir diyeceğim var... Balıkçının karısına rahat vermiyormuşsun diye duyuyorum. Bırak kadını...

İBRAHİM

Yok be... İftira onların hepsi... Benim gözümün kimde olduğunu sen herkesten daha iyi bilirsin...

(Ömer ve İbrahim kapıyı kapatarak çıkarlar).

— BEŞİNCİ MECLİS —
(Ayşe, Rıdvan)

RIDVAN

Annemle konuştun mu Ayşe?

AYŞE

Konuştum.

RIDVAN

Razı mısın?

AYŞE

Tabiî, sen razı olursun da ben olmaz mıyım hiç?

RIDVAN

Babam odadan içeri girince, bizi başbaşa konuşurken bulmalı.

AYŞE

Ne konuşacağız?

RIDVAN

E, tabiî birbirimize tatlı sözler söyliyeceğiz.

AYŞE

Ne gibi tatlı sözler?

RIDVAN

Canım nasıl anlatayım? Aşk sözleri işte...

AYŞE

Ay, sen öyle sözler söylemesini de bilir misin? Söyle bakalım.

RIDVAN

Yoo, alaya başlamayalım... Büsbütün şaşırırım, yüzümüze gözümüze bulaştırırız...

AYŞE

Söyle, söyle... Ne diyeceksin?

RIDVAN

Dur acele etme!. Biraz düşüneyim. Meselâ dudaklarını methederim.

AYŞE

Ne dersin?

RIDVAN

Benim kiraz dudaklı Ayşem, derim...

AYŞE

Şimdi bütün kadınlar kiraz dudaklı... Sonra?

RIDVAN

Benim elma yanaklı Ayşem derim...

AYŞE

Aşk sözleri dediğin bunlar mı?

RIDVAN

Beğenmedin mi?

AYŞE

Rıdvan, sen bu işi beceremiyeceksin.

RIDVAN

Galiba öyle... Dur... Bir çare buldum. Sana kitaplardan parçalar okuyayım... Öyle ya... Bizim arkamız kapıya dönük olunca babam nereden görecek benim elimde kitap mı var, ne var?

AYŞE

Doğru... Fakat ben kitaptan okumamanı tercih ederim...

RIDVAN

Niçin? Ne farkı var?

AYŞE

Yooo, tabiî hiç bir farkı yok... Ne bileyim, daha güzel olurdu.

RIDVAN

Haydi haydi, biz kırk yıllık aktör değiliz. Bunu bu şekilde becerirsek yine ne mutlu bize... Gel şu kitaplara bakalım bir kere...

AYŞE

Bakalım...
(İkisi de kalkıp kitaplığa doğru giderler).

RIDVAN

(Kitapları karıştırarak) Graziella... Verter... İzlanda Balıkçısı... Bunların hepsinde bizim aradığımız parçalar vardır amma derhal nasıl bulmalı?.. Hiç birisini adamakıllı hatırlamıyorum... Hah işte Pol ile Virjini... Tamam... Galiba en münasibi bu... Peki sen... Sen ne yapacaksın? Sana da bir kitap bulalım..

AYŞE

Lüzumu yok...

RIDVAN

Nasıl?.. Sen konuşmayacak mısın?

AYŞE

Tabiî konuşacağım...

RIDVAN

Ha... Anladım... Hafızan sağ olsun değil mi? Tabiî, ben de muhtar Hasanın kızı olsaydım...

AYŞE

Budala...

RIDVAN

Ne dedin?

AYŞE

Budalasın dedim.

RIDVAN

Sebep?

AYŞE

Bunun sebebi pek olmaz. Allah öyle yaratmış... Bırak şimdi bu bahsi... E, biz sonrasını düşünmedik... Baban gelince yalnız konuşacak mıyız?

RIDVAN

Yooo, tabiî yalnız konuşmakla olmaz... Sonra sonra birbirimize sarılırız. Tabiî yalancıktan.

AYŞE

Yalancıktan olduğunu biliyoruz. Tekrarlamaya lüzum yok.

RIDVAN

(Elindeki kitabı karıştırarak) Peki... İşte bak güzel bir parça... 55 inci sayfada... Haydi gel şöyle oturalım. Ufak bir prova yapalım...

AYŞE

Yapalım.
(Arkaları kapıya gelmek üzere otururlar)

RIDVAN

Başlıyorum...

AYŞE

Başla... Dur... Sizin İstanbulda âşıklar böyle aralarından bir manda arabası geçecek kadar ayrı mı otururlar?..

RIDVAN

(İskemlesini yaklaştırarak) Doğru... Başlıyorum.

AYŞE

Başla... Dur, sizin İstanbulda âşıklar kollarını kavuşturarak veya ellerini ceketlerinin cebine sokarak mı aşk ilân ederler?

RIDVAN

(Kolunu Ayşenin omuzuna atarak) Doğru. Başlıyorum...

AYŞE

Başla, başla!

RIDVAN

(Okuyarak) Seni ağaçların arkasında kaybetsem bulmak için tekrar görmeğe lüzum yoktur, yine gözümün önündesin. Geçtiğin yerlerin havasında, oturduğun çimenlerde senden bana kalan bir şeyler var ki anlatamam... Göklerin temiz mavilikleri senin gözlerinin maviliği kadar güzel ve temiz değildir. Kuşların sesi senin sesin kadar tatlı olamaz. Tenine parmağımın ucu dokunsa bütün vücudum tatlı bir ürperme içinde kalıyor.

AYŞE

Amma da acemi âşıkmış bu adam... Ne elmadan bahsediyor, ne de kirazdan...

RIDVAN

Ayşe, alayı bırak... Şimdi vazgeçerim bu işten... Zaten rol yapmak, yalancıktan konuşmak kâfi derecede beni aptala döndürüyor.

AYŞE

Bana bak... Bu yalancıktan kelimesini bir daha tekrarlarsan asıl ben vazgeçerim bu işten... Sana soran mı

oldu? Yoksa benim kendi kendimi aldatmağa ihtiyacım mı var sanıyorsun?

RIDVAN

Ayşe... Kızma... Vallahi kasten söylemedim... Dilimin ucuna öyle geldi... Bir daha söylemem...

AYŞE

Peki. Devam et!.

RIDVAN

(Okuyarak) «Al sevgilim, ormandan kopradığım şu çiçekli limon dalını al... Gece yatağının yanına koyarsın... Fakat her şeyden önce gel başını göğsüme koy ki bütün yorgunluğumu unutayım...»

AYŞE

Sevgilim, limon çiçeklerinin kokusunu çok severim. Fakat şunu bil ki hiç bir güzel koku bana senin kendi kokun, kendi teninin kokusu kadar zevk vermez... Zaman olur rüzgârlar öyle kokar, çiçekler öyle kokar, yemişler öyle kokar, sabah rüzgâriyle ürperen göl suları, yağmurla ıslanan aç toprak, beşikte uyuyan yavrunun gül yanağı öyle kokar... Fakat yine zaman olur, hasretin burnumda tüterken hiç bir şeyde senin kokunu almaz olurum. Kitaplarını koklarım, yastıklarını koklarım, hattâ ellerimi koklarım, ellerin değmiştir, diye... İşte o vakit oturur avaz avaz ağlarım da yine yeni bir ümitle kendi gözyaşlarımı koklarım, belki gözlerimde kalan son bakışın hâlâ orada sönmemiştir diye!

RIDVAN

Güzel bir parça... Bravo Ayşe... Benim okuduğum parçaya da ne kadar uydu... Sen yalnız ezberlemekte değil, ezberlediğin parçalar içinde en münasibini bulup söylemekte de mahirsin...

AYŞE

Öyle mi sanıyorsun?

RIDVAN

Yine o kitaptan mı bu?.. Aşk nesi idi?

AYŞE

Aşk Cehennemi...

RIDVAN

Ondan mı?..

AYŞE

Ya... Ya...

— ALTINCI MECLİS —

(Ayşe, Rıdvan, sonra Ömer ile İbrahim)

RIDVAN

Dur, dikkat, merdivende ayak sesleri var... Galiba

babam geliyor. Haydi başlayalım. Başını hiç arkaya çevirme... Farkında olmamış gibi görün...

AYŞE

Olur... Yalnız senin okuduğun parça çok uzun...

RIDVAN

Canım, sen istediğin yerde kesersin... Başlıyorum... **(Okuyarak)** Seni ağaçların arkasında kaybetsem bulmak için tekrar görmeğe lüzum yoktur. Yine gözümün önündesin. Geçtiğin yerlerin havasında, oturduğun çimenlerde senden bana kalan bir şeyler var ki anlatamam. Gel, gel başını göğsüme koy ki bütün yorgunluklarımı unutayım... **(Elleriyle başını göğsüne koymasını Ayşeye işaret eder.)**

AYŞE

(Başını Rıdvanın göğsüne koyarak) Sevgilim, göğsün bana bazan bir kale gibi görünür. İçine sığınınca bütün korkularım geçer. Bazan rüyalarımda gördüğüm engin denizler gibi gelir. İçinde bulundukça vücudum hafifler, sonsuz bir huzur duyarım, dinlenirim. Beni kollarının arasında sıkıştırınca başımı göğsüne daha fazla gömmek için sana ne kadar sokulduğumu hatırlarsın... İşte o zaman maksadım, atışını duyduğum kalbine başkalarının yaklaşamıyacağı en yakın mesafeye gelmektir, sevgilim.

RIDVAN

(Eğilerek) Ayşem!

ÖMER

(İbrahimin boynuna sarılarak) Bahsi kaybettin İbrahim ağa, çık on kâğıdı...

İBRAHİM

Fakat bu edepsizlik... Bu hayâsızlık... Bu alçaklık...

ÖMER

Yok canım, kızma ağam. Gençlik... Gençlik...

İBRAHİM

Köyün namusu iki paralık oldu... Varıp muhtara haber vereyim.

ÖMER

Kayınbabana, muallimin oğlu benim sırtımı yere getirdi de, yetişir, fazla lâf istemez...

İBRAHİM

Kız, bunları da sana zahirecinin hanımı mı öğreti? Bizim köydensin demeye bin şahit ister... Köy delikanlıları duysalar seni parça parça ederlerdi...

AYŞE

Sen de onlardan değil misin, haydi yapsana...

RIDVAN

Durun, nasıl anlatayım, biz yalancıktan yapıyorduk bunları... Sonra mesele meydana çıkacak...

AYŞE

Kim demiş yalancıktan? Saçlarımın telleri hâlâ göğsünde duruyor. Dudaklarım dudaklarının ateşinden hâlâ yanıyor... Hâlâ kalbinin çırpıntısını duyuyorum... Nasıl yalancıktan olur?

RIDVAN

Ayşe, şaka kaldırmaz bu iş...

AYŞE

Korkak! Kaldırmazsa ne olurmuş... Sana göre ne var? Çeker gidersin bakkal kızının koynuna... Benim adım çıkacaksa tasası sana mı düşüyor?.. Ben bunu günah saymam, ben bir şeye karar verirsem ondan caymam...

RIDVAN

Hayır, hayır, işin böyle dallanıp budaklanmasını doğrusu hiç istemem... Bozalım oyunu...

AYŞE

(İbrahim ve Ömer'e) Haydi defolun buradan.. Defo-

lun... Varın ilân edin, Ayşeyi Rıdvanın kucağında gördük deyin... Defolun...

(İbrahim ve Ömer çıkarlar)

RIDVAN

Ayşe beni dinle...

AYŞE

Ne telâşlandın öyle? Bu dediklerim de kitaptandı... Aşk Cehennemi'nden...

RIDVAN

Haydi haydi... Kimi aldatıyorsun? Böyle bir kitap yok. Söylediğin isimde muharrir de yok...

AYŞE

İşine geldiği zaman inanıyorsun da işine gelmediği zaman niye inanmıyorsun?

RIDVAN

Ben zaten eskiden beri şüphelenirdim... Dur... Ayak sesi... Geliyor...

AYŞE

Geliyor mu?

(Birbirlerine sarılırlar)

RIDVAN

Değilmiş...

AYŞE

Zararı yok... Elbette gleecek...

RIDVAN

Ayşe demek bütün o söylediklerin kitaptan değildi... Bir daha tekrarla bakayım, **(işitmek istediği şeyi duymak üzere elini kulağına götürür)** İçimden geliyor, de... Haydi içimden...

AYŞE

Geliyor.

RIDVAN

Geliyor mu?.

(Birbirlerine sarılırlar)

AYŞE

Fakat ben geliyor demedim, içimden geliyor dedim.

RIDVAN

Zararı yok, elbet gelecek...

AYŞE

Hah işte, galiba bu sefer hakikaten geliyor... Oturalım...

RIDVAN

Oturalım, başlıyorum, bir başka parça okuyacağım.

AYŞE

İyi olur, haydi...

YEDİNCİ MECLİS

(Evvelkiler, sonra Murtaza, sonra Hasan)

(Sokaktan gelmekte olan Murtaza, elinde çantası, başında şapkasıyle girer ve Rıdvan ile Ayşeyi görünce kapı önünde kalır.)

RIDVAN

(Okuyarak) Benim halim ne olacak, bu da hiç düşünülmiye lâyık bir şey değil mi? Sabahleyin kalkıp da seni evin içinde görmemek, akşam bizi sık sık birleştiren ve bizimle birlikte büyüyen çifte çınarların altında yalnız kalmak... Buna dayanılır mı? Hiç olmazsa müsaade et, seni götürecek olan gemiye ben de bineyim. Karada bile korkuya düştüğün fırtınalarda seni avutarak başını göğsüme dayıyayım, kalbini kalbimle ısıtayım.

(Hasan girer)

AYŞE

Ben gidiyorsam, kalbimi burada bırakarak senin iyiliğin için gidiyorum sevgilim... Buna gitmek değil,

ancak kendi kendini feda etmek denir. Çünkü oradan artık benim ölüm gelir. Emret kalayım... Cariyen olarak sana hizmet edeyim... Hattâ istersen dizlerinin dibinde kendimi öldüreyim.

RIDVAN

Kal Ayşem, kal! **(Sarılırlar)**

HASAN

Kız, Ayşe!

MURTAZA

Rıdvan?

HASAN

(Murtazaya) Muallim bey, muallim bey, gözünü aç. Oğlunu vasıta ederek kızımı kandırmayı ve benden ayırmayı kuruyorsan avucunu yalarsın. Ölürüm ben bu izdivaca razı olmam...

MURTAZA

Delirdin mi muhtar? Senin akraban olmaktansa şeytanla akraba olmayı tercih ederim. Zannıma kalırsa bunları kışkırtan sensin! Ben elbette böyle bir evlenmeyi tel'in ederim.

HASAN

Ben mi kışkırttım? Allah esirgesin... Allah yazdıysa bozsun, derim. Senin oğlunu damat diye kabul etmek,

benim için ölümden beter bir felâket demektir. Bu izdivacı şer'an, vicdanen, kanunen feshederim.

AYŞE

Durun, kalplerinizi dolduran kin, sizin gözlerinizi de karartmış... Ne kışkırtan var, ne kandırıp evlâdı babasından ayırmayı kuran... Ortada mevcut olan şey benim ve onun beni sevdiğimizdir. Aşk tel'in edilmez. Onun yarattığı bağ şer'an da, vicdanen de, kanunen de feshedilemez.

HASAN

Muallim bey, bunları sen mi öğrettin? Ayşe böyle konuşmasını bilmez.

MURTAZA

Muhtar, kendi suçlarını bana isnat etme... Her zaman olduğu gibi zihinleri teşviş ve insanları iğfal etme!

HASAN

Muallim bey, buna vaadi izdivaçla kız kaçırmak denir. 429 uncu madde... Davâ ederim...

MURTAZA

Muhtar, bu yaptığın cürüm tasniidir, cürüm isnadıdır **(Kütüphaneden ceza kanununu kaparak)** 285 inci madde... Mukabil dâva açarım.

HASAN

Muallim bey, hakaret ediyorsun, madde 482...

MURTAZA

Muhtar, hakarete tahrik ediyorsun, madde 485...

SEKİZİNCİ MECLİS

(Evvelkiler, sonra Hatice)

HATİCE

(Kapıdan girerek) Ne var, ne oluyor? Yine niçin kavga ediyorsunuz?

MURTAZA

Ne olacak. Muhtar, kızını bize vermeyi kurmuş... Yine dolaplar çeviriyor. Gözümle gördüm.

HASAN

Yalan... Muallim bey, oğluna almak için kızımı kandırmağa çalışıyor. Kulağımla duydum...

HATİCE

Fakat, bu iddiaların ikisi de asılsız... Rıdvanın alacağı kız, sevdiği Ayşe ise muhakkak onunla evlenir...

MURTAZA

Kim demiş? Hayır, evlenmiyecek.

HASAN

Gördün mü Hatice hanım? **(Ayşeye)** yürü kız, bu riya, iğfal, hile dolu muhitten uzaklaşalım.

MURTAZA

İsabet edersin, şeytanet ve mel'anetlerinden bizi halâs edersin...

HASAN

Müfteri...

(Hasan ile Ayşe çıkarlar)

MURTAZA

(Arkalarından bağırır) Müfsit... Mürteci...

HATİCE

Haydi oğlum Rıdvan, sen de git, baban ile bizi yalnız bırak.

RIDVAN

Peki anne!

(Rıdvan çıkar)

DOKUZUNCU MECLİS

(Hatice, Murtaza)

HATİCE

Ne olacak şimdi?

MURTAZA

Ne olacak? Ne olacak?... Ne bileyim ben?...

HATİCE

Peki nereden anladın muhtarın kızını bize vermeyi kurduğunu...

MURTAZA

Nereden anlıyacağım? Kızla oğlanı kucak kucağa buldum...

HATİCE

Vayyy... Fena... Biz bu adamın kızını alamayız.

MURTAZA

Tabiî alamayız... Havsalanın kabul etmiyeceği şey..

HATİCE

Elâleme maskara oluruz. Halimize köpekler güler... Muallim Murtaza, muhtardan yıldı da gönlünü etsin diye kızını aldı derler...

MURTAZA

Allah korusun... Kimsenin yüzüne bakamam... Yok, yok, deli misin, kabul edemem.

MURTAZA

Bu işin yegâne çaresi Hacı Hüsamettinin kızını almaya razı olmaktır.

MURTAZA

Yani benim bakkal olmam mı?

HATİCE

Niçin olmıyacak mışsın? Hem şimdi paran da var... Artık ileri sürdüğün yegâne mazeret suya düştü...

MURTAZA

O daha büyük felâket... O korkunç rezalet... Yarabbi sen benim aklımı muhafaza et...

HATİCE

Peki, sen bilirsin... O halde düğün tedarikine başla bakalım. Oldu olacak gazetelere de ilân vermeli... Sivriköy muhtarı Hasanın kızı Ayşe ile muallim Murtazanın...

MURTAZA

Aman yarabbi... Kes... Kes sesini. Hanım sende hiç insaf yok mu?

HATİCE

Bakın şuna... Sen muhtarla boğazlaşıyorsun, oğlun

kızı ile mercimeği fırına veriyor da kabahat benim mi oluyor? Murtaza bey, çok oluyorsun artık... Sende akıl, mantık, muhakeme kalmadı mı?

MURTAZA

Kalmadı... Kalmadı... Kalmadı... Kalbim duruyor sanıyorum, damarlarım çekiliyor, beynim karıncalanıyor. Hanım bu izdivaçların ikisi de olmaz...

HATİCE

Nasıl olmaz Ben oğlumu Hacı Hüsamettinin kızına verdim bile... Onun üzerinde senin kadar benim de hakkım var...

(Dışardan, sokaktan «Murtaza bey... Murtaza bey» diye bağıran bir ses duyulur.)

HATİCE

Seni çağırıyorlar... Dur bakalım... **(Pencereye giderek dışarı sarkar)** Sen misin Mehmet efendi, ne var?

SOKAKTAN GELEN SES

Murtaza beyi baş muallim bey çağırıyor. «Acele etsin, müfettiş geldi,» diyor.

HATİCE

(Murtazaya) Seni acele baş muallim çağırıyormuş, müfettiş gelmiş... Ne var, ne olabilir?

MURTAZA

Ne için olduğunu anladım... Şimdi geliyormuş, de, Anlatırım... Hademe gitsin!

HATİCE

(Sokaktan bağıran adama) Şimdi geliyor. Sen git Mehmet efendi...

MURTAZA

Efendim, iki gün evvel sınıfta bir hâdise oldu...

HATİCE

Ne hâdisesi?

MURTAZA

Balıkçı Ahmedin oğlu Cahit var ya...

HATİCE

Eeeee...

MURTAZA

İşte o oturduğum iskemledeki mindere iğne koymuş. Boş bulunup hızla oturdum... Fena halde canım yandı...

HATİCE

Fakat Cahit uslu çocuktur. Nasıl yapmış bu işi?

MURTAZA

Bilmem. Ben de şaştım... Bütün sınıf söyledi... Can acısı ile kaba etine bir kaç tokat vurdum... Amma bilirsin kıyamam, şöyle hafif hafif...

HATİCE

Çok iyi etmişsin... Bak şu terbiyesize... E, bunda hâdise diyecek ne var?

MURTAZA

Dur, daha anlatacağım bitmedi... Ben kaba etine vurdum amma çocuk sağ kulağını tutup «Aman kulağım, kulağım» diye ulumağa başlamaz mı? Şimdi olmuş gibi biliyorum ki kulak nahiyesine, hattâ yüzüne bir fiske dahi vurmadım. Bir parça alâkadar olayım dedim. Bu sefer boylu boyunca yere yatıp tepinmeğe başladı... «Kulağım... Duymuyorum... Kulağım sağır oldu» diye haykırıyordu.

HATİCE

Allah Allah... E, sonra...

MURTAZA

Tabiî sınıf karıştı. Derken mektep karıştı. Çocuğun annesi çıkageldi. Baş muallim işe el koydu. Çocuğu hastahaneye götürdüler.

HATİCE

Tuhaf şey... Tuhaf şey... Murtaza bey, kulağına vurmadığına emin misin?

MURTAZA

Hanım söyledik ya... Sarhoş değildim ki ne yaptığımı bilmiyeyim...

HATİCE

E, ne çıkar bundan?

MURTAZA

Ben de bir şey çıkacağını sanmıyorum amma dur bakalım...

HATİCE

Peki arkadaşları ne diyorlar çocuğun... Tabiî onlar kulağına vurup vurmadığını bilirler.

MURTAZA

İşte işin bir garip tarafı da bu ya... Evvelâ bütün sınıf «kulağına vurduğunu görmedik» dedi amma sonra baş muallimin odasında bir kaç çocuk «Biz gördük, muallim bey elindeki cetveli Cahidin kulaktozuna indirdi» diye şehadet ettiler. Anlamıyorum... Anlamıyorum... Vallahi o sırada elimde cetvel bile yoktu.

HATİCE

Canım Murtaza bey telâş etme... Elbet hakikat anlaşılır.

MURTAZA

Şüphe yok... Fazla ehemmiyet vermiyorum zaten.

HATİCE

Ben şimdi anasiyle babasını çağırtır, görüşürüm...

MURTAZA

İyi edersin, görüş... görüş. İşitme cihazı ile insanın kaba etinin bir münasebeti olabileceğini sanmıyorum. Onlara bunu anlat! Ben de kaba etime koskocaman bir iğne yedim ama ne yalan söyliyeyim kulaklarımda en ufak bir çınlama bile yok. Yalnız gözlerimde şöyle bir şimşek çaktı, geçti. Ne ise bırakalım bu bahsi... Maşallah bu masa... Bu koltuklar... Bu sandalyalar... Hanım sen bilirsin amma, çok para sarfediyoruz galiba...

HATİCE

Yine başlama Allahını seversen... Bırak... Ev biraz eve benzesin... Hem niçin yapmıyalım, şimdi paramız var...

MURTAZA

Bari bir de kütüphane al...

HATİCE

Her şeyin sırası var... Şimdilik alış verişlere paydos... Sonra hepsini alırız... Hele sabret biraz...

MURTAZA

Ben gidiyorum, Hatice hanım... On, on beş dakikaya kadar dönerim...

HATİCE

Haydi Murtaza bey, güle güle... Sakın üzülme anladın mı? Ben de şu Ahmetle karısına bir bakayım.

(Murtaza çıkar)

ONUNCU MECLİS

(Hatice - Ahmet)

(Ahmet kapıdan girer)

HATİCE

Hah, tamam... Ben de şimdi size geliyordum. Ahmet, bu ne iş? Karın nerede?

AHMET

Müsaade buyur, ben de şimdi onu soracaktım. Karım nerede?

HATİCE

Ne demek o, bana mı soruyorsun? Kayıp mı oldu?

AHMET

Tabiî, iki günden beri... Pılısını pırtısını da toplamış. Evvelki sabah balıktan döndüm... Baktım çıkıp gitmiş... Gidiş o gidiş.

HATİCE

Peki ya Cahit?

AHMET

O da beraber... O velet zaten anasının gölgesi... Halbuki kavga da etmemiştik... Karı bir kere alıştı ya dayağa... Ben dişimi sıkınca işine gelmedi... Dayaksız olur mu karı kısmı?

HATİCE

Hiç bir haber falan da bırakmamış mı?

AHMET

Haberi ne yapacağım, yemek bırakmamış, yemek... Peynir ekmek yemekten canım çıkıyor... Bir çorba pişirenim olsa umur etmiyeceğim... Canı cehenneme...

HATİCE

İki gün evvel mektepte bir hâdise olmuş... Senin Cahit, Murtaza beyin iskemlesine iğne koymuş...

AHMET

Bak, bak, bak!.. Vay ölüsü kandilli vay!.. Müsaade buyur, ne zaman olmuş bu iş?..

HATİCE

İki gün evvel dedim ya...

AHMET

Muallim bey bir iyice ıslataydı... Öyle ya hocası bu, döver de, sever de...

HATİCE

Kaba etine bir kaç tokat indirmiş... Amma bu sefer seninki kulağını tutup «Muallim bey cedvel ile kulağıma vurdu, kulağım sağır oldu» diye basmış feryadı... Anası da mektebe gelmiş.

AHMET

İşte bunlar böyle... Hergele tohumları... Kendileri ortada olmasalar bile sesleri geliyor. Müsaade buyur... Muallim bey bizim veledin hangi kulağını sağır etmiş?..

HATİCE

Lâkırdıyı tersinden anlama... Sağır eden falan yok...

AHMET

Müsaade buyur, yani Cahit hangi kulağının sağır olduğunu söylemiş?

HATİCE

Sağ kulağının...

AHMET

Vay namussuz vay... Onun o kulağı zaten işitmez, be... Kızamıktan kaldı... Bu işin içinde iş var...

HATİCE

Dur, Ahmet, ben şimdi komşu komşu gezip onları arayacağım... İstersen beraber arayalım.

AHMET

Olur... Amma bak Hatice hanım pazarlık peşin... Ayağımın altına alınca karıya karışmayacaksın...

HATİCE

Hele bir bulalım da... O sonra görüşülecek iş...

ON BİRİNCİ MECLİS

(Evvelkiler, sonra Ayşe, sonra Salih Usta)
(Ayşe girer)

AYŞE

Ah effedersiniz ben sizi yalnız zannediyordum. Hatice hanım teyze...

HATİCE

Gel kızım gel, sen yabancı mısın? Sana bilhassa teşekkür etmek isterim...

AYŞE

Ben de o mesele için gelmiştim...

(Salih usta girer)

SALİH USTA

(Kapıdan girerek) Akşam şerifler hayırolsun!

AHMET

Gel ahbap, gel... Nasıl yine kafayı çekiyor musun?

SALİH USTA

Efendim?

HATİCE

(Bağırarak) Nasılsın diye soruyor.

SALİH USTA

Eh; Allaha şükür...

AHMET

Benim yumurtaları sormuyorsun. Artık sıcağını de-

ğil soğumuşunu da bulamıyorum. Dişi mahlûkta vefa olur mu? **(Eliyle işaret ederek)** kaçtı gitti.

SALİH USTA

Kaçtı ha, vah, vah, delik falan vardır, dikkat etmeliydin kafese!

AHMET

Ne bileyim ben karının beni kafesliyeceğini... Dikkat edemedik işte!

AHMET

Hem de nasıl... Doğrusu bu zamana kadar bilmezdim...

SALİH USTA

Benim de başım dertte...

HATİCE

Ne oldu, hayrola!

SALİH USTA

Benim bir Cermanya kanaryası var ya... Nekris oldu... Biraz fazla yem verdim anlaşılan... Kafesi dar, ha-

reketsiz de kaldı... Yediklerini yakamadı... Şimdi yem yemekten kesildi. Hasta ayağını yukarı kaldırıp öylece pinekliyor... İçim parça parça oluyor... Öldürür bu hastalık... Kurtaramazsam, bir kaç güne kadar içi sürmeye başlar, ölür gider! Bilseniz ne kadar canım sıkılıyor?...

HATİCE

Salih usta, niçin zahmet ettin buraya kadar? Bir arzun mu vardı?

SALİH USTA

Ha... Evet... Bakın kuş muş derken maksadı unuttuk... Biraz tentürdiyot istiyecektim. **(eliyle göstererek)** Şurada arkamdaki sancı yine başladı... Arada bir saplanıp geçiyor. Bir avuç iğne alıp batırıyorlar gibi... Hastahaneye yattığım zaman da böyle olmuştu...

HATİCE

Yine üşütmüş olacaksın... Canım ne diye dikkat etmiyorsun?

SALİH USTA

Efendim?

HATİCE

Ne diye dikkat etmiyorsun, diyorum...

SALİH USTA

Hayvana mı? Etmez olur muyum ediyorum, ediyorum amma kanarya nazik mahlûk... Ben ona yeşillik yedirmeli idim, düşünemedim...

HATİCE

Salih usta seni kurtarmak için bu kanaryaların hepsini azad etmeli...

SALİH USTA

Efendim?

(Hatice raftan tentürdiyot şişesini ve pamuk paketini alarak)

HATİCE

İşte tentürdiyot burada... Ayşe sürsün sırtına... Ben birazdan aspirin de getiririm odana...

SALİH USTA

Yok yok zahmet olur... Ben sürerim.

HATİCE

Niye canım? Ayşe senin kızın sayılır. Hem eli de yatar bu işlere... Kimsesizlere bakmak sevaptır değil mi kızım?..

AYŞE

Tabiî teyze... Tentürdiyot sürmek de iş mi?

HATİCE

(Ayşeye) yalnız biraz yüksek konuş, duymaz... Al şişeyi... İşte pamuk da... **(Salih ustaya)** Ben Ahmet ile biraz sokağa çıkıyorum. Şöyle komşulara kadar... Şimdi dönerim... Bırak, Ayşe sürsün...

SALİH USTA

Eksik olmayın! Doktorlar da dikkat et diye tembih etmişlerdi amma bilmem yine nasıl üşüttüm... Allah razı olsun sizden...

AHMET

Tabiî sırtımı ilâçlayacak böyle bir kanaryayı ben de bulsam Allah razı olsun derim.

HATİCE

Ahmet, yürü gidelim...

(Hatice ve Ahmet çıkarlar)

AYŞE

Sırtınız çok mu ağrıyor?

SALİH USTA

Dediğim gibi arada bir yokluyor...

AYŞE

Neresi?

SALİH USTA

İşte şurası... Sağ kaburgalarımın altı...

AYŞE

Fakat siz kendinize dikkat etmelisiniz... Yaşlısınız.. Hakikaten kimseniz yok mu?

SALİH USTA

Ah sorma kızım... Hem var, hem yok.

AYŞE

O nasıl şey o?

SALİH USTA

Bir karım var, bir de kızım, fakat ikisi de kayıp... kızım şimdi sen yaşta olmalı... Bir yaşındaydı onlardan ayrıldığım zaman... Uzun hikâye... Başını ağrıtmayayım.

AYŞE

Anlatın ne olur? Fakat durun, daha evvel tentürdiyotu süreyim. Açın sırtınızı...

(Salih usta sırtını açar)

SALİH USTA

Benim kızımın da adı Ayşe idi...

AYŞE

Tesadüfe bakın... Burası mı idi ağrıyan yer?..

SALİH USTA

Biraz daha aşağısı... Tamam... Orası...

AYŞE

İşte oldu bitti...

SALİH USTA

Çok teşekkür ederim kızım...

AYŞE

Fakat hikâyenizi anlatmadan sizi bırakmam...

SALİH USTA

Efendim?

AYŞE

Hikâyenizi anlatmadan buradan gidemezsiniz.

SALİH USTA

Sen dinlemeğe tahammül ettikten sonra niçin anlatmıyayım... Amma bence gençlere neşe yaraşır... Böyle acıklı hikâyeler dinletmemeli onlara...

AYŞE

Dinletmemeli mi? Bu acıklı dediğiniz hikâyeleri onlar yaşıyorlar. Sizi dinliyorum... Şöyle oturalım.

(Otururlar)

SALİH USTA

Babam devrin tanınmış bir şairi idi... Belki adını duymuşsunuzdur. Yahya efendi. Divanı vardır. Ben denizciliğe heves ettim. Bahriye zabiti oldum... Yüzbaşılığa kadar yükseldim. Fakat kulaklarıma hastalık geldi, çürüğe çıkardılar... Ben de havuzlarda kamacı ustası oldum. Balkan harbi olup bitti, arkasından umumî harp çıktı. Ne ise efendim, uzatmayalım, gel zaman git zaman Millî Mücadele başladı. Ankaraya gittim. Yine kamacı ustalığı ile orduya girdim... İmalâtı harbiye fabrikalarına verdiler beni... O zamana kadar bekâr kalmıştım. Eş dostun israriyle orada evlendim. Senesinde bir kızım oldu. Derken bir gün bazı topları muayene için cepheye gitmek lâzım geldi. Orada düşmana esir düştüm. Ankaraya ölüm haberim gitmiş... Tabiî benim bir şeyden haberim yok, zaferden sonra memleketime döndüm, Ankaraya gittim amma karımı ve kızımı koydunsa bul... Benim ölüm haberimi duyunca günün birinde bir semt-i meçhule hareket etmişler...

AYŞE

Vah vah vah... Demek o zamandan beri...

SALİH USTA

O zamandanberi arar dururum onları. Bütün Anadoluyu dolaştım... Amma bir iz bile bulamadım...

AYŞE

Bana benzer mi idi kızınız?

SALİH USTA

İlâhi yavrum, bir yaşındaki masumun nasıl olacağı anlaşılır mı? Amma gözlerinin rengi senin gözlerinin renginde idi. Saçları çok sarı idi, amma her halde sonradan koyulaşmıştır.

AYŞE

Karınızın ismi ne idi?

SALİH USTA

Fatma...

AYŞE

Allah Allah...

SALİH USTA

Niye şaştın?

AYŞE

Benim anamın da adı Fatma idi... Hakikaten garip tesadüf...

SALİH USTA

Hayatta mı?

AYŞE

Yoo çoktan öldü... Senelerce evvel... Beni aşağı,

yukarı Hatice hanım teyzem büyüttü. E, peki ondan bana biraz daha bahsedin bakalım...

SALİH USTA

Karımdan mı? Güzel kadındı... Topuklarına kadar uzayan uzun, çok uzun lepiska saçları vardı...

AYŞE

Ey... Ey...

SALİH USTA

Sağ yanağında bir ben vardı... Çok zaman geçti.. Birden toparlayıp söyliyemiyorum...

AYŞE

Olur şey değil... Gayret edin... Kuzum gayret edin...

SALİH USTA

Ha, boynunda daima bir dizi inci taşırdı... Ona ben hediye etmiştim bu incileri. Ecdat yadigârı idi...

AYŞE

(Ayağa kalkarak) ben babamla acele bir şey konuşmaya gidiyorum... Haydi siz de odanıza çıkın... Yatın... Belki biraz sonra oraya gelirim... Daha konuşacağız... **(Kapıya doğru yürür. Durur. Salih Ustaya doğru atılarak yanağından öper. Sonra koşa koşa çıkar.)**

SALİH USTA

(Arkasından şaşkın) Güle güle kızım. **Tekrar teşekkür ederim...**

(Salih Usta çıkar)

ON İKİNCİ MECLİS

(Muhittin, sonra Hatice)

(Muhittin kapıyı vurur, içeri girer, kimseyi göremeyince şaşalar, çıkarken Hatice ile kapıda karşılaşır.)

MUHİTTİN

Neredesiniz kuzum, kapı açık bırakılıp sokağa gidilir mi? Soyarlar vallahi sizi bir gün...

HATİCE

Aman isterlerse soysunlar Muhittin bey, nemiz var ki nemizi alacaklar? Hoş geldiniz... Ben komşularda idim. Sizi pencereden gördüm de geldim. Kuzum ne oldunuz öyle? Aylar var ki kapımızın ipini çekmiyorsunuz. Güya Murtaza'nın en iyi arkadaşı olacaksınız...

MUHİTTİN

Murtaza sokakta mı?

HATİCE

Evet amma neredeyse gelir...

MUHİTTİN

Vallahi Hatice hanım, ne deseniz haklısınız. Kusurum büyük...

HATİCE

Amma eskiden böyle değildi.

MUHİTTİN

Evet amma eskiden de benim başımda böyle gaile yoktu. Fabrika ile dükkân arasında mekik dokumaktan anam ağlıyor. Satacak mal bulmak bir mesele... Bereket fabrika sahipleri dost da beni kolluyorlar.

HATİCE

Zengin olmuşsunuz, diye duyuyoruz. Tabiî iftihar ediyoruz... Allah versin.

MUHİTTİN

Eksik olmayın. Eh vaziyetim fena değil... Meşhur muharrir Ahmet Muhittin şimdi maruf kumaşçı Muhittin Tektaş diye anlıyor. Amma fena mı oldu, açlıktan nefesi kokan bir biçarenin cebi beş on kuruş gördü. Hatice hanım ben eskidenberi söylemez miydim size. Muharrir olarak kalsaydım şimdi ne olacaktı? İki üç yeni romanım olacaktı, amma iki, üç bin lira da borcum...

HATİCE

Doğru... Yerden göğe kadar haklısınız...

MUHİTTİN

Sizin anlayacağınız cemiyette muvazene bozuldu, kantarın topu kaçtı.. Muallim misin, muharrir misin, san'atkâr mısın, âlim misin seni bekliyen sefalet! Hamal mısın, bakkal mısın, marangoz veya dülger misin, seni bekliyen refah, servet! Okumak kabahat oldu Hatice hanım, kabahat!

HATİCE

Çok doğru... Çok doğru!..

MUHİTTİN

Bir arkadaşım daha var benim gibi. Üniversitede doçentti. Neredeyse profesör olacaktı. Bastı istifayı, yağcı oldu... Şark vilâyetlerine gidip yağ topluyor. Getirip İstanbul'da satıyor... İki senede, bir apartman yaptı. Geçen gün konuştum, o da benim gibi hiç pişman değil..

HATİCE

Ah, ah ne olur Murtaza bey de sizin akılda olsa... Sizi taklit etse...

MUHİTTİN

İster istemez yapacak... Artık buna mecbur olacak..

HATİCE

Ne münasebet? Ben ki onun üzerinde bu kadar nü-

fuzum var, bilirdim, meram anlatmak ne kelime, bu bahiste bana ağız bile açtırmıyor...

MUHİTTİN

Biliyor musunuz ben buraya neye geldim?

HATİCE

Bir sebebi mi var, Allah, Allah... Tevekkeli değil...

MUHİTTİN

Şöyle kendime on beş, yirmi gün tatil verdim.. Hep çalış çalış o da olmuyor... Vapurla Hata'ya kadar gidip geleceğim... Biraz deniz havası alacağım. Murtazayı da beraber götüreceğim... On beş, yirmi gün, fazla değil...

HATİCE

Çok iyi olurdu. Hem de kafası dinlenirdi. Amma imkânı yok. Mektebi var...

MUHİTTİN

Canım vazgeçsin mektepten...

HATİCE

Nasıl olur?... Üzerine vazife almış...

MUHİTTİN

Hatice hanım, nasıl söylemeli, ben doğrusu buraya

iyi haberlerle gelmedim. Murtazanın başından mektepte bir hâdise geçmiş...

HATİCE

Evet... Evet...

MUHİTTİN

Ha... biliyorsunuz demek... Öyle ise işim daka kolaylaştı... Bu çocuğun ya babası, yahut akrabası şirret, yaygaracı kimseler olacak ki mesele yalnız İstanbul Maarif müdürlüğüne haber verilmekle kalmamış... Maarif müdürü mektep arkadaşımdır benim. Bugün tesadüfen ziyaretine gitmiştim, o söyledi. Hâdise bir taraftan mübalâğalı şekilde gazetelere duyurulurken, diğer taraftan Maarif Vekâletine aksettirilmiş. Maarif Müdürü «Vekâletin bu kadar hassasiyet gösterip işi re'sen tehkika kalkışmasına şaştım...» diyor...

HATİCE

Allah Allah... Allah Allah... Korkuyorum Muhittin bey...

MUHİTTİN

Deli mi oldunuz? Ne var korkacak... Bir tekme vurmasını da mı bilemiyeceksiniz bu hayata! Murtaza hariçte bu paranın on mislini kazanır.

HATİCE

Yok öyle demeyin, Murtaza beyin serbest iş yapma-

sını benim kadar istemeyin... Böyle iken bunca senelik mesleğinden üstüne böyle leke sürülmek istenirken ayrılmaya razı olacağına gözümle görsem inanmam.

MUHİTTİN

Ya başka çare yoksa, Hatice hanım? Murtaza istifa etmeyip de kendisini buna mecbur ederlerse daha mı iyi olur?...

HATİCE

Ne diyorsunuz... Mesele o kadar vahim mi?

MUHİTTİN

Vallahi gazeteleri görmeyin... Günün kahramanı bizim Murtaza. Öyle acı acı, öyle insafsızca hücum ediyorlar ki... Ben olsam istifada bir dakika tereddüt etmezdim...

ON ÜÇÜNCÜ MECLİS

(Evvelkiler, sonra Hüsamettin)

HÜSAMETTİN

(Kapıdan girerek) Selâmünaleyküm...

HATİCE

Buyursunlar... Buyursunlar efendim...

HÜSAMETTİN

Murtaza bey yok mu?

HATİCE

Mektepten çağırttılar... Şimdi gelecek.. Ah, ah Hüsamettin bey başımıza gelenleri sormayın.

HÜSAMETTİN

Akılsız başın cezasıdır... Vaktiyle söz dinleseydi...

HATİCE

(Muhittini işaretle) beyefendi,, Murtaza beyin çocukluk arkadaşıdır. Kamaşçı Muhittin bey...

HÜSAMETTİN

Evet...

HATİCE

Maarif müdüriyle görüşmekten geliyormuş... Baksanıza işi Vekâlet ele almış...

HÜSAMETTİN

O bayat havadis... İnzibat meclisi toplandı bile... Neredeyse karar İstanbula tebliğ edilir. Belki de edilmiştir...

HATİCE

Ne diyorsunuz?

MUHİTTİN

Fakat bunun imkânı yok efendim. Daha müfettiş raporu bile gitmemiş...

HÜSAMETTİN

Gitmemişse gider... Sonradan gider... Ben bilirim...

MUHİTTİN

Neyi bilirsiniz... Yok beyefendi... Öyle şey olmaz. Ortada usul var, kanun var... Kimin haddine onun dışına çıkmak.

HÜSAMETTİN

Allaha şükür!..

HATİCE

(Hüsamettine) Gazeteleri okudunuz mu? Hep bu meseleyi ele almışlar... Murtaza beye hücum ediyorlarmış... Revayı hak mı bu?...

HÜSAMETTİN

Hatice hanım, öyle demeyin. Bir damlacık masumu sağır etmek de revayı hak mı? Tabiî yazacaklar... Hepsini yegân yegân okudum...

HATİCE

Yalan... Murtaza bey öyle şey yapmaz... İftira bu... Babası az evvel burada idi... Çocuğun Murtaza bey sağır etti denen kulağı eskidenberi öyleymiş, kızamıktan kalmış...

HÜSAMETTİN

Ne malûm? Mektepte bir dayak hâdisesi var mı,

yok mu? Çocuğun da kulağı sağır mı, değil mi? Siz gidin de bu kadar gürültüden sonra meram anlatın bakalım. Hem çocuğun babası denen adam sarhoşun biri... Katiyen itimat caiz değil... Bugün böyle söyler, yarın başka türlü...

MUHİTTİN

(Haticeye) Beyefendiye beni tanıttınız amma onu bana tanıtmadınız...

HATİCE

Komşumuz... Hacı Hüsamettin bey... Bakkaliye mağazaları sahibi...

MUHİTTİN

Her halde tuhaf bir komşu... Konuşmaları bana Murtazanın başına gelenlerden adetâ memnun olmuşlar hissini veriyor.

HÜSAMETTİN

Allaha şükür!..

ON DÖRDÜNCÜ MECLİS

(Evvelkiler, sonra Hasan)

HASAN

(Kapıdan girerek) Geçmiş olsun Hatice hanım... Doğrusu pek üzüldük. Canım nedir bu bizim muallim beyin yaptıkları... Amma onda o asabiyet varken günün birinde böyle bir iş olacağı meydanda idi...

HATİCE

Murtaza bey bir şey yapmamış ki.

HASAN

Murtaza bey bir şey yapmamış mı? Biz şimdi Adliyeden geliyoruz... Çocuğun anasının dâva arzuhalini gözümüzle gördük... Zavallı yavruyu Afiyet Yurdu'na yatırmışlar. Meşhur bir avukat tutulmuş... Dâvayı o takip edecekmiş...

HATİCE

Kâmile nereden bulmuş parayı da avukat tutmuş... Vallahi bütün bu işleri aklım almıyor.

HASAN

Hatice hanım, yani kurtuluş yoktur. Kanun bu işlerde aman vermez. Eğer ortada tatil-i uzuv olmasaydı terbiye ve inzibat vasıtalarının suistimaline mütedair 477 nci maddenin hükmü tatbik olunur, 18 aya kadar hapisle kurtulurdu. Amma madem ki tatil-i uzuv vardır. O halde cürüm ağır cezalıktır.

HATİCE

Vah vah vah... Vah alnımızn kara yazısı vah...

HASAN

456 ncı maddenin 3 üncü fıkrası... 3 seneden on seneye kadar hapis.

HATİCE

Mahvolduk... Mahvolduk... Söndü ocağımız...

MUHİTTİN

Durun canım, telâş etmeyin... Kanun masumları korkutmak için değil, mücrimleri cezalandırmak için yapılmıştır. Öyle arzu ile, temenni ile, dalavere ile adam asılmaz... Hiç bir hak, hiç bir hakikat gizli kalmaz...

HASAN

Avukat ile görüştük... Bir iki celsede hükmü alırım, her şey meydanda dedi.

MUHİTTİN

Ama bakın çocuğun babası oğlum eskidenberi sağırdı diyormuş...

HASAN

Avukat diyor ki kanun sarih...

MUHİTTİN

İyi amma Hatice hanım diyor ki şahadet sahih...

ON BEŞİNCİ MECLİS

(Evvelkiler, sonra Murtaza)

(Murtaza koltuğunda bir yığın gazete ile girer. Saçı başı perişandır. Kravatını çözmüş, gömleğinin yakasını açmıştır.)

MURTAZA

(Odada bulunanlara bir göz gezdirdikten sonra) Gördünüz mü bir gün içinde, ne bir günü, bir kaç saat içinde İstanbulun en meşhur adamı oldum... Ben bu kadar senelik muallim Murtaza ismini daha kendi mahalleme yayamamışken kabama iğne batıran bir yumurcağa iki tokat vurdum diye İstanbul valisinden daha maruf adam oldum. Bütün akşam gazetelerinde ismim, resmim, tercüme-i hâlim... Meğer şöhret ne kolay şeymiş, **(Gazetelerden birini açıp masanın üzerine yayarak)** İşte buyurun, bakın ne diyor... **(Okuyarak)** «47 nci ilk mektepte bir canavar. Vahşi bir hoca, bir vuruşta mini mini bir yavrunun iki kulağını birden sağır etti...» Yani ne yapsa idim. «Oğlum, evlâdım iğne yalnız sol buduma battı, sağ budum da mahrum kalmasın, lütfen ona da bir tane batır» mı deseydim?... Ben, muallim Murtaza canavar ha... Canavar nasıldır ne yapar acaba dersin muhtar? Leş kargası, felâket haberini ne çabuk duydun da buraya koşup geldin... Canavar olsaydım o mini mini çocuğu değil evvelâ seni yerdim. Hah tamam, işte iddiamın isbatı... Öyle ya ben canavar olsaydım evvelâ bu adamı parçalardım... **(Kollarını kaldırıp Hasanın üzerine yürüyerek)** Hırr...

HASAN

(Kaçarak) Aman. Gözünü seveyim muallim bey...

MURTAZA

Korkme be... Gazetelerin her yazdığını doğru mu sanıyorsun? Hem ben canavar olsam bile sana dokunmam...

HASAN

Tabiî bu kadar senelik hukukumuz var.

MURTAZA

Yok, onun için değil, bir iki dakika içinde olup bitecek ölümü sana yakıştıramam...

MUHİTTİN

Murtaza, bu ne hal, beni bile gözün görmedi... Bu kadar teessür doğrusu yersiz...

MURTAZA

Yersiz mi, ne diyorsun Muhittin... Şuraya bak... **(gazetelerden birini daha açıp masaya sererek)** Bak, bir gecede 45 kuruş için iki adam öldüren bir katilin resmi yanında benim resmim... Dinle dinle okuyorum... «Çocuklarımızı kimlere emanet ediyoruz?» Başlığın bir tanesi bu... «Gözlerini kan bürüyen bir ilk mektep hocası, sopa ile talebesinin kafasını parçaladı.» Bu ikinci serlevha... Bak şu gazeteye bak **(masaya yeni bir gazete sererek)** «Mekteplerimiz engizisyon mahkemelerine döndü. Böyle adamların derhal meslekten tardedilmesini istiyoruz...» diyor. İşte bunca senelik emeklerimin mükâfatı... Aman yarabbi ne güzel netice... Anlamıyorum. Yani Muhittin, sen şimdi karakola gitsen de muallim Murtazanın evinden geliyorum, orada bütün ailesi efradını, komşularını kıtır kıtır kestiğini gördüm desen, bu gazeteler onu da hemen olmuş gibi yazacaklar mı?

HÜSAMETTİN

Yok vaziyet pek aynı değil komşu...

MURTAZA

Yapma hacı bey, nasıl aynı değil... Benim elimde cedvel olduğu malûm mu? Çocuğun kulağına vurduğum malûm mu? Çocuğun kulağının sağır olduğu malûm mu?

HÜSAMETTİN

Malûm ya... Malûm ya... Çocuğun kulağı duymuyor.

MURTAZA

Fakat biraz evvel müfettişe de söyledim... Benim sınıfımda bir kör, bir topal, bir çolak talebe de var... Onları da bu hale ben mi soktum, Hacı bey, senin dükkânındaki mağşuş yağları sen mi karıştırıyorsun? Bundan sonra benim sınıfıma gelecek çocuklardan idareden başka ben de tam teşkilâtlı hastahane raporu mu isteyeceğim? «Evlâdım senin böbreklerin biraz bozukça... Geçdim, yarın bunu benden bilirler, seni sınıfıma alamam» mı diyeceğim?

HÜSAMETTİN

Hâdise o kadar dallandı budaklandı ki sen masum olduğunu pek güç isbat edersin komşu...

HATİCE

Baksana Murtaza bey, Muhittin bey işe Vekâletin el koyduğunu söylüyor... Vekâlet inzibat meclisi derhal toplanmış...

HASAN

Hem çocuğun anası da dâva açtı. Adliye ehemmiyetle meseleyi tetkike başladı.

HÜSAMETTİN

Başkalarına ibret olsun diye sana en ağır cezayı vereceklerdir.

HASAN

Kanunun tayin ettiği cezalar da çok ağır... Üç seneden başlıyor...

MURTAZA

Peki amma benim için neticeyi beklemekten başka yapılacak iş var mı?... Ne yapabilirim?...

MUHİTTİN

İstifa et Murtaza...

HÜSAMETTİN

Evet, istifa et komşu...

HASAN

İstifa... İstifa... Bu en doğru hareket olur.

MURTAZA

Etmeyin, eylemeyin... Mektepten alırsanız sudan çıkmış balığa benzerim ben... Talebelerimden ayırmayın, kürsümden ayırmayın beni, ölürüm...

MUHİTTİN

İyi amma Vekâlet ceza versin daha mı iyi?..

HÜSAMETTİN

Gazetelerin bu neşriyatı devam etsin daha mı münasip?..

HASAN

Adlî takibat mahkûmiyet ile neticelensin, daha mı güzel?...

MURTAZA

Yahu çoluğum çocuğum sefil olur, ben muallimlikten başka iş göremem... Aç kalırım, toptan sefil oluruz...

HATİCE

Niçin sefil olacakmışız?.. Elhamdülillâh paramız var... Hem bak Muhittin bey, Murtaza hariçte bu paranın on mislini kazanır, diyor...

MUHİTTİN

Murtaza, değer mi bu kadar mihnet? Çekiver kuyruğunu...

MURTAZA

Aman, aman, aman yapamam. Kimin kuyruğunu çekeceğim?.. Benim çektiğim kuyruk mutlaka kopar... Yeniden müfettişler, gazetelere yeniden sermaye... Vekâlet yeniden harekete geçer... Kuyruk koparan canavar diye adım çıkar... Çocuklar; şaka bertaraf... Dediğiniz çok güç şey! Herkes her şeyi yapar amma ben muallimlikten vaz geçemem... Bilmiyorsunuz nasıl bir meslektir bu... Mektebin havası adamın iliklerine işler, kanına karışır, tenine girer... Etle tırnak gibi, beden ile ruh gibi birbirinize yapışırsınız. Deli misiniz, ben istifa edersem talebelerim perişan olur. O sarhoş babasından gece gündüz dayak yiyen küçük Mustafayı kim korur! O bir dilim kuru ekmekle mektebe gelen öksüz Haticeyi kim doyurur? O bekçinin evlâtlığı, anasız babasız sıska Halil'i öğle tatillerinde kim uyutur? Görüyorsunuz ya biz hoca ile talebe değiliz... Biz baba ile bir sürü evlâtlarız. Baba evlâtlarından ayrılır mı?...

MUHİTTİN

Murtaza istifa etmekle uğradığın haksızlığa en yerinde mukabeleyi yapmış olacaksın.

HÜSAMETTİN

Gazetelerin ağzı kapanacak.

HASAN

Belki kadın da dâvasından vaz geçer...

HÜSAMETTİN

Ben bunu deruhte ederim.

MURTAZA

Yapamam... Yapamam... Çok müşkül... Çok müşkül...

MUHİTTİN

Murtaza hakkında belki de meslekten tart kararı verecekler.

MURTAZA

Ne diyorsun?.. Yok yok Allah göstermesin...

HASAN

Mahkûm olursan sabıkalılar defterine adın geçecek. Bu lekeyi ömrün oldukça alnında taşıyacaksın.

MURTAZA

Sabıkalı olacağım ha... Neler söylüyorsun muhtar?

HÜSAMETTİN

İşin en kötüsü oğlunun siciline ilk kötü kaydı senin yüzünden düşecekler... Babası muallimlikten tard edilmiş Murtazadır diyecekler.

MURTAZA

Aman yarabbi!.. Bunu, düşünmemiştim... İşte buna dayanamam. Buna dayanamam... Bu kadarına tahammülüm yok benim... Ne yapmalı?.

HATİCE

Ne yapacağını söylediler sana Murtaza bey... Takip edilecek başka yol yok ki tereddüt ediyorsun.

HÜSAMETTİN

Evet başka çare yok komşu...

MURTAZA

Pekâlâ... Mademki sen de istiyorsun Hatice hanım.. Demek Allah böyle yazmış alnımıza... Peki... Peki... Muhittin kâğıt kalem al eline... İşte şurada kütüphanenin üzerinde vardır.

MUHİTTİN

(Kâğıt ve kalemi alarak) Aldım...

MURTAZA

Otur yaz... Yazıyor musun? İstanbul Millî Eğitim müdürlüğüne... Ben 48 nci ilk mektep muallimlerinden Murtaza... Of işte yaz be Muhittin, alt tarafını sen yaz... Şimdi çocuklar gibi boşanacağım... Danalar gibi bağır-

tacaksınız beni... De ki muallim Murtaza artık ders vermiyecek, sirke satacak... De ki muallim Murtaza artık ruhen de, aklen de, kalben de yaşamıyor... Yaşamıyor, çünkü istifa ediyor...

HÜSAMETTİN

Allah şükür!...

P E R D E

ÜÇÜNCÜ PERDE

(Bir ay sonra bir bakkal dükkânının içi, vakit akşam).

(Perdenin başlangıcında ortalık aydınlık iken sonunda tamamiyle gece olur).

(Muallim Murtazanın açtığı bakkal dükkânındayız. Ne pek zengin, ne pek süslü, ne de pek muntazam bir dükkân... Solda şeker, sabun, pirinç, fasulye, bakla vesaire çuvalları dükkânın yarısını işgal eder. Diğer yarısında duvara yakın, mekteplerdeki muallim kürsülerine benziyen mini mini bir vezne, bununla kapı arasında tezgâhımsı bir yer, tezgâhın bir tarafında içinde muhtelif peynirler bulunan küçük bir camekân ve bir terazi, daha görülür. Sağ ve sol duvarda dükkânı boydan boya kaplıyan camlı dolaplar, içlerinde makara, şehriye kutularından pirinç paketlerine, fitil, mum, lâmba şişelerine kadar muhtelif şeyler vardır. Tavandan bir tarafta süpürgeler, diğer tarafta sucuk kangalları, pastırmalar, güllâç paketleri, takunya hevenkleri ve çıplak elektrik ampulü sarkar. Cephede boydanboya dükkânın dış camekânı ve sağda camlı kapı mevcuttur... Camekâna gerçi bir çok şeyler yığılmıştır amma yine de ters olarak «İstikamet bakkaliyesi» diye dükkânın ismini okur, kısmen sokağı, hattâ sokaktan geçenleri görürüz. Hele perdenin sonunda gece olup da içerisi yavaş yavaş kararınca ve dükkânın önündeki sokak lâmbası yanınca sokaktan geçenler daha açık şekilde belli olur. Veznenin arkasında bir

(Elkâsibu Habibullah) lâvhası camlı dolabın üst pervazındaki çiviye asılmıştır. Onun civarında, daha aşağıda bir başka mukavva levha pünezle cam'ı dolabın bir tarafına iliştirilmiştir amma ters çevrilmiş olduğu için ne olduğunu anlayamayız.)

(Aradan geçen bir ay muallim Murtazayı on sene ihtiyarlatmış, sanki boyunu daha fazla kısaltmıştır. Başında mavi bir bere, sırtında koyu kurşunî bir gömleği vardır. Gömleğinin sol cebinde bir kitabın ucu görünür. Kravatsızdır. Sakalını ilk üç gündür tıraş etmediği belli olur, şimdi neşeli görünmeye çalışırken bir az sonra durgunlaşır, derken kızıp bağırmağa başlar, hülâsa garip bir hâlet-i ruhiye içinde bulunduğu anlaşılır).

BİRİNCİ MECLİS

(Murtaza, Hüsamettin)

(Murtaza, dükkânın orta yerinde durmaktadır. Hüsamettin elinde tesbihi, geziniyor).

HÜSAMETTİN

(Çuvalların önünde durarak) Yoo hayır, işte bu olmadı komşu... Bu sabun çuvalını buradan kaldıracaksın... Ne hacet, götür fırınlat da öyle getir sat... Hiç sabun çuvalı dükkânın en sıcak, en çok rüzgâr alan yerine

bırakılır mı? Sözlerime dikkat et! Çuvalın yanında daima ağzına kadar dolu bir su tenekesi bulunmalı...

MURTAZA

Ellerini yıkayacaklara kolaylık olsun diye mi Hacı bey?

HÜSAMETTİN

Ne münasebet? Sabun su çeksin de çuval ağırlaşsın diye! Sana on defadır söylüyorum, komşu, kulağını aç, yalnız ona alıp yirmiye satmakla bakkallık yürümez. Beş kiloyu altı diye satıyor musun? İşte o zaman bu iş tatlı olur... Eksik dirhem ile tartacaksın, dibi alçılı kese kâğıdı kullanacaksın, peynire su içireceksin, kırmızı bibere tuzla tozu, sirkeye su katacak, şekeri rutubetlendireceksin. Ta ki on kiloluk mal, on iki kilo çeksin anlıyor musun? Sen daha toysun... Bunun yolunu, izini, tadını zevkini bilmezsin...

MURTAZA

Bilmem... Bilmem... Bu kadar karışık işleri nereden bileceğim...

HÜSAMETTİN

Allah şükür!.

MURTAZA

Öğrenmeyeceğim de...

HÜSAMETTİN

Öğrenirsin, öğrenirsin... Bunlar basit şeyler... Daha mesleğin inceliklerine sıra gelmedi... Meselâ bak, ben şimdiden sana yağ işini öğretiyor muyum? Urfa yağına mısır unu ile patates püresi nasıl katılır, tereyağına keçi yağı ile süt nasıl karıştırılır, bunları belletiyor muyum? Her şeyin sırası vardır. Daha onları kafan almaz senin... İnce iştir onlar...

MURTAZA

Hacı bey, vallahi sen bakkallığı adetâ küçük çapta bir ilim haline getirmişsin.

HÜSAMETTİN

Nasıl küçük çapta? Büyük çapta ilim... Pek büyük çapta... Her babayiğitin harcı değil... İstidat lâzım, zekâ lâzım, açık gözlülük lâzım... Ellerin titrer mi senin?

MURTAZA

(Ellerine bakarak) Yoo, zannetmem, hiç titremez...

HÜSAMETTİN

Titremeli... Titremeli... Bir bakkalın eli sırasına göre adam akıllı titremeli... Az evvel doldurduğun litreden müşterinin şişesine zeytinyağı veya gazyağı koyarken elin titrerse ne olur?

HÜSAMETTİN

Ne olur? Tabiî zeytinyağı da gazyağı da dökülür.

HÜSAMETTİN

Aferin adam olacaksın sen... Evet şişenin altındaki boş kaba bir miktar zeytinyağı veya gazyağı dökülür... E... sonra ne yaparsın?

MURTAZA

Gayet basit... Dökülenleri tekrar müşterinin şişesine...

HÜSAMETTİN

Ne yaptın bedbaht... Bu dökülenler ellerinin titremesinin mükâfatıdır senin... Müşteri gittikten sonra onları alır tekrar tenekeye ilâve edersin... Günde yirmi müşteriye böyle yapsan açıktan bir kilo gaz, yahut zeytinyağı kazandın gitti...

MURTAZA

Oh, oh oh, ne güzel, ne rahat kazanç...

HÜSAMETTİN

Tabiî güzel ve rahat amma bakkalın elleri her zaman titremez ha! Bazan bir pehlivan eli kadar kuvvetli ve seri olur. Müşteri geldi de üç kilo pirinç istedi değil mi? Evvelâ teraziye dirhemleri koyarsın.

MURTAZA

Koyarım...

HÜSAMETTİN

Sonra pirinci kâğıda boşaltırsın.

MURTAZA

Boşaltırım.

HÜSAMETTİN

Şöyle iki buçuk kilo, iki kilo 750 gram kadar bir şey... Daha fazlaya kaçma! Peki sonra ne yaparsın?

MURTAZA

Baktım ki eksik geliyor ilâve ederim...

HÜSAMETTİN

Ne dedin... Budala mısın? Pirinç kâğıdını terazinin boş kefesine hiç düşünmeden süratle yıldırım gibi bırakırsın, âdeta fırlatırsın... İşte böylece iki kilo 750 gram pirinç çeker üç kilo... Düşün, günde yirmi müşteriye böyle yapsan işte üç kilo pirinç kazandın gitti.

MURTAZA

Oh, oh, oh, ne kolay, ne parlak kazanç...

HÜSAMETTİN

Allah şükür!..

MURTAZA

Hacı bey sen geceleri rahat uyur musun?

HÜSAMETTİN

Çok rahat... Neden sordun komşu?

MURTAZA

Şöyle ara sıra içinde garip bir sızı duyduğun olmaz mı?

HÜSAMETTİN

Asla!

MURTAZA

Meselâ bazı bazı tüylerin ürpermez mi? Saçların dimdik olmaz mı? Gözlerin fal taşı gibi açılmaz mı?

HÜSAMETTİN

Katiyen!

MURTAZA

Her Allahın günü bir hapishane dolusu mahkûmun sabıkaları kadar suç işledikten sonra insanın içi nasıl rahat eder anlamıyorum. Doğrusu bu pek şaşılacak şey.

HÜSAMETTİN

Hah, hah, hah... Vaktiyle, bakkallığa ilk başladığım günlerde benim de birkaç defa böyle düşündüğüm olmuştu... Amma geçer, geçer merak etme.. Bir nevi has-

talıktır bu... Kızamık gibi, suççiçeği gibi her bakkal bir kere tutulur... Bazılarında hafif, bazılarında ağır olur. Hele bir kazancın tadını al, görürsün bak nasıl geçer... Bırak bu ıvırı zıvırı da sözlerimi dinle komşu, sana hariçte çalışacak bir çocuk lâzım...

MURTAZA

Niye? Mal götürüp getirmek için mi?

HÜSAMETTİN

Yok canım o işlere sen yetişirsin... Artık balıkpazarından aldığın yarım çuval fasulyeyi de sırtına vurup getiremeyecek misin? Mahalle bakkalı hamal parası vermez, anladın mı?

MURTAZA

Hacı bey... Yarım çuval fasulyenin, altında ezilir, yam yassı olurum ben... Hem sonra beni bu halde talebelerim görürlerse düşün ne olur?..

HÜSAMETTİN

Ayıp mı Sırtındaki çuvalı çalmadın ya... Kendi malın... Alışırsın, alışırsın... Benim çocuk lâzım dediğim geceleri lokantaları dolaşıp artık etleri toplamak için... Bunları senin hanım derhal içyağı ile karıştırıp ateşe koyacak, sen de ertesi gün kavurma diye satacaksın...

MURTAZA

Öfff... Midem bulandı...

HÜSAMETTİN

Hâlâ mı kitap? Hâlâ mı hezeyan?. Hâlâ mı safsata!. Komşnu... Mahalle bakkalının midesi bulanmaz... **(dükknda gezinirken camlı dolaba pünezle iliştirilmiş mukavva parçasının önünde durarak).** Bu mukavva parçası ne oluyor?

MURTAZA

Kapalıdır levhası... Ters dönmüş.. Bazan işim oluyor da meselâ eve kadar gidip geliyorum, hani... İşte o sırada gelen müşteri okusun ve kapıyı zorlamasın, diye!

HÜSAMETTİN

Peki amma seni dükkânında bulamayan müşteri başka dükkâna gider... Olmaz, olmaz, bakkal dükkânını bırakmaz... Müşterisini başka bakkala kaptırmaz... Ne işin varsa burada yap... Kaç paralık alış veriş ettin bugün?

MURTAZA

Yirmi, yirmi beş liralık kadar...

HÜSAMETTİN

Bütün para çekmecede mi?

MURTAZA

Hayır ne gezer? Yarısından fazlası veresiye...

HÜSAMETTİN

eftere yazdın mı?

MURTAZA

Yazdım...

HÜSAMETTİN

Dinle beni! O hesaplara on günde, on beş günde bir açıktan birer kilo şeker, yarımşar kilo zeytinyağı ilâvesini unutma... Ha bana bak komşu, bazı veresiyeciler çift defter isterler... Yani sende bir defter, onda bir defter... Muhalefet etme, yalnız kurnazlığı da elden bırakma... Bir gün bir kilo tuz veya yarım kilo yoğurtun hesabını yazmağı unut... Kasten unut... Ta ki müşteriye senin tok gözlülüğün, dürüstlüğün hakkında emniyet gelsin... Ondan sonra aldırma, her iki deftere de bas açıktan hesapları. Bakkallığın en kazançlı taraflarından biri de budur.

MURTAZA

Yani defterlerde tahrifat mı? Hacı bey bakkal nümunesi diye karşıma öyle bir adam çıkarıyorsun ki onu taklit edebilmek hemen hemen imkânsız şey... Midesi bulanmıyacak, merhamet ve insafı olmayacak, gözü korkmayacak, vicdanı sızlamayacak. Bazan aktörlük yapacak, bazan hamallığa, bazan kimyagerliğe özenecek, bzan muhteris bir muhasebesi, bazan hilekâr bir haydut olacak... Yahu ben bunları olabildikten sonra bakklalık yapacağıma, şehir şehir dolaşır, ey ahali insanlıktan bu

kadar uzaklaşan bir âdemoğlu gördünüz mü diye kendimi teşhir eder, yine istediğim parayı kazanırım...

HÜSAMETTİN

Allah şükür!

MURTAZA

Hacı bey yardımına teşekkür ederim. Amma beni affet rica ederim. Gölge etme başka ihsan istemem...

HÜSAMETTİN

Geçer, geçer komşu... Hastalığın tesiriyle sayıklıyorsun, işte o kadar...

MURTAZA

Diyelim ki doğru söylüyorsun, o halde bekle hastalık geçsin... Şimdilik beni rahat bırak...

HÜSAMETTİN

O nedir o, cebinden ucu gözüken şey... Veresiye defteri mi?

MURTAZA

Yok, yok... Defter değil...

HÜSAMETTİN

Öyle ise ne?

MURTAZA

Şey... Kitap... Boş zamanlarımda okuyorum... Vakit geçirmek için.

HÜSAMETTİN

Hâlâ mı kitap? Hâlâ mı hezeyan? Hâlâ mı safsata?. Behey biçare, sen aklını başına toplamayacak mısın? Hâlâ kendini çekip çeviremeyecek misin? Bir nimetin eşiğinde, bir hazinenin kapısında, bulunmaz bir fırsatın yanı başında iken hâlâ mı o köhne, küflenmiş, tozlu kitaplara kafanı sokuyorsun? Boş vaktin varsa çifte etiket yaz, dirhemlerin altını kazı, kalk birkaç kilo kum tedarik et de nohut, bakla çuvallarına karıştır...

MURTAZA

Haklısın... Bir daha okumam... Uzatma!

HÜSAMETTİN

Elli sene okuduğun yetişmedi mi? Ne buldun, ne kazandın? Okuduklarınla ne fayda temin ettin?.. Ümmeti Muhammedin çocuklarını zehirlemekten başka ne iş gördün? Murtaza kendine gel!

MURTAZA

Geleceğim yahu... Biraz imkân verin. Her şey öyle birdenbire değişmez. Huylu huyundan kolay kolay vazgeçmez...

HÜSAMETTİN

Haydi yırt onu, gözlerimin önünde yak, bir daha da eline kitap almayacağına yemin et!

MURTAZA

Şakayı bırak Hacı Bey... Olur, bir daha okumam dedim ya...

HÜSAMETTİN

Son ihtarım bu! Bulaşıcı bir hastalıkmış gibi kaçacaksın ondan. Haydi söz dinle, yırt onu... Gözüm görmesin... Yırt diyorum, yoksa karışmam! Aptallık etme!

MURTAZA

Bana bak Hacı bey... Yoo fazla geldin, haddini bil... Karşında azarladığın çocuk değil... Paraya esir olacağıma söz verdim, amma sana uşak değil...

HÜSAMETTİN

Allah şükür!..

MURTAZA

Kuzum ne oluyor, karbonat almış pis boğazlar geğirir gibi ikide bir o Allah şükür! Dilinde Allah kelimesi amma cebinde fakir fukaranın lokması... Adın hacı amma kendin yol kesici... Benim bıraktığım kitapları sen oku, sen! Bak bakalım Allah ne demiş, peygamber ne demiş, feylesof ne demiş? Fazilet ne imiş, vicdan ne demekmiş, insan paraya taparsa insanlık ne olurmuş? Doğru kitap beni, fakir yaptı, amma para seni zelil, rezil, bednam etti... Maskara oldun Hacı bey maskara... Senden korkuyorum, nefret ediyorum, tiksiniyorum... Defol buradan... Haydi defol.

HÜSAMETTİN

Günahım ne? Ne oldu sana komşu?.. Bunları bana mı söylüyorsun... Senin iyiliğini isteyen bana... Senin zaruretten, sefaletten kurtulman için çabalayan bana...

MURTAZA

Ooof, affet Hacı bey ...Terbiyesizlik ettim, bağışla kusurumu... Bilmem hakikaten bir hal oldu bana... Sinirlerim kopacak gibi... Şimdi gülmek, beş dakika sonra ağlamak istiyorum. Ne söylediğimin, ne yaptığımın farkında değilim...

HÜSAMETTİN

Geçer dedim ya, merak etme... Üzülme, kusura bakmam... Artık akraba sayılırız. Hem görürsün seni adam edeceğim ben, benim eserim olacaksın. Âdeta seni yeniden imal edeceğim.

MURTAZA

Anladım, şu senin Urfa yağları gibi! Amma Hacı bey yağdan yağa fark var.

HÜSAMETTİN

Canım, niçin bana bu kadar yükleniyorsun, anlamıyorum. Urfada çıkar meselâ 10.000 kilo yağ, yalnız İstanbulda satılır 30.000 kilo Urfa yağı... Niçin istiyorsun ki ben herkesten başka türlü olayım... Ne ise bugünlük bu kadar... Senin çocuğu yarın sabah bana gönder... Onu

Yemişteki mağazaya kasadar yaptım... Şimdilik böyle başlasın işe de sonra görüşürüz. Ha, yemekten sonra isterseniz bize gelin... Şu düğün meselesini hallederiz.. Haydi haydi fazla düşünme. Hiç bir şey fazla düşünmeğe gelmez. Ben gidiyorum. Allahaısmarladık komşu!

MURTAZA

Güle güle Hacı bey... Olur, akşama geliriz... Kusura bakma!

HÜSAMETTİN

Allah şükür!..

(Hüsamettin çıkar, Murtaza arkası kapıya gelmek üzere bir küçük iskemleye oturur, etrafına göz gezdirdikten sonra cebinden kitabını çıkararak gizlice okumaya başlar.)

— İKİNCİ MECLİS —

(Murtaza, Hasan)

(Hasan ilk perdede, muallimin evine geldiği şekilde sırtında heybesi, elinde çıkını ile girer. Dudaklarında müstehzi bir tebessüm ile bir müddet Murtazayı seyreder.)

HASAN

Bakkal, hey, uyan... Müşteri geldi.

MURTAZA

Sen misin muhtar, gel bakalım...

HASAN

Bana bak, müşteriye daha edepli, daha terbiyeli davran... Ayağa kalk, önünü ilikle... Lâübalilikten hoşlanmayız... Daha bizi görür görmez koşup kapıyı açacaktın.

MURTAZA

Haydi haydi, bu soğuk şakaları bırak da, ne istiyorsan onu söyle...

HASAN

Şaka etmiyoruz bakkal... Kendine gel... Biz ancak kendi seviyemizdeki insanlarla şaka ederiz.

MURTAZA

Peki amma şu bakkal sözünü bırakıp da bana eskisi gibi muallim bey diyemez misin?

HASAN

Diyemeyiz... Geçti Bor'un pazarı... Artık muallim değilsin... Lâyık olduğun mevkii şimdi buldun... Bakkal... Haydi «Buyrun» de bakalım...

MURTAZA

Buyur...

HASAN

Bakkal...

MURTAZA

Muhtar kafamı kızdırma...

HASAN

Yoo, kızamazsın... Bakkala bakkal demek kabahat mı? Biz bugüne bugün, Sivriköyün muhtarıyız. Köyde hükümeti teşkil ve devleti temsil ederiz. Amma sen nesin? Bir bakkal parçası... Hile ve hud'a ile meşgul bir bezirgân...

MURTAZA

Yahu daha dün evime gelip yalvaran sen değil miydin? Ne çabuk değiştin... Ne oldu? Bu ne lisan?

HASAN

Beğenmedin mi bakkal? Öküz öldü, ortaklık ayrıldı... Artık o iş bitti, sana müdahaneye mecburiyetimiz yok. Farkında mısın bu önlük, bu takke ne de yakışmış sana. Yüz metre öteden görenler bakkal olduğunu anlayacaklar... Demek ki sen bu iş için yaratılmışsın... Muallimlik ârızî imiş...

MURTAZA

Muhtar, ne istiyorsun, çabuk söyle... Akşam akşam beni günaha sokma!

HASAN

Yoo, keyif bizim değil mi, istediğimiz kadar ağırdan alırız... Biz müşteriyiz, itaate mecbursun. Sende peynir var mı?...

MURTAZA

Var...

HASAN

Amma küflü olmayacak...

MURTAZA

Değil. Değil...

HASAN

Kokmuş da olmayacak...

MURTAZA

Kokmuş da değil, yeni aldım. Korkma!

HASAN

O halde mutlaka suda bırakılıp şişirilmiştir.

MURTAZA

Devenin başı, öylesi de değil...

HASAN

Haydi be, kimi kandırıyorsun? Sende başka türlü mal bulunmaz.

MURTAZA

Muhtar!

HASAN

Yooo, vız gelirsin ya... Vaktiyle sen bize söylerken hoş mu idi? Hem alacağımız malın nev'ini, cinsini tahkika mecburuz. Kimse karışamaz... Bu peynirin bozuk ve hileli olmadığına yemin et bakayım...

MURTAZA

Vallahi değil...

HASAN

Siz bakkalların yeminlerine de inanılmaz ki!..

MURTAZA

Muhtar diyorum...

HASAN

Haydi haydi, cevap yetiştirmeyi bırak ta iş gör... Ver şuradan on kuruşluk...

MURTAZA

On kuruşluk mu?

HASAN

Tartı ile değil mi? Ne de burnu büyük herifsin sen... Kaç gramsa razıyız biz, on kuruşluk ver... Amma bak, terazide hile istemeyiz ha. Kanunu bilir misin bakkal? Tağyir edilmiş ölçü veya tartı âleti kullanan 237 nci madde gereğince iki aydan bir seneye kadar hapsolunur. Hah, bu cezayı göz önünde tut da peyniri öyle tart...

MURTAZA

Peki, peki, başka ne istiyorsun onu söyle!

HASAN

Sende yağ var mı? Sade yağ?

MURTAZA

Var...

HASAN

Boyalı mı?

MURTAZA

Değil...

HASAN

O halde kokmuştur!

MURTAZA

Değil yahu!

HASAN

O halde hileli, mağşuştur. Bana bak, kanun mağşuş mal satanı 3 aydan beş seneye kadar hapse sokar, ha... 395 inci madde... Biz seni biliriz, başka türlü mal satmazsın. Ayağını denk al!

MURTAZA

Haydi git işine be, elimden bir kaza çıkmadan savuş buradan. Sana satacak malım yok benim!

HASAN

Yooo, öyle kuru gürültüye pabuç bırakmayız biz... O eskidenmiş ağa... Malın var, satmaya mecbursun. Hele satma, vallahi doğru millî korunmaya.. Malını saklıyor, deriz, var da satmıyor deriz.

MURTAZA

Satmayacağım. Haydi git gideceğin yere... Küstah...

HASAN

Bak haddini bilmeze... Bir bakkal parçası hakaret ediyor koskoca bir muhtara...

MURTAZA

Şirret herif...

HASAN

Lânet herif... Hilekâr, düzenbaz...

MURTAZA

(Sandalyayı kaparak) Patlatacağım sandalyayı kafana, bekle biraz!

— ÜÇÜNCÜ MECLİS —

(Evvelkiler, sonra Ayşe, Rıdvan, Salih usta, Ömer)

(Rıdvan en önde, hep beraber girerler. Salih usta çok seneler evvel, gençliğinde, Hamidiyenin topçu zabiti iken taşıdığı ve o zamandan beri mukaddes bir emanet gibi ceviz sandığında sakladığı yüzbaşı üniformasını giymiştir. Saçları muntazam taranmıştır. Yüzündeki muztarip ifade artık görülmez. Gözleri güler. Dudaklarında tatlı bir tebessüm vardır. Ayşe ile Rıdvan ise sevinçlerinden neredeyse kanatlanacaklardır. Ömer biraz mahzun, kendi içine çekilmiş, durgun durur.)

RIDVAN

Baba... Baba... Ne yapıyorsun...

ÖMER

Muhtar şöyle biraz kenarda dur bakalım.

MURTAZA

Herif gelmiş kanıma ekmek doğruyor... Dükkân açınca bu köpeklerin maskarası oldum. Ne kötü tecellim varmış.

HASAN

Çıldırmış mı ne? Güzel güzel alış veriş etmeğe geldik... Sandalyayı kapıp üzerimize yürüdü...

MURTAZA

Daha burada mısın?

HASAN

Gidiyoruz... Gidiyoruz, söylenme... Bu dükkândan da... Bu şehirden de...

SALİH USTA

Muhtar efendi, biraz bekle... Seni burada bulduğumuz isabet oldu... **(Muhtar Hasan gitmek ister)** Ömer, mâni ol... Beş dakika dursun fazla değil...

ÖMER

(Kapı ile muhtarın arasına girer) Bak ne diyorlar, eğlen biraz!

HASAN

İşim var, gideceğim...

ÖMER

(Koluna girerek) Yok canım, beş dakikadan bir şey çıkmaz! Senin ne işin olduğunu biliriz. Arzuhallerini sonra yaz...

SALİH USTA

Muallim bey, kıyafetime hiç bakmıyorsun... Âdeta dükkândan içeri girdiğimi farketmemiş gibisin... Ne oldu, dargın mıyız?

MURTAZA

Yok canım... Kusura bakma... Kusura bakma Salih usta... Adamda ne kafa bırakılıyor, ne göz... Sahi... Yahu; arkadaki eski bahriye üniforması galiba senin...

SALİH USTA

İyi ya, ben de vaktiyle bahriye zabiti değil miydim?

MURTAZA

Peki ama, o çok eski hikâye... Şimdi ne münasebet?

SALİH USTA

Var var... Ooo, çok münasebet var... Kaç seneden beri saklıyorum biliyor musun ben bu elbiseyi... Kilolarla naftalin gitti... Yaptırdıktan yıllar sonra bir defa Ankara'da evlendiğim gece giymiştim... Bir defa da kızı-

mın düğününde giymeğe yeminli idim... Amma dayanamadım da daha evvel giydim... Şayet oğluna kızımı isteyecek olursan meşhur bir şairin torununu ve eski, şerefli bir denizcinin kızını istediğini anlayasın diye işte onu sırtıma geçirdim de geldim. Amma bak ha, derhal evet demem. Kız babaları nazlı olurlarmış. Yalvar biraz...

MURTAZA

Salih usta, ben mi yanlış duyuyorum, yoksa sen mi aklını oynattın? Kızın nerede?

AYŞE

Benim, muallim bey amca...

MURTAZA

Haydi canım, şakayı bırakın! Kız Ayşe sen muhtarın kızı değil misin?

AYŞE

Değilmişim muallim bey amca. Meydana çıktı. Hikâyeyi her halde siz de bilirsiniz. Babam İstiklâl Harbinde esir düşmüş... Anneme öldü haberi gelince, kimsesiz kalan anneciğim de Hasan efendi ile evlenerek onun köyüne gitmiş...

MURTAZA

Bakın, bakın, bakın... Yahu şu muhtarın da nesi sah-

te değil... Bir gün sakalı ile kulaklarına sıra gelecek... Onların da sahibi çıkacak korkarım...

ÖMER

Yalnız burnu onundur; kalıbını basarım. Ona kimse sahip çıkmaz... İnanın...

MURTAZA

Yahu şu hayat ne garip şey... İşte bu hâdiseyi masallarda duysak inanmazdık... Hey büyük Allah...

SALİH USTA

(Ayşeye) Ne diyor?

AYŞE

Hey büyük Allah, diye şaşıyor...

SALİH USTA

(Başını sallayarak) Hey büyük Allah...

MURTAZA

Tevekkeli değil... Kendi kendime seneler senesi «Yahu bu kız muhtarın kızı olmayacak» dedim durdum. O şeytan, bu melek... Bu zeki, o ahmak, bu güzel, o şebek... Sonra Ayşenin bir şair torunu olduğu belli idi. O kariha genişliği... O hassasiyet, o letafet-i beyan... Hep şüphelenirdim... Peki nedir Salih ustanın söylediği izdivaç meselesi...

RIDVAN

Biz Ayşe ile birbirimizi seviyoruz baba... Evlenmeğe karar verdik, eğer iznin olursa... Anlıyorum ki onsuz yaşayamayacağım. İçimde onun sevgisi aşktan da üstün. Bazan küçük, âciz bir mahlûkum, o bana hükmeden dev. Bazan cansız bir vücudum, o kalbimi tutuşturan alev...

AYŞE

Rıdvan, bunlar hangi kitaptan?

MURTAZA

Çocuklar deli misiniz elbet evlenirsiniz, sormak bile abes... Ayşe muhtarın kızı olmadıktan sonra... **(Beresini çıkarıp önünü ilikleyerek Salih ustaya doğru yürür)** Yüzbaşım, Allahın emri ve Peygamberin kavliyle oğluma kızını istiyorum... Ben de... Ben de dün olaydı daha göğsümü gere gere yapardım bu talebi... Ben de irfan ordusunun şerefli bir kumandanı idim o zaman... Amma şimdi... Ne yapalım mukadderat...

SALİH USTA

Böyle deme, gücenirim muallim bey. Sen benim için dün ne isen, bugün de osun.

MURTAZA

Fakat çocuk iyi yetişmiştir. Artık o da senin evlâdın sayılır. İsterseniz yine muallim olur... Veriyor musun kızını?

SALİH USTA

Memnuniyetle... Hay gözün kör olsun şeytan, nazlanamadım işte...

MURTAZA

Hah, hah, hah... Hacı bey ne kızacak... Gözlerimin önüne geliyor. Sakalı titremeğe başlıyacak, boynunun damarları şişecek... Belki de tesbihinin ibrişimi kopacak... Yalnız Hacı bey mi, Rıdvan asıl annen köpürecek... Sen onun gönlünü edersin artık... Kadındır, anandır. Sende benden fazla hakkı vardır. Kalbi kırılsın istemem... **(Hasana)** Muhtar, işte ne yaptım, ne ettim kızını aldım. Demek bunun içindi bana hiddetin... Amma görüyorsun benim kabahatim yok... Peki çocuklar, nasıl çıktı bu iş meydana...

RIDVAN

Ayşe şüphelendi ve muhtar ikrar etti.

MURTAZA

Ne diyorsunuz!.. Yahu benim bildiğim o ölür de böyle iş yapmaz... Söylenenler doğru mu muhtar?

HASAN

Doğru...

MURTAZA

Ayşe senin kızın değil mi?

HASAN

Değil... Amma kızım gibi sevdim... Kızım gibi büyüttüm...

MURTAZA

Doğru... Ben de onun için şaşıyorum ya... Ayşenin benim oğlumla seviştiğini, senin kızın olmadığı anlaşılırsa onunla evleneceğini bildiğin halde nasıl olup da doğruyu söyledin?

ÖMER

Salih ustanın verdiği para ile...

MURTAZA

Tuhhh, bu güzel, bu temiz hareekti de para ile kirlettin ha... Herif, sen benim bildiğimden de aşağılık adammışsın...

HASAN

Fakat muallim bey...

MURTAZA

Yooo, yanlış söyledin, hani bakkal, diye hitap ediyordun bana? Değişti mi yine rüzgâr?

HASAN

İyi amma...

— DÖRDÜNCÜ MECLİS —

(Evvelkiler, sonra balıkçı Ahmet)

(Ahmet elinde bir çinko tas olduğu halde girer)

AHMET

Akşam şerifler hayır olsun muallim bey.

MURTAZA

Gel Ahmet... Gel...

AHMET

Müsaade buyur, yoğurt almaya geldim amma mangiz de tutmuyorum hani. On beş gündür ölüsü kendilli deniz sanki kurudu...

MURTAZA

Zararı yok canım... Veresiye alırsın, ayıp mı?

(Ayşenin yanağını okşayan Salih ustayı görerek)

Heyy... Hişt... Ayıptır yahu, bu kadar kişinin içinde. Ne günlere kaldık ey gazi Hünkâr...

SALİH USTA

(Rıdvana) Ne diyor?

RIDVAN

Bu kadar kişinin içinde ayıptır, diyor...

SALİH USTA

İyi amma, o benim kızım yahu...

AHMET

Müsaade buyur, kime yutturuyorsun? Ben kızım, kızım diye bu işleri yapan ınorukları çok gördüm... Bizi kanarya yumurtalarının üzerine oturtuyor, kendisi piliçlerin üzerine oturuyor... Hani revayı hak değil...

MURTAZA

Ahmet, kendine gel, Ayşe sahiden onun kızı... Yeni anlaşıldı...

AHMET

Sahi mi? Müsaade buyur, muallim bey, nasıl olmuş da **(Hasanı işaretle)** bu uyuz karga böyle bir güzel kanarya peydahlamış diye ben de şaşmaz değildim yani... Tövbeler olsun kızın anasının günahına girer dururdum.. Mademki sen söylüyorsun. Doğrudur. Demek bizim ahbabın kızı imiş ha... **(Salih ustaya)** Mübarek olsun, mübarek olsun.

SALİH USTA

Ne diyor?

RIDVAN

Mübarek olsun diyor.

SALİH USTA

Teşekkür ederim, eksik olma...

AHMET

Amma eve girer girmez kafesi dikkatle bir gözden geçir. Delik falan olmasın... Bana kalırsa bu kanarya senin kafeste duruculardan değil...

SALİH USTA

Oo, çoktan uçup gitti bile...

AHMET

Nereye?

SALİH USTA

Muallim beyin oğlunun yanına...

AHMET

Müsaade buyur, yabancıya gitmemiş... Hani bak buna memnun olmadım desem iki elim yanıma gelir. Bizim oğlan da senin kızdan aşağı kalmaz ha! Elimizde büyüdü sayılır. Her halini biliriz... Mücevher gibi delikanlıdır. Tekrar mübarek olsun ahbap...

SALİH USTA

Teşekkür ederim... Allah seni de hasretini çektiklerine kavuştursun.

AHMET

Yoo... İşte bu olmadı! Akşam akşam ters lâkırdı edip beni zıvanadan çıkarma. Kimim var ki kime kavuşayım? Eksik etek bir karı vardı, onu da yeni duydum

(Hasanı işaretle) bu yobazın çömezi baştan çıkarmış... İbrahim mi diyorlar, ne diyorlar... Amma belâlarını bulmuşlar hani... Adliye ikisini de tevkif etmiş...

MURTAZA

Tevkif mi etmiş?..

ÖMER

Ehh, tabiî eden bulur... Kerataya o kadar öğüt de verdim.

AHMET

Polis Cahit'i getirip bana teslim etti... Yoğurdu da onun için almaya geldim.

RIDVAN

Peki amma sebep ne?

AHMET

Daha bilmiyorum... Çocuk da hasta... Üsteliyemedim... Uyuz tazıya dönmüş bizim velet... Ne kadar olsa evlât... Yüreğim parçalandı hani... Gelir gelmez yatağa düştü... Habire uyuyor...

MURTAZA

Vah vah... Bir doktor getirelim...

BEŞİNCİ MECLİS

(Evelkiler, sonra Muhittin)
(Muhittin girer)

MUHİTTİN

Murtaza!

MURTAZA

Vay Muhittin, hoş geldin!

MUHİTTİN

Bilsen sana ne kadar güzel haberler getiriyorum.

MURTAZA

Bana mı? Güzel haberler mi? Haydi canım, ne imiş onlar?

MUHİTTİN

Maarif İnzibat Meclisi senin suçsuz olduğuna karar verdi.

MURTAZA

Anlamadım.

RIDVAN

Anlamayacak ne var baba! Beraat etmişsin... Aman ne büyük müjde!

MUHİTTİN

İşimi gücümü bırakıp bu meselenin üzerine düştüm. Gerek adliyede, gerek maarifte bütün tahkikat safhalarını takip ettim. Meğer ne imiş o dayak hâdisesinin içyüzü biliyor musun? Çocuğun anasiyle Hacı Müsamettin, şu senin komşu, birleşmişler, aralarına bir de kadı-

nın dostu İbrahim isimli bir taşralıyı almışlar, daha doğrusu Hacı ile İbrahim kadının aklını çelmişler ve elbirliği ile senin başına o çorabı örmüşler.

MURTAZA

Hacı Hüsamettin yapmış bu işi ha!

AHMET

Vay ölüsü kınalı kaltak vay! Benim karım mı çevirmiş bu dolapları? Müsaade buyur, meğer senelerce koynumda yılan beslemişim.

MUHİTTİN

Kadındır bu, bence asıl kabahatli o değil... Kim bilir ne diye kandırdılar. Asıl kabahatli o İbrahim olacak herif, bir de tabiî reisleri Hacı bey...

AHMET

Müsaade buyur muallim bey. Hani sorarsan yerin dibi yarılsa da içine girsem diyorum... Kusurumu affet.

MUHİTTİN

Estağfurullah... Senin ne kabahatin var Ahmet?

AHMET

Daha ne kabahatim olacak, bu sokak süpürgesinin kocasıyım. Hesabı benden sorulur. Ah bir elime geçirebilsem onu...

MUHİTTİN

İşin hülâsası şu; Kadın ve İbrahim cürüm tasnii suçu ile ve bir de başka bir mesele yüzünden tevkif edildiler. Vekâlet İnzibat Meclisinin kararı ise sana tebliğ olunmak üzere İstanbula bildirildi. Ben onun yazılmasını beklemeden koşup geldim. Ha, İstanbul Maarif Müdürü tebriklerini bildiriyor.

MURTAZA

Hah... Ne işime yarar benim tebrik! İş işten geçtikten sonra? Fakat durun çocuklar, ne için iş işten geçtikten sonra? Mademki suçsuzum, istifamı geri alabilirim. Evet, ben ne için istifa ettim? Evvelâ dayak hâdisesi yüzünden, sonra da Rıdvan muhtarın kızı ile evlenmesin de Hacının kızını alsın diye! Şimdi... Şimdi iki mahzur da ortadan kalktı. Evet, istifamı geri alabilirim, değil mi Muhittin?

MUHİTTİN

Tabiî alabilirsin. Maarif müdürü eski yeri onu bekliyor diye haber gönderdi.

MURTAZA

Doğru... Güzel... Aman pek güzel şey bu... Her şey tekrar yola girecek... Tekrar eski güzel günler başlıyacak... Bu gömlek ile bereyi çıkaracağım... Fasulye çuvalı, vağ tenekeleri ile uğraşmıyacağım. Eski çantamı yine koluma alacağım. Tertemiz traş olacağım... Bükülen be-

lim tekrar doğrulacak... Şöyle göğsümü gere gere ağır ağır sınıfa gireceğim... Rapp... Bütün çocuklar ayağa kalkacak... Ah ne özledim onları bilseniz... Onların da kim bilir beni ne kadar görecekleri gelmiştir... Gelmiştir, gelmiştir, bilmez miyim? Hepsi boynuma atılacaklardır.. Cıvıltıları kulağıma geliyor... Dur onlara bir kutu şeker yaptırayım da götüreyim. Artık ilk gün ders yapmam... Hepsini etrafıma toplıyacağım... Kendi ellerimle yediririm şekerleri onlara, zayıflara daha çok, şişmanlara daha az... Amma oburlar... Yok yok, onları hoş görmeli... Çocuk demek şeker demek, onların da paylarını kısmamalı.. Öyle ya, doğru, niçin olmasın.. Niye istifamı geri almıyayım...

AYŞE

Muallim bey amca, öpeyim elinizi... Şimdiden tebrik ederim. Allah sizi mektebinizin, çocuklarınızın ve bizim başımızdan bir daha ayırmasın...

MURTAZA

Ayşem, benim kızım... Ne iyi çocuksun sen... Eminim senin o güzel kalbin sebep oldu benim dualarımın kabul edilmesine... Berhüdar ol...

ALTINCI MECLİS

(Evvelkiler, sonra Hatice)

(Hatice kapıdan girer. Ortalık yavaş yavaş kararmaktadır.)

MURTAZA

(Ona doğru dönerek) Karıcığım müjde... Datak hâdisesinden beraat ettim... Evet, bak işte Muhittin söylüyor... Müjdeyi o getirdi... Maarif müdürü haber yollamış... İstifasını geri alırsa eski yeri tekrar onu bekliyor demiş... Sonra, sonra Ayşe de muhtarın kızı değilmiş... Salih ustanın kızı imiş... Rıdvan Ayşe ile evleniyor. Birbirlerini seviyorlarmış... Ee, tabiî benim bakkal olmam için artık hiç bir sebep kalmadı demektir... İstifamı geri alırım... Düşün karıcığım... Sabahları yine öyle gün doğmadan beni kaldıracaksın. Çocuğunmuşum gibi beni hazırlıyacaksın, traş suyumu ısıtacak, çoraplarımı çevirecek, mendilimi cebime koyacaksın... Ve günün ilk ışıklariyle beraber her evin kapısı açılıp dışarı siyah önlüklü bir minimini süzülürken ben de onlar gibi, tertemiz, kendimi onlar kadar serazad, onlar kadar mesut hissederek aralarına katılacağım... Onlarla oynayarak, onları avutarak, onlara masallar, hikâyeler anlatarak hepsini okutacağım... Bir bahçıvan bir gül fidanına nasıl bakarsa onlara öyle bakacağım... Yavaş yavaş boy atacaklar, yapraklanacaklar, çiçek açacaklar... İşte o zaman şöyle ellerimi kalçalarıma koyacağım. Başımı geri atacağım ve avazım çıktığı kadar bağıracağım; «Hey beyler, hanımlar, ağalar... Bu arslanları ben yetiştirdim.» Yarabbi ne büyük gün bugün... Bayram yapmalıyız... Hey Ömer, Deli Ömer...

ÖMER

Buyur hocam...

MURTAZA

Bu dükkânı sana veriyorum. Köye dönme... Burada kal...

RIDVAN

Zaten dönmeyecek baba. Bizimle kalıyor.

MURTAZA

İyi ya... Bu dükkânda çalış, kazan... Dörtte birini bana ver, dörtte üçü senin olsun...

HATİCE

Dur, acele etme Murtaza bey. Söylediklerinin hepsini biliyorum. Hepsinden haberim var... Fakat sen istifanı geri alamazsın.

MURTAZA

Alamaz mıyım... Ben mi? Sebep?

MUHİTTİN

Fakat niçin alamıyacakmış görmüyor musunuz, bu hayat onun için değil... Öldüreceksiniz adamı...

HATİCE

Alamaz Muhittin bey... Bu dükkân 5.000 lira paraya mal oldu bize...

MURTAZA

Ey... Ey... Dükkân dursun... İşte Ömer işletsin...

HATİCE

Fakat bu 5.000 lirayı borç aldık biz...

MURTAZA

Anlamadım, neler söylüyorsun Hatice Hanım...

HATİCE

O define hikâyesi yalandı... Hacı Hüsamettin beyin karısı uydurdu bu yalanı... Kızını almamızı çok istiyordu. Muhtarla birleştiler... Kocasından gizli gizli biriktirdiği paralarını ona verdi. Muhtar da define buldum diye bunları sana devretti. Anlıyorsun ya... Sermaye olsun diye, başka türlü para kabul etmezdin: Tabiî muhtara da hizmeti mukabilinde ücret verildi...

MURTAZA

Hihhh... Aman Allahım... Doğru mu muhtar?

HASAN

Doğru muallim bey...

MURTAZA

Ah hain, ah yezit, ah canavar... O halde bakkal kalmaya mahkûmum ben... Aferin muhtar, on sene uğraştın, çalıştın, nihayet sırtımı yere getirdin ha! Yaman adammışsın... Oo, doğrusu çok yaman adammışsın...

HASAN

Tabiî muallim bey, yeni mi anlıyorsun.

MUHİTTİN

Atın şu adamı dışarı...

(Ömer Hasanı dışarı çıkartır)

MURTAZA

Güle güle... Yüreğin ferah olsun muhtar... Yüreğin ferah olsun... Artık belimi doğrultamam ben... Attığın çelme zorlu geldi... Arık yuvarlandığım çukurdan kalkamam... Bitti... Her şey bitti... Memnun ol, güle güle muhtar...

MUHİTTİN

Üzülme, Murtaza, bu parayı ben borç vereyim... Hacı Hüsamettin beyin karısına iade et, sonra bana yavaş yavaş ödersin... Her halde benden almaktan da çekinmezsin...

MURTAZA

Çok teşekkür ederim amma yapamam Muhittin... 5000 liranın 2500 lirası dükkânın hava parası ve tanzimi için gitti... Küçücük muallim aylığı ile nasıl öderim ben bunu... Hele üstelik banka borcu da olduğu gibi dururken... Borç geri verilmek için alınır... Geri alınmıyacak paraya sadaka denir... Bu parayı alırsam sonra senin yüzüne yegâne dostumun yüzüne nasıl bakarım... Eksik olma Muhittin... Alamam...

MUHİTTİN

Fakat doğru yapmıyorsun Murtaza...

MURTAZA

Haydi dostlarım beni yalnız bırakın artık. Hepiniz

gidin... Haydi gidin yohu... Benim gözyaşlarımı, boşluk içinde, karanlık içinde, döğünüp çırpınmamı seyretmek hoşunuza mı gidecek? Bırakın yalnız kalayım...

AYŞE

Muallim bey amca...

MURTAZA

Haydi kızım gidin... Hepinize saadetler temenni ederim... Mesut olun, bahtiyar olun...

MUHİTTİN

Murtaza, beni dinle...

MURTAZA

Artık fazla ısrar etmeyin, dedim ya. Yahu, gidin diyorum... Dükkânımda yalnız kalmak istiyorum.

HATİCE

Murtaza bey yemeğe geç kalma sakın!

(Hepsi çıkarlar. Dükkânın içi alaca karanlık bir hale gelmiştir, dışarıda sokak lâmbası yanar.)

— YEDİNCİ MECLİS —

(Murtaza tek başına)

(Evvelâ karanlık içinde durur, düşünür, sonra camekâna pünezle iliştirilmiş olan «Kapa-

lıdır» levhasını alır, gidip dükkânın kapısına asar. Ağır adımlarla vezneye doğru yürür. Oturup başını ellerinin arasına alır. Bir müddet geçince doğrulur.)

MURTAZA

Kâğıt kalem alın çocuklar... Yazdıracağım parçanın adı Mektep... Fatma... Yine burnun akıyor. Mutlaka her zamanki gibi yine mendilin yoktur. **(Cebinden mendilini çıkararak karanlığa atar)** Al, sil bakayım, minimini yaramaz... Sonra sana pis çocuk derler, ayıptır. Evet, yazdıracağım parçanın adı Mektep... Çocuklar mektebi sevin, okumayı sevin... Hayatta en temiz yer burası, en güzel şey okumak... Sonra ikisini de çok, pek çok arıyacaksınız... Dışarısı karanlık, gürültülü, korkunç... **(Nefesini kuvvetle içine çekerek)** Oh, buranın havasında bile bir başka koku var. Sükûn ve huzur kokuyor. Ağrıdan sızlayan başım dinleniyor. Mektebinizi sevin, muallîminizi sevin çocuklar...

(Sokakta bekçi gezinir. Ellerini gözlerine siper yaparak camekândan dükkânın içine bakar. Sonra sokak lâmbasının önüne giderek düdük çalar.)

MURTAZA

(Düdük sesine kulak vererek) Oo, vaktin nasıl geçtiğini duymadık. Bakın düdük öttü. Ders bitti, artık bitti. Haydi çocuklar paydos!...

PERDE

CEVAT FEHMİ BAŞKUT'un
bütün tiyatro eserleri

1 — Büyük Şehir (1942 - 43)
2 — Ayarsızlar (1943 - 44)
3 — Hacı Kaptan (1944 - 45)
4 — Küçük Şehir (1945 - 46)
5 — Koca Bebek (1946 - 47)
6 — Paydos (1948 - 49)
7 — Sana Rey Veriyorum (1950 - 51)
8 — Soygun (1951 - 52)
9 — Kadıköy İskelesi (1952 - 53)
10 — Makine (1953 - 54)
11 — Harputta Bir Amerikalı (1955 - 56)
12 — Kleopatra'nın Mezarı (1956 - 57)
13 — Tablodaki Adam (1958 - 59)
14 — Öbür Gelişte (1959 - 60)
15 — Hacı Yatmaz (1961 - 62)
16 — Göç (1962 - 63)
17 — Buzlar Çözülmeden (1964 - 65)
18 — Hepimiz Birimiz İçin (1965 - 66)
19 — Üzüntüyü Bırak (1967)
20 — Ayna (1966 - 67)
21 — Emekli (1967 - 68)
22 — Ölen Hangisi (1968 - 69)
23 — Dostlar (1969 - 70)

İNKILÂP Fiyatı: 350 Lira
KDV dahil 385 Lira